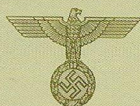
RAUTARISTI

SS-MIES YRJÖ PYYHTIÄN TARINA

ICH SPRECHE DEM
ϟϟ-SCHÜTZE
YRJÖ PYYHTIÄ
FÜR SEINE HERVORRAGENDEN
LEISTUNGEN
AUF DEM SCHLACHTFELDE
BEI TSCHIKOLA AM 7.12.1942
MEINE
BESONDERE ANERKENNUNG AUS.

HAUPTQUARTIER, DEN 27. AUGUST 1943
DER FÜHRER

SEPPO PORVALI

RAUTARISTI

RAUTARISTI

SS-MIES YRJÖ PYYHTIÄN TARINA

Seppo Porvali

Omistettu SS-Schütze, ylikersantti Yrjö Pyyhtiän muistolle, joka lähti Saksan SS-joukkoihin ns. 200 urhoollisen mukana, joutui itärintamalle ja palkittiin muutamaa kuukautta myöhemmin I ja II luokan Rautaristeillä sekä niihin kuuluvilla kultaisilla soljilla yhdessä aseveli Kalevi Könösen kanssa; ainoina suomalaisina koko Viikinkidivisioonassa.

Kiitokset: Suomen Kirjailijaliitto ry
Suomen tietokirjailijat ry

Ensimmäinen painos

Painopaikka Bookwell
Juva 2014
Kustannusosakeyhtiö Revontuli
ISBN 978-952-6665-13-9

www.revontuli.net

Mitä Ukrainan kentillä kestetty on,
miten muokattu Kaspian maita,
mitä nähnyt on Dnepr, mitä kuullut on Don,
ne on muistoja kunniakkaita!
Moni urhoista ei isänmaatansa nää;
monen löi rajusää. –
Yhä pysty on pää!
Ken on valvonut kerran, se valveille jää!
Sisun kärkeä ei itä taita!

Heikki Asunta, Suomalaisviikingit

Prologi

Taisteluiden äänet kantautuivat enää kaukaa, kuin vuorten takaa. Jossain nakutti vanha tuttu MG pitkän sarjan ja siihen vastattiin ainoastaan muutamalla hajanaisella laukauksella ryssien puolelta. Saivat äsken kunnolla turpaansa, kuten minäkin. Makasin maassa paareilla odottamassa kuljetusta *Truppenverbandsplatziin* eli haavoittuneiden kokoamispaikkaan. Vasta sieltä lähdettäisiin kenttäsairaalaan.

Ei minulla ollut hätäpäivää, ei sinne päinkään, vaikka sanoivat minun haavoittuneen melko pahasti. Lääkintämiehet olivat pitäneet minusta hyvää huolta. Asetakkini läpi oli isketty morfiinipiikki. Se oli vienyt kaikki kivut ja tuskat mennessään. Väsytti armottomasti, oikeastaan halusin vain nukkua. Mikä minua estäisi? Suljin luomeni, mutta aurinko siivilöityi niiden läpi. Kuulin joitakin irrallisia suomenkielisiä lauseita ja raskaiden, raudoitettujen sotilassaappaiden jyminää miesten kiirehtäessä kuka minnekin.

”Yli kaksi ja puolisataa ryssän raatoa...”

”Kaksi miestä...”

”Hei, kaksi *suomalaista* miestä. Siinä on vissi ero.”

Kuulin naurua. Yritin hymyillä itsekin, mutta sain huuleni pelkkään kapeaan aavistukseen kunnon virnistyksestä. Olin jo nukahtaa, kun tunsin käden laskeutuvan olkapäälleni.

”Yrjö, oletko kunnossa?”

Avasin vastahakoisesti silmäni. *SS-Rottenführer* Kalevi Könönen oli laskeutunut toisen polvensa varaan ja katseli

minua huolestunut ilme siniharmaissa silmissään.

”Ei tässä hätää, aseveli”, vastasin. ”Sattuu vain silloin, kun nauran.”

Könösen kasvoille nousi kevyt aavistus hymystä.

”Collani on tulossa”, hän jatkoi.

”Collani”, älähdin, ja yritin nousta edes istumaan. Könönen painoi minut hellästi takaisin.

”Ole sinä vain siinä.”

”Mutta komentaja itse... Miksi?”

”Kuulin, että meidät palkitaan äskeisen johdosta kunniamerkeillä. Ladau kertoi. Vasta sen jälkeen sinutkin siirretään.”

”Jaa, onhan se mukava saada mitsku rintaan. Minkähän lainen peltilätkä sieltä on tulossa? Ainakin haavoittumismitali meikäläiselle.”

”Sekin”, Könönen sanoi, ”mutta tulee vähän muutakin, kuulemma.”

”Mitä.”

”Kuulemma nimittävät meidät Rautaristin ritareiksi. Se tarkoittaa, että saadaan ensimmäisen luokan Rautaristit, Yrjö.”

Ensimmäinen luku

1.

Painoin lyijykynän terää paperia vasten niin voimakkaasti, että se katkesi. Kaivoin suutuspäissäni teroittimen laatikosta ja aloin pyörittää. Harmitti. Kaikki asekuntoiset miehet olivat rintamalla ja minun piti istua kykkiä täällä tehtaan konttorissa. Kaiken lisäksi vaneritehtaan johtaja, insinööri Väinö Ikonen astui samalla hetkellä ovesta sisälle. Hän oli pukeutunut suojeluskuntapukuun kuten minäkin. Olihan hän myös Suolahden suojeluskuntaosaston piiripäällikkö. Puvuissamme oli kuitenkin se ero, että hänen kauluskäänteissään komeilivat havunneulaset, kun taas minulla kaikki oli yhtä ja samaa harmautta.

”Täällä se vaan meidän Yrjö-poika ahkeroitsee”, Ikonen virnuili sen enempiä tervehtimättä. Hän oli ehtinyt jo keski-ikään, hiusraja oli karannut pahasti otsalta ja se vähä mitä tukasta oli enää jäljellä, oli pahasti harmaantunut. Vyötärönseutu pullotti siihen malliin, että hän oli ollut ruoka-aikaan harvinaisen hyvin kotona. Takin napit olivat niin tiukalla, että pelkäsin niiden irtoavan. Itse olin hoikka kuin pajuvitsa ja yhtä notkea.

Väsyttikin hillittömästi. Minulla oli ollut edellisenä yönä vartiovuoro täällä Suolahdella Riihivuoren ilmavalvontatornissa lottien turvana, jonka jälkeen oli pitänyt kiiruhtaa takaisin tehtaalle, sillä vartioimistehtäviin kuului myös isois-

ta varastorakennuksista huolehtiminen. Pikkusisko Kaisukin tähyili Riihivuoressa kiikareilla yölliselle taivaalle paksu turkki yllään, vaikka ikää ei ollut 14 vuotta enempää. Niissä touhuissa tavattiin nykyään enemmän kuin kotona. En voinut olla heitä ihailematta; kun miehet olivat rintamalla, naiset joutuivat ottamaan vastuun kotipuolen tehtävistä. Jopa alaikäiset tytöt valjastettiin nyt isänmaan palvelukseen, kuten Kaisukin.

Yhdistetty leivin/mankelitupa oli jatkuvasti lämpimänä ja se toimi yöaikaan vartiokämppänä. Aamuyön varhaisina tunteina silmät olivat tahtoneet painua väkisin kiinni. Ulkona oli hillitön pakkanen ja kun olin tullut sisälle, olin palellut kuin horkassa. Lämmin leivinuuni levitti ihanaa raukeutta selkäni takana. Minua oli alkanut nukuttaa aivan vietävästi, vaikka minulla oli myös huutava nälkä. Päätin ottaa vain pienet unoset uunin pankolla. Olin herännyt vasta, kun naiset olivat olleet jo täydessä leipomisen touhussa. Kun näkivät minun kömpivän kivääreineni alas, aloittivat hillittömän naljailun. Tulin kiireen vilkkaa konttorin puolelle, jossa olin työskennellyt jo neljättä vuotta. Isäkin oli saman puljun palveluksessa metsätyöjohtajana.

Akkojen kalkatuskin suututti. Oikeastaan tekisi mieli käyttää aiheesta vieläkin voimakkaampaa verbiä, mutta jääköön.

”Mites viime yönä?” Ikonen jatkoi käydessään istumaan oman pöytänsä taakse. Hän otti kovasti kiristävän vyön uumaltaan avaten samalla asetakkinsa. Hän haroi vähiä hiuksiaan. Luomien ympärillä olivat tummat reunukset. Se kertoi, ettei hänkään ollut viime aikoina pahemmin silmiään ummistanut.

”Hiljaista oli kuin huopatossutehtaassa kesälomien aikana”, vastasin. Ikonen nosti huulilleen pienen hymyn, mutta vakavoitui saman tien.

”Summan rintamalla on kuulemma kovat paikat”, hän sanoi. ”Huhutaan jopa linjojen murtumisesta.”

Olin peittämässä mahtavaa haukotusta kämmeneni taakse, mutta kuullessani Ikosen puhetta innostuin:

”Eikö insinööri voisi lähettää minua lopultakin rintamalle... Olen kuulunut suojeluskuntaan jo kuutisen vuotta ja viime kesänä olin linnoitustöissä Muolaassa. Osaan käyttää kivääriä ja kompassia ja...”

Aloin porista kuin papupata. Keskeytin, kun Ikonen nosti oikean kätensä torjuvasti pystyyn.

”Ei, ei ja vielä kerran ei”, hän sanoi, vieläpä melko painokkaasti. ”Asia on loppuun käsitelty varmasti tuhat kertaa. Minä tarvitsen sinua täällä. Kaiken lisäksi olet vasta 17-vuotias.”

”Ensi heinäkuussa jo kahdeksantoista”, keskeytin esimieheni epäkohteliaasti. Hän ei vastannut mitään, pyöritti vain päätään alkaen lukea pöydälle laskettua uunituoretta sanomalehteä. Hetken sitä silmäiltyään hän laski lehden käsistään.

”Mitäs meidän tytötkin sanoisivat, jos minä lähettäisin sinut rintamalle. Mitä! Kukas heidän turvanaan sitten olisi?”

Minua keljutti jo siksi paljon, etten jaksanut enää pitää suutani kiinni.

”Olisihan se mukavaa jäädä akkojen kanssa raunioihin ryssien pommittaessa.”

Ikonen herahti nauramaan. Itse asiassa hän hohotti kuin olisin laukonut paremmankin vitsin. Sen innoittamana jatkoin:

”Entäs mitäs minä sanon tuleville lapsilleni näiden kysyessä, että mitä isä teki silloin, kun Suomessa taisteltiin? Pyörittelin papereita konttorissa, vastaisin.”

Ikonen hirnui nyt jo täyttä kurkkua.

”Voi sinua Yrjö-poika. Taidat olla turhankin väsynyt... No, työpäivän jälkeen pääset kotiin nukkumaan.”

”Laiha lohtu”, vastasin. Olin hetken hiljaa, kunnes en malttanut pitää edelleenkään suutani kiinni:

”Velikin on rintamalla.”

”Esko onkin lähes täysi-ikäinen, jo 20 täyttänyt”, Ikonen sanoi, pyöritti jälleen hitaasti päätään ja nosti lehden uudelleen silmiensä tasalle. ”Ratsumies on eri mies”, takaa kuului.

”Mutta...”, yritin vielä.

”Nyt Yrjö suu soukemmalle ja töitten kimppuun. Kello käy jo kymmentä.”

2.

Olin enemmän kuin onnessani.

Istuin täpötäydessä junassa keskellä siviilien ja sotilaitten paljoutta. Olin saanut ängettyä itseni reppuineni ja kivääreineni ikkunapaikalle. Väen runsaus painoi minut likaista ruutua vasten ja vieressä istuvan tanakan naisihmisen paksu reisi kuumensi epämiellyttävästi omaa jalkaani.

Onneksi matka ei ollut pitkä.

Vaunu oli täynnä tupakansavua, lasten kitinää ja aikuisten miesten örinää, joista jotkut olivat selvästi humalassa, vaikka oli varhainen aamu. Yksi isäntämiehen näköinen oli tarjonnut pulloa minunkin nenäni eteen, mutta olin kieltäytynyt kohteliaasti. En halunnut haista viinalle siellä minne olin nyt matkalla. Enkä ollut viinamäen miehiä muutoinkaan. Joskus olin erehtynyt maistamaan ja katunut tekoani saman tien. Halpa puuviina oli ollut kaikkea muuta kuin *linnunmaitoa*, joksi sitä jotkut kutsuivat.

”Mihis poika on matkalla?”

Kysymyksen esitti minua vastapäätä viistosti istuva ikämies. Vilkaisin häneen nopeasti. Hän vaikutti rehelliseltä ihmiseltä, joten en alkanut kaarrella:

”Ensin Jyväskylän sotilaspiiriin ja sieltä rintamalle.”

Ukko nyökkäsi, sanoi sitten:

”Voi sinua poikarukkaa.”

Aloin tähyillä ulos ikkunasta, vaikka en nähnyt pimeyden keskeltä kuin oman kuvajaiseni. Ulkona oli jo aavistus keväästä. Päivät alkoivat olla aurinkoisia, mutta yöt olivat vielä kylmiä. Olin hytissyt Suolahden asemalla junaa odottaessani ihan tarpeeksi, vaikka minulla oli lämmin suojeluskunta-asu mantteleineen ylläni.

Ikonen oli viimeinkin antanut periksi, kun ei ollut jaksanut kuunnella enempää jurnutustani, vaan lähettänyt minut lopulta vapaaehtoisena rintamalle. Ensin vain ilmoittautuminen sotilaspiirin esikunnassa, jonka jälkeen pääsisin tosi toimiin. Vatsassa kihersi mukavalla tavalla. En ollut mikään sotahullu, mutta halusin antaa oman panokseni isänmaan

turvaamiseen ja sitä ei kynän pyörittely tehtaan konttorissa suinkaan tarjonnut. Toki tiesin myös etulinjan vaarat, mutta olin ollut vuosia suojeluskunnassa, olin hyvä ampuja ja nopea liikkeissäni. *Tuli ja liike*. Muuta ei jalkaväkimiehen tarvinnut osata. Hallitsin molemmat.

Juna alkoi hiljentää vauhtiaan. Olisimme kohta Jyväskylässä. Nousin seisomaan ja aloin ahtautua tungoksen läpi. Minua puhutellut ukko toivotti hyviä jatkoja, nyökkäsin kiitokseksi. Olin jo vaunusillalla, kun juna nytkähti saaden minut horjahtamaan ja pysähtyi viimein kokonaan. Aamu sarasti ja taivaanrannalla orastivat auringon ensi säteet.

Laiturilla vastaan käveli konduktööri karvalakissaan. Vaikka minulla oli sotilaspiirin osoite tiedossa, kysyin varmuuden vuoksi neuvoa. Paikka ei ollut kaukana. Kiitin tiedoista ja marssin reipasta tahtia eteenpäin pitkin kaupungin lumisia, mutta hiekoitettuja katuja.

Esikuntarakennus löytyi helposti. Avasin etuoven ja nousin muutaman rappusen eteiseen ja käytävään, jonka molemmin puolin oli ovia enemmänkin. Yhdessäkään ei ollut minkäänlaista kylttiä, joten koputin ensimmäiseen. Sisältä kuului jonkinlainen ynähdys, avasin oven reippaalla nykäisyllä.

Heti huoneeseen astuttuani silmäni tavoittivat kuluneen kirjoituspöydän takana istuvan iäkkäänpuoleisen ja kovasti laihan upseerin, joka kantoi kapteenin arvomerkkejä vihreissä kauluslaatoissa. Kapteenilta puuttui vasen käsi, samoin oikea silmä. Asetakin vasen hiha roikkui tyhjänä ja sen pää oli työnnetty komentovyön alle. Oikeaa silmää ko-

risti musta lappu. Olin kaiketi seissyt paikallani liiankin kauan, koska kapteeni ärähti:

”Mitäs pojalla on asiaa?”

Otin muutaman askeleen eteenpäin ja pysähdyin. Kolmen metrin päähän, kuten ohjesääntö määrää.

”Herra kapteeni, suojeluskuntasotamies Pyyhtiä ilmoittautuu vapaaehtoisena rintamalle”, tein omasta mielestäni erittäin terävän ilmoituksen.

Kapteeni hymähti, suorastaan naurahti. Menin ymmälleni.

”Vai että oikein rintamalle poika mielii... tykkien ruuaksi.”

”Rintamalle, etulinjaan, herra kapteeni.”

”Jaa, olet vain vähän myöhässä.”

”Anteeksi, mutta minun käskettiin ilmoittautua esikunnassa kello yhdeksän. Omasta mielestäni en ole myöhässä.”

”Tarkoitankin, että olet myöhässä koko sodasta. Rauha astuu voimaan kahden tunnin kuluttua.”

En ollut uskoa korviani.

”Rauha”, ähkäisin.

”Niin, tai pikemminkin aselepo. Tänään 13. maaliskuuta 1940 kello 11 aseet vaikenevat, molemmin puolin. Uusia vapaaehtoisia ei enää oteta.”

En tiennyt mitä ajatella. Pitäisikö minun palata maitojunalla takaisin. Sehän vasta olisi nöyryytyksien nöyryytys. Johan siinä kauppalan akoilla olisi naurussa pitelemistä, kun meikäpoika tulisi jo lähtöpäivän illalla, kuin paraskin käpykaartilainen. Totta kai olin iloinen rauhasta, mutta ei tämä

nyt oikein vastannut suunnitelmiani.

Kapteeni oli alkanut tuijottaa edessään olevia papereita, hän vilkaisi minua uudelleen.

”No, mitä nyt vielä”, hän sanoi. ”Alahan vaan kalppia kotiisi.”

”Eikö... tuota, vaikka huoltojoukkoihin tai jonnekin...”

”Ei, ala painua.”

”Vaikka varusmiespalvelukseen.”

”Sinne tulee kyllä kutsu aikanaan. Voit poistua.”

”Mutta...”, yritin vielä änkyttää. Kapteenin kasvot alkoivat muuttua tummanpuhuviksi.

”Ulos!” hän karjaisi. ”Ja tämä on käsky.”

3.

Illalla kotona puheenaiheet olivat olleet hakusassa. Kun olin tullut takaisin Suolahdelle, oli jo onneksi pimeää, ettei ihan ensimmäiseksi tarvinnut törmätä kaiken maailman kotirintaman virnistelijöihin ja vittuilijoihin. Äiti ja isä olivat jotakin yrittäneet kysellä, mutta olin syönyt iltasen kiireellä ja vetäytynyt sen jälkeen nopeasti oman huoneeni rauhaan. Minun tölväillessäni Jyväskylässä oli Suolahdellekin jaettu lentolehtisiä. Isä oli tuonut niitä muutaman kotiin. Lueskelin yhtä omissa oloissani.

Aselepo oli tehty, mutta ehdot olivat kalliit. Karjala oli menetetty, se koski kaikista eniten. Omasinhan karjalaiset juuret, vaikka olin syntynyt Viitasaarella. Isä oli kotoisin Antrean Ollikkalasta ja äiti Viipurista. Isä oli myöhemmin

käynyt kaksivuotisen maanviljelyskoulun Elisenvaaran Suohovissa saaden todistukseensa pelkkiä kymppejä. Rehtorina oli toiminut agronomi Edvald Relander, presidentti Lauri Kristian Relanderin isä, jonka isäkin oppi aikoinaan tuntemaan. Koulun jälkeen isä oli työskennellyt Viipurissa Maaskolan hovissa pehtorina. Karjalan pääkaupungissa isä oli tavannut äitini ja kaupungissa heidät myös vihittiin. Nyt Viipurikin jouduttaisiin luovuttamaan, vaikka se aselevon voimaan astuessa oli ollut edelleen suomalaisten hallussa.

Maaskolassa oli asunut säveltäjä Toivo Kuula, joka oli ollut kaikin puolin hieno herrasmies. Näin isä oli joskus muistellut. Hän oli myös harmitellut hyvän säveltäjän ikävää kohtaloa; humalainen jääkäri oli ampunut Kuulan riidan päätteeksi.

Sisällissodan aikana Viipuri oli kuulunut punakaartilaisille. Isä ei sitä aatetta kannattanut, vaan oli paennut vaimonsa veljen Edvardin kanssa linjojen läpi valkoisten puolelle. Kun Viipuri vallattiin, isä oli toiminut Aarne Sihvon esikunnassa lähettinä.

Taisteluiden jälkeen vanhemmat olivat muuttaneet Viitasaaren Suovanlahdelle, jossa minäkin olen syntynyt. Samoin isoveljeni Esko ja pikkusiskoni Kaisu. Perheeseen syntyi myös neljäs lapsi, Pentti Matias. Hän oli alusta alkaen heikko ja sairaalloinen, ja kuoli jo kuuden kuukauden ikäisenä.

Mutta tilapäiseksi asuinpaikaksi jäi sekin koti. En ollut kymmentä vuotta täyttänyt, kun muutimme vuonna 1931 Äänekoskelle ja sieltä kahta vuotta myöhemmin tänne Suolahdelle.

Olin sängyssä selälläni. Laskin lentolehtisen lattialle ja

aloin tuijottaa laipioon. Perheen vaiheitten muistelusta ajatukset kiirivät Eskon luokse. Hänen oli käynyt hyvin, ei kaatunut, eikä edes haavoittunut. Silti poikia oli mennyt luvattoman paljon, yli 24 000 suomalaista miestä ei koskaan enää palaisi perheittensä luokse.

Riisuuduin, ja kävin nukkumaan. Seinän takaa kuului vaimeasti äidin hyrisemä virsi.

Aamulla ilmoittauduin normaalisti insinööri Ikoselle, ja aloitin jälleen kynän ja papereiden pyörittelyn. Piiripäällikön kasvot olivat ilmeettömät. Niiltä ei pystynyt lukemaan mitään, vaikka mielessä oli välähtänyt sellainenkin ajatus, että Ikonen taisi tietää tulevasta rauhasta ja oli lähettänyt minut matkaan ihan piruillessaan. Mieli teki asiasta jopa kysäistä, mutta oikeaa ja rehellistä vastausta tuskin tulisin saamaan.

Ikonen rapisteli lehtensä parissa. Hetken päästä sen takaa kuului:

”Ei se sitten sinunkaan sotaretkesi kauaa kestänyt.”

Nyt olin varma, että insinöörikin vittuili. Kaiken lisäksi alkoi kuulua hillittömiä naurun pyrskähdyksiä.

”Kesti minkä kesti”, kivahdin yrmeä ilme kasvoillani.

”No, kohta varmasti kutsuvat sinut Suomen raskaaseen.”

”Johan tässä on oltu kenttäharmaissa ihan tarpeeksi. Pitäisikö vielä alokkaaksi ruveta.”

”Tyvestä puuhun noustaan, Yrjö hyvä. Tyvestä puuhun noustaan.”

En vaivautunut vastaamaan. Aloin tutkia eteeni kannettuja työmiesten tuntilistoja.

4.

Talvi oli iskenyt vasten kasvoja kaikessa ankaruudessaan, lunta ja pakkasta riitti. Olin aloittanut varusmiespalveluksen suorittamisen syyskuun alussa ja juossut hiki hatussa pitkin kenttää ja kasarmia muitten alokkaitten tavalla. Hiuksetkin oli ajeltu millin koneella, niin että olimme aluksi näyttäneet enemmän rangaistusvangeilta kuin Suomen armeijan sotilailta, vaikka vormua kannoimmekin. Kaiken lisäksi minut oli määrätty rannikkotykistöön, eikä suinkaan jalkaväkeen, minne olin mielinyt. Elettiin vuoden 1940 loppua.

Eikä tässä suinkaan kaikki. Pyörittelin kirjurina papereita Linnoituspatteristo 4:n esikunnassa Savonlinnassa. Kaikesta tästä sain syyttää – tai kiittää – esikunnassa työskentelevää enoani, vääpeli Edvard Paakkarista. Hän oli tullut juttusille jo syksyllä ja sanonut järjestävänsä minut sisähommiin, ettei ”tarvinnut sen jälkeen enää simputuksesta välittää”. Kauniisti ajateltu, mutta olin turhautunut.

Kuin vastauksena ajatuksilleni eno astui ovesta sisälle. Hän oli pukeutunut pitkään mantteliin ja turkislakkiin. En noussut seisomaan, vaikka hän oli vääpeli ja minä pelkkä pahainen tykkimies. Olimme sopineet, että käyttäydyn sotilaallisesti ainoastaan silloin, kun isompia herroja on paikalla. Kahdestaan olemme kuin sukulaiset ainakin. Olihan hän äitini veli. Sisarukset myös muistuttivat ulkonäöllisesti toisiaan melkoisesti.

”Huomenta”, sanoin.

”Huoment, huoment”, eno vastasi ja käytti jopa oikeaa

kättään hetken lakkinsa reunassa. ”Mites siulla?”

”Samaa paskaa, eri päivä”, vastasin.

Enoa alkoi naurattaa. Hän nosti molemmat kätensä nurkassa seisovan uunin kylkeen.

”Vilkaseha ulos. Hitto, mikä pyry. Ja patter lähtee kahenkymmene kilometri hiihtomarssil. Mie uson, et siul on paljo helpomp tääl ko ulkon.”

Nyökkäsin vaiteliaana.

”Mites koton”, eno jatkoi. ”Siehä tulit just lomalt.”

”Ei ihmeempiä, kaikki on ihan hyvästi. Äiti ja isä voivat hyvin, samoin Kaisu.”

”Ja Esko on siel jossakii.”

”Siellä, joskus kirjoittelee. Harvemmin.”

Eno riisui vasta nyt lakkinsa ja manttelinsa, ja tuskin ehti istuutua oman, patterinvääpelille tarkoitetun pöytänsä taakse, kun ovi avautui uudelleen melkoisella ryskeellä. Patterinpäällikkö, jääkäriluutnantti Teodor Maunu saapasteli huoneeseen. Pomppasimme molemmat seisomaan ja tiukkaan asentoon. No, eno ei niinkään, mutta minä seisoin jäykkänä kuin rautakanki.

Maunu tervehti sotilaallisesti. Hän oli melkoisen tukeva mies, ollut talvisodan syttyessä vääpeli, mutta ylennetty ansioistaan Kaarnajoen patterissa jo ennen joulua 1939 ilman upseerikoulua luutnantiksi. Patteri oli puolustanut Taipaleen lohkoa. Taisteluiden tauottua itse kenraali Erik Heinrichs oli antanut tunnustusta:

”Kaarnajoki oli Taipaleen pelastava enkeli.”

Vaikka Maunu oli Saksan jääkäreitä, hän ei ollut tiukan sotilaallisen kurin kannattaja. Hänelle riitti, että hommat

hoidettiin asiallisesti. Kantapäiden kopsuttelijoita hän tuijotti hieman viistoon. Nytkin hän sanoi:

"Huomenta vaan." Hän nyökkäsi enolle ja soi kevyen hymyn myös minulle. "Melkoinen ilma ulkona, ihan pistää vilun kapajamaan."

Minua alkoi naurattaa. Purin huultani, etten olisin alkanut hohottaa ääneen. Enon kasvoille nousi ilkikurinen virnistys. Hän antoi samalla mitalla takaisin:

"Kyl siel hiihtomarssil monelt pojalt kuuluu päivä mittaa tuska parahdus."

Minun oli pakko kääntää katseeni ikkunaan.

"Vääpeli Paakkarinen", Maunu sanoi tehdyn tiukalla äänellä. "Pitäkää huolta, että saamme lounaalla Vihtorin lettuja."

"Kyllä, herra luutnantti. Lotat siellä aamiaiseksi jo nauttivatkin kivaa kokkelia. Jaksaa sitten myöhemmin vaikka ryssiä hätyyttää"

Maunu kääntyi kannoillaan ja ryntäsi huoneeseensa. Ehdin nähdä päällikön pidättelevän nauruaan. Hohotus kuului vasta ohuen seinän takaa.

Toinen luku

1.

Vihdoinkin tilaisuuteni oli tullut.

Uusi sota oli syttynyt ja tässä taistelussa en aikonut todellakaan istua papereita kääntelemässä. Patterimme oli Kenttätykistörykmentti 15:n IV Patteri. Päällikkönä toimi luutnantti Beni Pesonen ja koko rykmentin everstiluutnantti Bernhard Heimolainen. Kenttätykistörykmentti 15 kuului eversti Aarne Blickin johtamaan 2. Divisioonaan, joka oli aloittanut etenemisen kohti vanhaa rajaa heinäkuun alussa 1941. Tykistörykmentti siirtyi rintamalle tukemaan jalkaväen hyökkäystä. Minä kannakselaisena anoin ja pääsin mukaan. Minut määrättiin entisen päällikköni, luutnantti Teodor Maunun taistelulähetiksi. Hän toimi yhdysupseerina jalkaväen ja tykistön välillä.

Blickin divisioona oli keskitetty kesäkuun lopulla Saaren ja Parikkalan pitäjiin ja oli nyt siirtynyt Huuhtalammen eteläpuolelle, noin kaksi kilometriä Tyrjän kylästä itään. Tärkein tehtävä oli Laatokan rannikkoradan katkaiseminen.

Patterimme oli sijoitettu Rasvaniemen kylään. Olimme tulleet Maunun kanssa tulenjohtopaikalle. Edessä avautui Tyrjän järvi. Päällikkö otti kiikarit kotelosta ja alkoi tutkailla linssien läpi vastarannalla hääriviä vihollisia. Hetken päästä hän ojensi kiikarit minulle.

”Katsohan sinäkin, mitä ryssä touhuilee.”

Otin kiikarit vastaan ja nostin silmilleni. Sitä ennen kohautin oikealla olkapäälläni hihnasta roikkuvaa kivääriä parempaan asentoon. Linssit toivat venäläiset aivan kuin metrin päähän. Punatähdillä varustettujen venelakkien alla näkyi iloisia kasvoja, aivan kuin sodasta ei olisi tietoakaan. Yksi sotilaista soitti sirmakkaa ja kaksi otti jopa tanssiaskeleita.

"Eiköhän siellä soitot ja tanssit lopu, kun rykmentti aloittaa tuli-iskut", Maunu sanoi. Hän ojensi kättään ottaakseen kiikarit takaisin.

"Lähdetään käymään seiskan komentopaikalla."

Seurasin Maunua pitkin kapeaa ja neulasten peittämää polkua kuin uskollinen koira isäntäänsä. Päällikkö alkoi ynistä laulua:

Kohta on laulut laulettu,
ja nuotit pantu nippuun.
Kaikki huorat nussittu,
niin että rasvat tippuu.

Kasvoilleni noussut iloinen virnistys pyyhkiytyi, kun tulimme perille. En ollut Jalkaväkirykmentti 7:n komentopaikalla ennen ollutkaan. Teltat olivat hyvässä suojassa metsän kätköissä. Pienelle aukealle oli nostettu kenttäpöytiä karttoineen. Niiden ääreen oli kumartunut isompaa ja pienempää nappiherraa.

Silmäni tavoittivat ensimmäiseksi yhden pöydän ääreltä jämerän näköisen everstin. Tiesin hänet rykmentin komentajaksi Armas Kempiksi. Hänen vierellään karttaa tutki yhtä

innokkaasti silmälasipäinen ja viiksekäs majuri. Hän vaikutti minusta enemmän yliopiston professorilta kuin armeijamme korkea-arvoiselta upseerilta.

Maunu veti kättä lippaan, nyökkäili oikealle ja vasemmalle, ja astui viimein Kempin eteen.

”Herra eversti”, hän aloitti käsi lakin reunassa. ”Luutnantti Maunu, toimin yhdysupseerina...”

Enempää hän ei ehtinyt sanoa. Kemppi nosti katseensa ja suureksi hämmästykseksi ojensi kätensä.

”No niinpäs näkyy”, Kemppi sanoi. Miehet hemputtivat toistensa kouria kunnolla. Mutta niinhän sitä sanotaan, että tutut tervehtii pitkään.

”Maunu, sinä täällä”, Kemppi jatkoi. ”Eino, tulepas sinäkin tervehtimään.”

Viiksekäs majuri tuli kättelemään hymyssä suin. En mahtanut mitään ihmetykselleni: miten noin korkea-arvoiset upseerit kohtelevat tavallista luutnanttia kuin vertaistaan. Toisaalta, olihan Kemppi myös Saksan jääkäreitä kuten Maunukin. Ehkä olivat tuttuja jo niiltä ajoilta.

Kun kättelyt oli suoritettu ja kohteliaisuudet vaihdettu, Maunu viittasi kädellään minuun päin.

”Tykkimies Pyyhtiä toimii taistelulähettinäni.”

Suoristauduin entistä tiukempaan asentoon. Sekä eversti että majuri nyökkäsivät.

”Joudutte varmasti monta kertaa tekemisiin hänen kanssaan”, Maunu jatkoi.

”Selvä”, Kemppi vastasi. ”Mutta on se mukavaa, kun me vanhat Taipaleen miehet ollaan jälleen yhdessä. Eino toimii ensimmäisen pataljoonan komentajana.”

”Neljäs toimiikin juuri ensimmäisen tukipatterina”, Maunu sanoi.

”Sittenhän historia toistaa itseään”, majuri virnisti. ”Ollaan kuin Kaarnajoella.”

Upseerit puhkesivat nauruun. Kemppi vakavoitui ensimmäisenä.

”Tulepas sinäkin Maunu katsomaan, miten hyökkäys on suunniteltu. Tykistön tuli-iskujen aikataulun sinä varmasti tiedätkin, joten...”

Loput Kempin sanoista hukkuivat yläpuolelta kuuluviin hävittäjäkoneitten moottorien ulinaan sekä niiden konekiväärien papatukseen. Kohotin katseeni korkeuksiin. Sinitaivaalla pyöri jo melkoinen ilmasirkus ja konekivääreistä ammuttujen valojuovaluotien vanat näkyivät selvästi. Ilmataistelu suomalaisten ja venäläisten välillä oli alkanut täysin yllättäen, ja lähes komentopaikan yläpuolella. Korkeimmat upseerit tuskin sitä edes vilkaisivat. Sen sijaan läheisen männyn juurella selkä runkoon tuettuna istui vänrikki. Tunnistin hänet lehtikuvista: siinähän lepuutti jalkojaan itse mestarihiihtäjä Pekka Vanninen.

Vanninen huomasi minun lähestyvän, kuin arkaillen, ja näytti paikkaa vierellään.

”Istuu vain rohkeasti tähän viereen.”

Kaikki oli nyt toista, ajattelin. Sodan syttyminen oli tehnyt sen, että enää ei oltu niin tiukassa alainen/esimies -suhteessa kuin varusmiespalveluksen aikana. Upseerit ja aliupseerit olivat ystävällisiä ja tuntuivat suhtautuvan jopa tavalliseen tykkimieheen kuin vertaiseensa. Tämä jos mikä oli kansanarmeija. Ryssän upseerit kuulemma potkivat alaisi-

aan kuin koiria. Niin olin lehdistä viime sodan vankien haastatteluista lukenut.

Istuuduin, ja rohkaisin mieleni.

"Herra vänrikki, saanko puristaa hiihtäjäsuuruuden kättä."

Vanninen ojensi mahtavan kouransa.

"Tottahan toki."

Istuimme hetken vaiteliaina tuijottaen taivaalle niskat taivistettuina. Tunnistin omat koneet pulleamahaisiksi Brewstereiksi. Panin hyväksyen merkille, että niitä ei tullut yhtään alas. Vihollisen hävittäjiä sitäkin enemmän. Vanninen nosti oikean kätensä pystyyn ja osoitti sillä ilmaan.

"Olen ollut pommikoneessa matkustajana", hän sanoi. "Tiedän, millaista tuolla nyt on."

"Ei varmasti mitenkään mukavaa", myöntelin.

"Ryssien torjuntahävittäjät ilmestyivät kuin taiottuna päästessämme kohteen yläpuolelle", Vanninen jatkoi. "Konekiväärin kahvoissa ollut ampuja aloitti torjunnan. Ääni iski korvat lukkoon, vaikka minulla oli huuva päässäni. Onneksi meillä oli omat saattohävittäjät suojaamassa. Olisi tullut aika nopeasti äitiä ikävä."

Vannisen kanssa jutellessa aika sujahti sellaisella nopeudella, että hätkähdin kuullessani Maunun huudon:

"Pyyhtiä!"

Pomppasin pystyyn kuin vieteri. "Täytyy lähteä. Kiitän herra vänrikkiä."

"Mitäs pienistä. Hyvät jatkot vaan tykkimiehelle."

Maunu naputteli pistoolikotelonsa läppää kuin olisi ollut enemmänkin hermostunut.

”Nyt Heimolaisen luo, ja kiireellä”, hän sanoi. ”Keskitykset alkavat jo tänä iltana.”

2.

Ankarat taistelut kestivät koko heinäkuun. Niiden aikana täytin 19 vuotta. Syntymäpäivänäni, 20. heinäkuuta, IV Patterin päällikkö, luutnantti Pesonen runoili sotapäiväkirjaan:

Heinäkuun 20's päivä rintamalla

On aurinkoinen päivä rintamalla –
linnut lehdikössä livertää.
Tuolla jossain kaukana kankahalla
yksinäinen ammus räjähtää.

Miehet nukkuu teltoissansa hiljaa
lepo heille aarre kallein on.
Tuuli huojuttelee toukoviljaa
rauha kentillä on taistelon.

Mutt' tämä on vain tyyntä myrskyn alla
jotain uutta kaikki odottaa –
Nyt laaditaanhan idän rintamalla
kansain valtavinta historiaa.

Nyt vihdoinkin on odotettu huomen

loistoon kirkastuva kumpuin yöstä.
Nyt soivat torvet sukuvirttä Suomen
nyt kypsyy sato vuosisatain työstä.

Tyrjän kylä, jonka pohjois- ja itäpuolelle kiteytyi heinäkuun ajaksi puoliympyrän muotoinen pääpuolustuslinja, sijaitsee 15 kilometriä Elisenvaarasta pohjoiseen, jokseenkin yhtä etäällä Savonlinnaan ja Lahdenpohjaan johtavista rautateistä. Se ei ollut vain laajan korpiseudun suurin asutuskeskus, vaan ennen kaikkea mitä tärkein maanteitten solmukohta. Sen kautta kulki ainoa maantieyhteys Parikkalan ja Saaren suunnilta Akkaharjun ja Lahdenpohjan suuntiin.

Vihollinen oli hyvin selvillä Tyrjän strategisesta merkityksestä. Siksi se oli varustanut kylän pohjois- ja itälaidan noin kahden kilometrin syvyiseksi, miltei murtumattoman lujaksi tulikorsujen, taisteluhautojen, miinakenttien ja maahan kaivettujen hyökkäysvaunujen puolustusjärjestelmäksi, jota tuki erittäin voimakas tykistö ja kranaatinheittimistö. Puolustuksesta vastasi ensiluokkaisesti koulutettu ja aseistettu venäläinen Jalkaväkirykmentti 461, mutta lisäksi todettiin osia JR 450:stä, JR 452:sta, JR 588:sta, JR 701:stä sekä JR 708:sta.

Koko Tyrjän lohko oli tavallaan suomalaisten taholta suuri "eteentyönnetty", jota vastaan vihollinen suoritti heinäkuun kuluessa epätoivoisia vastahyökkäyksiä ja jota jauhoi miltei herkeämätön tykistön ja kranaatinheittimien häirintätuli.

Mutta heinäkuun viimeisenä päivänä venäläisille päätet-

tiin antaa lopullinen lähtö. Päivä oli hyvin helteinen ja hiljainen: vihollisella ei tuntunut olevan pienintä aavistusta siitä, mitä oli tulossa. Kello 12 alkoi tykistövalmistelu, johon käytettiin lähes 6 000 kranaattia. Sen päätyttyä hyökkäsi jalkaväki.

Vihollinen ei aikonut antautua suosiolla, vaan teki raivokasta vastarintaa. Erityisen suurta tuhoa suomalaisten keskuudessa aiheuttivat maahan kaivetut hyökkäysvaunut tykki- ja konekivääritulellaan. Yksi tuhottiin panssarintorjuntatykillä kupuun osuneella täysosumalla. Osa vihollisista tuhottiin, osa pakeni ja neljä saatiin vangiksi.

Saapastelin Maunun kanssa paikalle, kun vankeja koottiin. Maunu puhui venäjää. Hän otti yhden vangeista sivuun, taputti olkapäälle ja tarjosi tupakan, jonka venäläinen otti nyökkäyksen kera vastaan.

”*Dobryj den*”, Maunu tervehti. Sotavanki ryhdistäytyi parhaimpaan asentoonsa.

”*Dobryj den, gospodin lejtenant*”, tämä vastasi.

”Hyvin tappelitte”, Maunu sanoi. Molemmat poltelivat savukkeitaan hetken hiljaisuuden vallassa, kunnes Maunu jatkoi venäjäksi.

”Millainen mies on Josif Stalin.”

Venäläisen kasvoille nousi kireä ilme.

”Stalin pelkkä *ni khuja*”, tämä vastasi, ja sylkäisi.

3.

Ratkaisu tuli 4. elokuuta.

Vieläkään venäläiset eivät aikoneet antautua, vaikka taistelun lopputulos näytti väistämättömältä. Yksi vihollis-komppania kiersi soitten yli tienristin eteläpuolelle ja hyökkäsi suomalaisten selustaan. Vihollisosastoa johtava kapteeni viittilöi ja huusi:

”Tie on auki.”

Samaan aikaan reservistä hälytetty 10. Komppania saapui paikalle kapteeni Hämäläisen johdolla. Konekiväärijoukkueen johtaja, vänrikki Jääskeläinen hyppäsi korsun katolle ja huusi:

”*Zdawaites* – antautukaa.”

Venäläinen kapteeni ampui hänet siihen paikkaan ja kävi raivokkaasti 10. Komppanian ikämiesten kimppuun pistooli toisessa ja pistin toisessa kädessä. 12. Komppanian sotamies Ronkanen suoritti hänen kanssaan harvinaisen lähitaistelun lopettaen vastustajansa puukolla. Samaan aikaan yksi omista konekivääreistämme avasi tuhoisan tulen tiheään vihollisrivistöön.

Aamuhämärissä oli vaikea erottaa omia joukkoja vihollisesta, siksi se kehittyi veriseksi tuhoamistaisteluksi. I Pataljoonan miehet siirtyivät oma-aloitteisesti puolustuksesta hyökkäykseen, ja vihollisia surmattiin joukoittain. Alikersantti Martti Oinonen johti 1. Komppanian puolijoukkuetta. Suomalaiset rynnistivät raivolla päin vihollista, joka oli kaivautunut syvälle Hiekkamäen varustuksiin. Kaikki venäläiset tuhottiin lähes viimeiseen mieheen. Ne harvat, jot-

ka nousivat montuista kädet ylhäällä, otettiin vangiksi.

Vihollisosastot olivat tässä vaiheessa enää sekasortoista, järjestäytymätöntä laumaa, joka epätoivoisesti ja kuolemankauhun vallassa yritti pelastautua umpikujasta. Vain Tienhaaran puolella onnistui vähäisten vihollisosastojen murtautua etelään.

Päivien saatossa olin oppinut tietämään, että ”viiksekäs ja silmälasipäinen majuri” oli nimeltään Eino Polon. Hänen kaksi poikaansakin olivat rintamalla, Tauno Saksassa SS-joukoissa ja Rolf Suomessa.. Polon oli I Pataljoonan komentaja. Olin hänen komentopaikallaan, kun viimeisiä vihollisia ajettiin tiehensä. Meidän ja venäläisten välissä oli ainoastaan maahan kaivetut hevoskorsut.

”Heittäkää käsikranaatteja”, Maunu huusi.

Osallistuin taisteluun. Molemmilla puolin oli jalkaväen miehiä. Haavoittuneita suomalaisia makasi monttujen pohjilla. Heitä ei voitu siirtää ennen kuin taistelu olisi ohi. Ammuin kiväärini lippaan tyhjäksi ja aloin kaivaa käsikranaatteja leipälaukusta.

Sitten tapahtui jotain, joka jäykisti meidät kaikki kauhusta. Lähellä seisoi nuori jalkaväen sotamies. Hänen kasvonsa olivat palttinanvaaleat. Vapisevin sormin hän alkoi irrottaa kranaatin sokkaa, sai sen irti ja pudotti kranaatin hermostuksissaan lähellä maanneen haavoittuneen suomalaissotilaan päälle. Kranaatin pudottanut heittäytyi sivuun, kun se räjähti aseveljen sylissä. Haavoittuneesta ei jäänyt jäljelle kuin kasa riekaleisia univormun palasia ja osia ruumiista.

Sotamies nousi polvilleen ja alkoi pidellä kaksin käsin päätään.

”Voi hyvä Jumala, mitä minä menin tekemään”, hän huusi sisäistä tuskaansa. ”En kestä enää... En voi elää tällaisen kanssa... Antakaa minun kuolla.”

Huutonsa päätteeksi hän hyppäsi korsun katolle yrittäen lähteä kohti venäläisiä. Hän sai luotisuihkun vastaansa, mutta se ei osunut. Paikalle saapui kaksi lääkintämiestä. He kiskaisivat sekaisin menneen sotamiehen jaloista takaisin ja alkoivat taluttaa häntä syrjemmälle. Sotamiehen karjuminen kuului vielä kaukaa, jopa taistelun metelin yli:

”Jumalani, mitä menin tekemään... En minäkään halua elää. Antakaa minun kuolla.”

Taistelu, jonka tulos vielä kello neljä aamulla näytti epävarmalta, päättyi tuntia myöhemmin vihollisen täydelliseen tuhoon. Partiot totesivat, että Tyrjän kylä oli vapaa vihollisista. Vain metsäryssiä harhaili ja piilotteli joka taholla.

Kemppi totesi myöhemmin, että ilman tykistön ja erityisesti omien kranaatinheittimien tukea ei voitto olisi ollut mahdollinen.

Kuljin Maunun kanssa hitaasti saapastellen taistelun jälkeisellä näyttämöllä. Hajanaisia laukauksia kuului jostakin päin metsää, muutoin oli hiljaista. Tien varrelle oli koottu niin omia kuin venäläisiä haavoittuneita. Suomalaiset lääkintämiehet eivät tehneet heidän välillään eroa, vaan hoitivat taistelun molempia osapuolia kaikella sillä ammattitaidolla, mikä heille oli annettu.

Yksi vihollisista ojensi kättään ja huusi surkealla äänellä:

”*Mama*, äiti.”

Toiset taas halusivat *vodaa*, vettä.

Nuori vihollissotilas makasi kuolleena piiskatykkinsä päällä. Pää oli laskeutunut laukaisulaitteelle. Ilme oli niin rauhallinen kuin hän olisi käynyt vain hetkeksi uupumukseltaan lepäämään.

"Katsokaas pojat", Maunu sanoi. "Oikea tykkimiehen kuolema."

Minua ei hymyilyttänyt, ei myöskään Maunua. Lähistöllä oli myös suomalaisia kaatuneita. Heidät oli koottu kasoihin, kuin metrin halot. Muurahaiset juoksivat kilpaa heidän elottomilla kasvoillaan. Näkyi myös ilmapommituksessa kuolleita, nyt jo pöhöttyneitä hevosen raatoja. Osa oli päässyt irralleen tykkivaljakosta ja juoksi edelleen kaikesta paukkeesta vauhkoontuneina pitkin metsiä. Sotilaat yrittivät ottaa niitä kiinni.

"Tämä alkaa jo muistuttaa sotaa", Maunu sanoi ilme vakavana.

4.

Eteneminen jatkui.

Tie Akkaharjuun oli miinoitettu. Kuljimme metsässä pitkin merkittyä polkua. Yöksi kaivoin montun, johon ahtauduin Maunun kanssa. Tuntui kuin hän olisi lihonut entisestään. Olimme pohjalla kuin sillit suolassa.

"Hyvinhän tänne mahtuu", hän sanoi naureskellen. "Jos jotain sattuu, ollaan haudassa jo valmiina."

Makasimme sadeviitat allamme kosteutta vastaan. Maunu nukahti ensimmäisenä, kuorsasi ja päästeli välillä anka-

ria paukkuja alapäästään. Tykistön miehiä, ajattelin.

Lahdenpohja vallattiin. Pääsimme nukkumaan herroiksi entisen Rannikkotykistö 3:n Rauhalan kasarmeihin. Pois luikkineet venäläiset olivat asuttaneet niitä aikansa. Ensimmäiseksi törmäsimme valtavaan kasaan pullapitkoja. Se nosti suuren riemun, kunnes joku kyynikko älysi sanoa:

”Pojat, ei kai nää ole myrkytettyjä?”

Huomio veti mielen matalaksi. Minulla ainakin oli niin nälkä, että oli myrkytetty tai ei, kuolisin ainakin vatsa täynnä makeaa nisua. Otin yhden pitkon käteeni, mursin muhkean palan ja ahdoin suuhuni. Se maistui taivaalliselta. Näköjään ryssä osasi leivän paistaa. Koska en alkanut korista, eikä suustani tullut valkoista vaahtoa ja kasvoilleni oli levinnyt nautinnollinen ilme, muutkin uskaltautuivat peijaisiin.

”Onpa helvetin hyvää”, yksi tykkimiehistä mökelsi suu pullaa täynnä.

”On nää myrkytettyjä, mutta oikealla tavalla.”

”Perseesi sulla on myrkytetty, ainakin viime yön hajuista päätellen.”

Isompia herroja tuli paikalle, Maunu heidän joukossaan. Olimme jo omasta mielestänne niin suuria rintamajermuja, ettemme viitsineet ottaa enää edes asentoa. Tosin sitä ei pitkään aikaan ollut vaadittu.

”Mitäs pojat ovat löytäneet... Vai oikein känttylettejä. Ja hyvin näkyy maistuvan. Älkää nyt kaikkea ahmiko. Kohta avataan kanttiini. Viedään osa sinne korvikkeen kanssa.”

Venäläiset olivat käyttäneet Jaakkiman kaunista kirkkoa tal-

lina. Lattia oli täynnä olkia ja hevosenpaskaa, joukossa näkyi muutama ihmisenkin työntämä pökäle. Katsoimme Maunun kanssa kaikkea hävitystä surkea ilme kasvoillamme.

”Kyllä nyt on viimeinkin uskottava, että ryssä on ryssä vaikka voissa paistat. Tänne sen jos päästät, sä kaalinhajun haistat.”

Läheiselle pellolle piikkilanka-aidan taakse oli koottu sotavankeja. Nuoret miehet olivat surkean näköisiä ryysyläisiä. He ahmivat heille tarjottua soppaa lusikat tulta iskien. Maunu käski minun antaa heille leipää laukustani, itse hän tarjosi muutaman tupakan.

”Surkeaa tuntuu olevan naapurin *voittamaton puna-armeija*”, hän sanoi minulle, ja jatkoi vangeille venäjäksi:

”Onko Suomessa parempi kuin Venäjällä?”

Monet venäläisistä ryhdistäytyivät asentoon. He tunnistivat suomalaisen upseerin.

”A oikein hyvä, *gospodin lejtenant*”, yksi heistä vastasi. ”Venäjällä kaikki niin huonosti. Te jopa annatte meille parempaa ruokaa mitä itse saimme rintamalla. Pelkkää litkua.”

Maunua nauratti. Minä hymyilin pelkästä kohteliaisuudesta.

Elettiin jo elokuun loppupuolta, kun valtasimme Puutsaaren ja heti sen jälkeen Lumivaaran. Tykistömme aiheutti vihollisille valtavia tappioita kallioisessa maastossa. Venäläiset pakenivat kauhuissaan ja jättivät jälkeensä valtaisia sotasaaliita.

Olin tulenjohtopaikalla. Kuulin selvästi, miten kimpaan-

tunut jalkaväen upseeri huusi tukipyynnön:

”Ampukaa nyt helvetissä sieltä Kaksperseen kalliolta sinne Ämmänpyllyyn.”

Lumivaarassa vastaan tuli vaalea ja kaunis maalaistalo. Sieraimiin kantautui vastapaistetun leivän herkullinen tuoksu nostaen sylkeä suuhun joka miehelle. Viimeisimmästä lämpimästä ateriasta oli aikaa. Nälkä haittasi jokaisen elinvoimaa.

”Tuolla on vielä asukkaat kotona”, sanoin. ”Liikenisiköhän muutama leipä meillekin.”

”Mennään katsomaan.”

”Tarkkana pojat”, ryhmänjohtajamme varoitti. Eikä yhtään turhaan. Tuskin olimme nousseet rappusille, kun pirtin isosta ikkunasta ahtautui muutama vihollissotilas ja paineli läheiseen metsikköön saappaankorot kopisten. Olimme hetken niin ällistyneitä, ettemme ennättäneet edes perään ampua.

”Jumalauta, puskaryssiä”, joku älähti.

”Paremminkin pirttiryssiä.”

Tartuin ulko-oven kahvaan ja nykäisin. En älynnyt pelätä edes mahdollista miinoitusta. Ajatus iski mieleen vasta, kun ovi oli auki. Työnnyimme sisälle toinen toisiamme tuuppien. Ison maalaistuvan pöydällä oli mahtava kasa limppuja. Tuoksu kertoi, että ne oli otettu uunista vasta äskettäin. Aloimme syödä kuin emme olisi ennen ruokaa nähneet.

Sortavalaan oli matkaa enää 20 kilometriä.

5.

Meidät siirrettiin asemiin Laatokalle. Tykit ajettiin asemiin Kuhkaan saaren itäkärkeen tukemaan omien suorittamaa maihinnousua Rahmansaareen, joka tapahtui syyskuun alussa. Taistelu laakeasta ja kauttaaltaan puustoisesta, parin kilometrin pituisesta saaresta pitkittyi vastoin odotuksia veriseksi ja sitkeäksi neljä päivää kestäneeksi kamppailuksi.

Venäläisillä oli Laatokalla vahva laivasto. Se käsitti 130 ja 76 millin kanuunoilla varustettuja S-luokan hävittäjiä, useita 130 ja 100 millin kanuunakalustoilla varustettuja tykki- ja aputykkiveneitä, lukuisia MO-vartiomoottoriveneitä sekä runsaasti vartio- ja kuljetusaluksia.

Suomalaisten Laatokan Laivasto koostui Saimaan vesistöstä Jänisjokisuuhun siirretyistä Sisävesilaivaston siviiliveneistä. Niistä suurimmat oli aseistettu Läskelässä 20 ja 47 millin kansitykeillä ja konekivääreillä. Jo elokuussa Laatokalla oli kaikkiaan 150 moottorivenettä ja kaksi pientä hinaajaa.

Kapteeni Kalle Kosken Jaakkiman lohko suoritti Rahmansaaren varsinaisen maihinnousun. Sitä tukivat pursimies Lauri Tolvasen johtama *Tykkivene Kukkapää* ja kersantti Sulo Roineen *Tykkimoottorivene T 26* sekä kaksi konekiväärimoottorivenettä. Samoin meidän viisitykkinen Linnoituspatterimme, jota Maunu johti.

Kun ensimmäinen porras varsinaisessa maihinnousussa oli saavutettu, jouduin töihin. Tällöin Maunu määräsi, että yksi kanuunoista on vietävä myös itse pääkallopaikalle, eli Rahmansaareen. Siirto tapahtui keskellä sysimustinta yötä.

Nousin rantaan etujoukon mukana ja läksin viemään sanaa etupesäkkeisiin. Käytin hyväksi vesirajaa. Kun kuulin ääntä edessä, kuiskasin hiljaa:

”Onko edessä vielä suomalaisia?”

Kun sain myöntävän vastauksen, jatkoin eteenpäin.

Paikalle oli tuotu myös 47 ja 20 millin panssarintorjuntakanuunoita. Yhdessä oman kenttätykkimme kanssa ne alkoivat ampua merimaaleja ja vihollisen alukset alkoivat loitontua.

Kuusi suomalaista lepäili majakkatornin suojassa. Omasta laivasta ammuttu kranaatti otti kimmokkeen ylhäällä olevasta rautakehikosta ja osui suoraan porukan keskelle. Yksikään ei selviytynyt.

Suomalaisille järjestettiin sankarihautajaiset kunkin omalla kotipaikkakunnalla. Toista oli venäläisten suhteen. Taisteluiden viimein tauottua Koski kaivatti sotavangeilla joukkohaudan. Miehet tekivät työtä käskettyä. Siinä ei paljon rukouksia luettu. Vainajat heitettiin isoon kuoppaan, kuin jätesäkit, ja multaa päälle. Sinne osa Rahmansaaren puolustajista jäi maatumaan.

Vankeja saatiin kaikkiaan 130. Heidän joukossaan oli saaren puolustuksesta vastannut everstiluutnantti Kargin, joka oli haavoittunut. Vihollisen tappiot olivat 103 kaatunutta ja 30 hukkunutta, nelisenkymmentä pääsi omille aluksilleen karkuun.

Saimme myös melkoisen sotasaaliin, kun kasarmin keittiöstä löytyi iso joukko sillitynnyreitä. Sillit olivat isoja ja komeita, mutta kovassa suolassa. Nyrpistelimme neniämme.

”Ei, hitto soikoon näitä voi syödä.”

”Pystyy, kun tietää konstit.”

”Tykkimies on hyvä ja näyttää.”

”Olin siviilissä ravintolakokki... Katsokaas pojat, näin vanhaa pannaan...”

Hän asetti osan kaloista kamiinan kannelle.

”Nyt vain odotellaan rauhassa hautumista. Sen jälkeen herkutellaan.”

Palasimme Kuhkaaseen. Otimme mukaan kenttätykin. Kun sitä siirrettiin lautalta laiturille, se luisui käsistämme ja molskahti pohjaan; kirjaimellisesti kuin hohtimet kaivoon. Putki jäi vain törröttämään hivenen vedenpinnan yläpuolelle. Oli siinä naurussa pitelemistä, kun upseereiden karjuessa jouduimme hyppäämään syyskylmään veteen. Moni teki syntiä kiroilemalla, minä muun muassa. Mutta kylmän kylvyn jälkeen tykki saatiin kuiville ja mekin pääsimme lämmittelemään.

Tosin olot Kuhkaassa olivat kaikkea muuta kuin viiden tähden hotellissa. Majoituimme telttoihin, söimme ja haisimme. Pärstät pestiin rantakalliolla jatkuvasti kylmenevässä vedessä. Rattoisaa iltapuhdetta tarjosi täijahti. Yksin minun tuntolevyni kannatinnyöreissä niitä oli kymmenittäin muista paikoista puhumattakaan.

Kun parempaakaan tekemistä ei ollut, toimin Laatokalla seilaavalla moottoritorpedoveneessä konekivääriampujana. Mieleen painuivat nimet: Kukusaari, Heinäsenmaa, Jalaja, Mökerikkö, Hanhipaasi ja Vossinoi. Vihollinen oli niistä jo poistunut. Enemmän ajelimme huviksemme.

Syyskuun lopulla palasimme Lahdenpohjaan. Läksin saman tien tiedustelumatkalle. Kohta eteen tuli pieni mökki ja rannassa sisäänlämpiävä sauna. Nyt ei ollut riemulla rajoja. En viitsinyt edes kavereille kertoa, kun pistin saunan lämpiämään. Sen kuumenemista odotellessa tein jonkinlaisen vastan korvikkeen.

Löylyt olivat mahtavat. Mutta vaikka kuinka kylvin, vastoin ja uin, tuntui, ettei mikään riitä. Pesin vaatteeni ja annoin täille kyytiä. Vasta sen jälkeen aloin tuntea itseni jälleen ihmiseksi.

6.

Mikä onni ja autuus, siirto Valamoon.

Tämä historiallinen paikka oli kuulunut pitkään suomalaisille, mutta menetimme sen heti talvisodan jälkeen. Suomalaiset valtasivat sen takaisin elokuun puolivälissä 1941 ja aloittivat vartiotoiminnan. Siksi mekin sinne jouduimme, ja saavuimme perille iltamyöhällä kuutamoisessa säässä. Ensimmäisen yön vietimme teltassa pääkirkon seinustalla. Heti aamun valjettua aloitin jälleen yksityisen tutkimusretkeni. Olin tullut keskelle idylliä. Sodasta muistutti ainoastaan kellotorniin sijoitettu ilmavalvonta ja miesten kenttäharmaat vormut. Itse kello oli irrotettu kannattimistaan. Se lepäsi vankalla alustalla pudotusta odottamassa.

Kiertelin ja ihmettelin. Valamo oli kaikkea sitä mitä olin odottanut: nähtävyyksien lisäksi ympärillä kohosi mahtava luonto. Se osoitti voimansa ankarin syysmyrskyin. Sain

kosketuksen johonkin menneeseen.

Kannakselaisten vanhempieni muistoesineiden ja vihkosten kautta Valamo oli minulle kuin ennalta tuttu vanha ystävä. Olin suurella mielenkiinnolla lukenut, että venäläiset aloittivat luostarin pommitukset tammikuun alussa 1940. Tuhoisimmat tapahtuivat helmikuussa, jolloin koko saari oli ollut yhtenä suurena tulimerenä.

Monet rakennukset tuhoutuivat. Pääkirkko säilyi kuitenkin ehjänä pommituksista huolimatta. Viimeisten asukkaiden mukana evakuoitiin nopeimmin mukaan saatu omaisuus sekä muun muassa luostarin karja. Eläimistä suurin osa ei kestänyt väistämättömän kovaa talutusmatkaa Laatokan jäiden yli, vaan kuoli matkalle. Suomalaisten sotilaiden uupumattoman työn ansiosta pahasti järkyttyneet luostarissa asuneet vanhat munkit saatiin Lahdenpohjan asemalle junaan evakuoitaviksi muualle Suomeen.

Talvisodan jälkeen saatiin myös evakuoitua pääluostarin alakirkon ikonit, sama tapahtui yläkirkosta sekä jumalanpalvelusvälineistö kokonaisuudessaan. Kirjastokin onnistuttiin pelastamaan sullomalla kirjat tyhjiin perunasäkkeihin, joita sattumoisin oli riittävästi.

Sotilaat antoivat auliisti kuljetusapua mantereelle, jossa evakuoitu tavara lastattiin juniin. Sotatoimien loppuminen 13. maaliskuuta 1940 helpotti kuljetuksia oleellisella tavalla. Luostarin vahvat ja hyvin hoidetut hevoset selvisivät kuljetusurakastaan hyvin; sotatoimien päättymisen johdosta nekin pääsivät mukaan evakkoon, paitsi ne muutamat, jotka kaatuivat työnsä ääreen ennen rauhan tuloa. Rekikaluston niukkuuden vuoksi armeijan kuorma-autot kuljettivat

huomattavan osan ihmisistä ja tavarasta mantereelle.

Määräaika Valamosta poistumiseen umpeutui 19. maaliskuuta 1940. Tuolloin isä Simforian oli kiivennyt pääkirkon kellotorniin ja mahtava Pyhän Andreaksen kello lyönyt 12 kertaa merkiksi luostarin kuolemasta.

Mutta nyt alueella isännöivät sotilaat.

Syksyllä 1941 talvi tuli aikaisin, jo 10. lokakuuta satoi pysyvän lumen. Asuimme edelleen teltoissa. Nenään tuoksuivat kuusenhavut, jalkoja poltti tulikuuma kamiina ja päätä paleli.

Marraskuun alussa siirryin toisen ison veden äärelle, Ääniselle.

Kolmas luku

1.

Matka *päin Äänisjärveä, Vienanmerta* oli pitkä kuin nälkävuosi. Ensin lautalla Valamosta Lahdenpohjaan, sieltä junalla Äänislinnaan ja päälle 100 kilometrin automatka perille, eli Ruoppaojan kylään. Junassa istuessani ylitin virallisesti myös valtakunnan rajan. Mietin, tulimmeko Neuvostoliittoon valloittajina vai vapauttajina? Patterin tykit oli sijoitettu rantamaisemiin. Päällikkönä toimi tuttuakin tutumpi mies, luutnantti Teodor Maunu.

Patteri kuului Äänisjärven Rannikkoprikaatiin. Komentajana oli eversti Arvo Lyytinen. Myöhemmin nimi muuttui Äänisen Rannikkoprikaatiksi. Sain asua kuin suuremmatkin viskaalit keskellä kylää sijaitsevassa kaksikerroksisessa hirsitalossa. Pääsin vielä yläkertaan, jonka eteiseen venäläiseen tyyliin oli sijoitettu monireikäinen käymälä. Sen käytöstä syntyi kova sanaharkka alakerran asukkaitten kanssa, mutta me yläkertalaiset emme välittäneet. Kova pakkastalvi poisti myös alakertalaisten hajuhaitat.

Maunu tuli juttusille.

”Lähdetäänkö vähän kävelylle... Haukkaamaan raitista ilmaa.”

”Sehän vain sopii, herra luutnantti.”

Olimme pukeutuneet niin lämpimästi kuin voimme. Pakkasen purevuutta lisäsi jatkuvasti Ääniseltä puhaltava jää-

kylmä viima. Jo pienen hetken jälkeen olo tuntui kuin jääveistokselta.

"Täällä asuu enimmäkseen vepsäläisiä ja myös inkeriläisiä", Maunu aloitti kasvot kohmeessa. Poskia punersi. Painoin karvahatun lujemmin päähäni. Läppiä en uskaltanut laskea, kun esimiehenikään ei niin tehnyt.

"Heidän kanssaan tulee toimeen, vihaavat ryssiä yhtä paljon kuin mekin", Maunu jatkoi. "Ei ole edes kieliongelmaa."

"Herra luutnantilla sitä ei taida olla venäläistenkään kanssa", sanoin.

Pääkadulla vastaan asteli pieni karjalaispoika. Toppatakki oli paksu, mutta repaleinen. Jaloissa oli huopikkaat ja päässä karvareuhka, jota ei ollut ihan eilen hankittu. Poika pysäytti meidät.

"Kuule sie mahtava sotaherra. Ei siulla ole antaa Iljalle ja miun perheelle vähän leipää, *hleb*."

"Vai sillä viisii", Maunu vastasi. "Minkäslainen perhe se Iljalla on?"

"A vain äet ja vaari. Isän hyö veivät pakolla puna-armeijaan. Hyi hitto", Ilja sylkäisi maahan sanojensa perään. "Ryssät minkä tekkiit. Haisootkii niin pahal, jotta..."

Maunua nauratti, samoin minua.

"Nii, mie ihan unohdin", poika jatkoi. "On miulla viel iha pikkune siskokii. Siel hää kätkyes kitisee." Ilja tarttui Maunua kädestä ja katsoi anovasti. "Sie sotaherra mei perettä armahda. Suomalaiset on hieno kansa, myö kaik sammaa sukkuu."

Emme olleet mikään Saksan armeija, joka jakoi suklaata ja konjakkia kaikille, joista uskoi olevan heille hyötyä. Re-

surssimme olivat sangen vajavaiset. Ruokalassa oli usein tarjolla enää pelkkää vanikkaa perunan ja kastikkeen lisäksi.

Maunu heltyi:

”No, lähdetään käymään kanttiinissa. Jospa minä sinulle ja perheellesi pystyn jotakin järjestämään.”

”A kiitos siulle mahtava sotaherra.” Ilja kumarteli lähes maahan.

”Mutta älä tule heti huomenna uudelleen kerjuulle”, Maunu sanoi ja yritti esittää tuimaa naamaa.

”En varmast”, Ilja vakuutti. ”Mie kiitän, ihan syvämestäin mie kiitän.”

Minulla oli tapana tehdä päivittäin pieni kävelylenkki, oli ilma millainen hyvänsä. Pukeuduin sään mukaan. Joskus saatoin jopa ottaa muutamia juoksupyrähdyksiä. Sisäilma haisi ummehtuneelle, jonka lisäksi siellä hunajoi väkevä mahorkka, hiki ja pierut, joita miehet päästelivät estottomasti ja nauroivat päälle. Pitkän päälle en löytänyt asiasta enää minkäänlaista huumoria.

Vedin ahnaasti raitista, Ääniseltä puhaltavaa pakkasen täyttämää ilmaa keuhkoihini, vaikka se viilsi ilkeällä tavalla. Marssin ripeää tahtia, lähes juoksujalkaa eteenpäin, kun kuorma-auto lähestyi edestä. En välittänyt, olinhan puisella jalkakäytävällä, joka oli nyt kovaksi tallautuneen lumen peitossa. Ajoneuvo hiljensi ja pysähtyi jarrut kirskahtaen. Sen jälkeen avautui kuljettajan puoleinen, kovasti jäässä oleva sivuikkuna.

”Katsoinhan minä oikein”, kuljettaja huudahti ja heilaut-

ti vasenta, lapasen peittämää kättään. ”Yrjö-poikahan se siinä painelee oikein paraatimarssia.”

Seisahduin ja vilkaisin tarkemmin.

”No mutta Erkki”, karjaisin. Läksin saman tien kadun poikki, tartuin lapsuus- ja koulukaverini Erkki Kettusen valmiiksi ojennettuun kämmeneen ja puristin lujasti.

”Mites sinä täällä?”

”Samaa voisin kysyä sinulta... Olen autokomppaniassa. Oli pakko tulla, kun määräsivät. Entä itse?”

”Lyytisen rannikkoprikaatin miehiä”, vastasin hymyssä suin. ”Ehditkö lähteä korvikkeelle?”

”En, valitettavasti. Kuorma päällä ja herrat odottavat. Tulen paremmalla ajalla. Missäs asustelet?”

Heilautin oikeaa kättäni majapaikkamme suuntaan.

”Tuossa karjalaistalossa, yläkerrassa. Tule vain, milloin sinulle parhaiten sopii.”

”Sehän tapahtuu. Mutta nyt täytyy mennä. Oli mukava nähdä.”

”Samoin.”

Erkki veivasi ikkunan kiinni, vaihtoi ykkösen silmään ja kaasutti. Pakoputkesta nousi sankka pilvi, renkaat sutivat hetken jäisellä pinnalla ennen kuin ottivat pitoa alleen ja raskas ajoneuvo nytkähti liikkeelle. Katsoin sen menoa vielä silloinkin, kun perälauta katosi jo mutkan taakse.

2.

Ruoppaoja oli hyvin varustettu. Kylässä oli lääkäri, hyvä

hammashuolto, lottakanttiini, elokuvateatteri ja jopa jonkinlainen urheiluhalli. Rintama oli kaukana. Pääasiassa suoritimme leppoisaa vartiointia, vaikka joskus tuli hälytys desanteista. Kylään jäänyt siviiliväestö oli mukavaa. Samovaari oli kuumana joka talossa ja tsajua tarjoiltiin auliisti. Etenkin, kun veimme mukanamme jotain pientä purtavaa.

Mutta yhtenä iltana tilanne sähköistyi. Maunu tuli huoneestaan kuin tuulispää.

”Pojat”, hän karjaisi. Yleensä hän oli pukeutunut sisätiloissa pelkkiin saapashousuihin ja villapaitaan, mutta nyt hän veti kiireellä myös asetakkia komentovöineen ylleen. ”Paikat kuntoon ja tällä punaisella minuutilla. Itse komentaja on tulossa.”

”Lyytinen”, joku ihmetteli.

”Valve”, Maunu vastasi.

Oli jo iltamyöhä. Päällikön toimisto sijaitsi kämppämme perällä. Olimme vetäneet narun huoneen poikki. Siinä roikkui hikisiä sukkia ja jalkarättejä, kosteita pyyhkeitä sekä vahvasti hielle lemahtavia aluspaitoja. Emme ehtineet edes irrottaa narua, kun joku karjaisi suurella äänellä:

”Huomio!”

Jääkärikenraaliluutnantti Väinö Valve oli Laivaston komentaja. Myös rannikkotykistö kuului hänen alaisuutensa. Valve suoritti aina silloin tällöin tarkastusmatkoja pienemmille pattereille.

Maunu oli livahtanut jo huoneeseensa. Me paikalla olijat seisoimme jäykkinä kuin rautapalkit pakkasessa. Valve oli pitkä mies, pää heilui lähes kahden metrin korkeudella. Hän nyökkäili hyväksyvästi oikealle ja vasemmalle. Sitten hän

adjutantteineen lähti kohti Maunun huonetta. Sitä ennen hänen piti kumartua jalkarättien ja kaiken vaatepaljouden alle. Olkapää tarttui kiinni ja nykäisi koko komeuden kenraalin harteille.

Yritimme pitää kasvomme peruslukemilla. Se oli vaikeaa. Havaitsin pienen hymynkareen myös Valveen suupielissä, kun hän mitään sanomatta nosti narun mahtavilta harteiltaan ja jatkoi matkaa kuin mitään ei olisi tapahtunut.

Komentajan lähdön jälkeen ei mennyt montaa päivää, kun Maunusta tehtiin kapteeni. Hän siirtyi muualle. Uudeksi päälliköksi tuli jälleen tuttu mies, luutnantti Beni Pesonen.

Mutta myös minä lähdin.

3.

Vuoden 1942 alussa suomalaiset lentäjät totesivat, että Vodlajoen suulla talvehti viitisenkymmentä erilaista pikku alusta. Rannikkoprikaatissa pelättiin, että kyseisiä proomuja voitaisiin jäiden lähdettyä käyttää maihinnousukuljetuksiin. Siksi ne päätettiin tuhota, ja polttaa myös rannalla olevat varastot ja majoitusparakit. Samalla oli tarkoitus ottaa vankeja.

Prikaati perusti tehtävää varten tilapäisen tiedusteluosaston. Se muodostettiin pääosin torjuntakomppanioiden vapaaehtoisista. Päälliköksi määrättiin 42-vuotias luutnantti Erkki Englund. Hän sai komentoonsa neljä joukkuetta, jolla ei ollut minkäänlaista yhtenäistä koulutusta. Osa upseereista ja aliupseereista sai Karhumäessä sissikoulutusta ja

opetusta miinojen käyttöön, joka kesti kokonaiset neljä vuorokautta.

Koko osaston vahvuus oli kuusi upseeria, 17 aliupseeria ja 71 miestä.

Sinne minäkin anoin, ja myös pääsin.

Elettiin jo helmikuuta 1942, kun maastokoulutus aloitettiin. Se tapahtui Kallion kylässä lähellä Voznesenjaa. Räjähdysaineitten kanssa leikimme Äänislinnassa. Koulutuspaikkana toimi suomalaisen kommunistin Otto-Ville Kuusisen huvila, josta isäntä itse oli luikkinut aikoja sitten Moskovaan. Kouluttajistamme ei kuitenkaan yksikään ollut räjähdysaineitten asiantuntija. Osaston johtajakin kävi katsastamassa meidät vasta viimeisenä koulutuspäivänä.

Kun upseerit varsin lyhyen ajan jälkeen totesivat että olimme jo valmiita sissejä, meidät siirrettiin Limon saaren kärjessä olevaan tukikohtaan. Vieressä sijaitsivat vanhan luostarin rauniot.

Vaikka edessä oli varsin mittava operaatio, salaamiseen ei kiinnitetty riittävästi huomiota. Lomalaiset kertoivat jopa Turussa asti tulossa olevasta huimasta sissiretkestä. Kaupungissa oli myös venäläisten tiedottajia, joten vihollinen tiesi hyvissä ajoin suomalaisten tulosta.

Läksimme liikkeelle 8. maaliskuuta kello 16.15. Kuuluin ryhmään, jota veti kersantti Eino Leino, kuuluisan runoilijamestarin täyskaima.

Vodlajoen suulle oli matkaa noin 45 kilometriä. Pakkasta oli yli 20 astetta. Alkumatkassa mukana oli myös hevosia. Puolet miehistä oli vuorotellen kyydissä ja puolet hiihtivät. Eläimet palautettiin keskiyöllä. Nostimme raskaat räjähdys-

ainelaatikot ja miinat ahkioihin, ja aloimme vetää.

Perille pääsy oli laskettua hitaampaa, päivä alkoi jo sarastaa. Kaiken lisäksi jo muutamia kilometrejä ennen varsinaista tavoitetta ranta Besov Nosin ja Vodlajoen suun puolivälissä oli murrostettu ja sulutettu, eli suomeksi sanottuna isketty siihen niin paljon kaikenlaisia esteitä, ettei siitä ihan läpimarssilla tultaisi läpi.

Maihinnousu oli vaikeaa. Revimme tiheään riukuaitaan aukon paljain käsin. Oikealla olevassa niemessä näkyi selvästi tulikorsu. Vänrikki Urpo Ratia lähti parin miehen kanssa tutkimaan, oliko myös sen lähellä sulutetta.

Oli.

Olimme edenneet niin, että sotamies Välimäki avasi latua. Aivan hänen kannoillaan hiihti kersantti Leino. Minä olin kärkipään valvoja.

Välimäki meni miinaan ensimmäisenä. Takaa tullut Leino tunsi kasvoillaan voimakkaan ilmanpaineen. Räjähdyksen jälkeen hän huomasi, että Välimäen jalka oli miltei irtipoikki. Hän lähti auttamaan, kun taas jyrähti. Leino lensi puolestaan itse ilmaan. Ilmalennon aikana pamahti vielä kolmannenkin kerran. Ratia oli myös laukaissut miinan ja haavoittui pahasti. Koko jalkaterä oli murskana.

Leino oli saanut sirpaleita eri puolille vartaloa, mutta hän oli edelleen vahvasti elossa. Näimme kaikki miten Välimäki hyppi yhdellä jalalla paksussa lumessa taaksepäin, kunnes kompastui. Silloin jyrähti ja leimahti neljännen kerran miltei Välimäen kaulan kohdalla.

Englund lähetti yhden miehen hiihtäen hakemaan Limon saaresta hevosta ja käski perustaa rannalle haavoittuneiden

suojapaikan. Leino sen sijaan totesi, että alueelta oli päästävä omin neuvoin pois mitä pikimmin. Hän lähti hiihtäen yksin matkaan. Se oli tuskien taival. Akillesjänne oli poikki ja kiveksiä poltti kuin tulessa. Sirpaleita oli myös muualla.

Loppumatkalla Leinoon iski väsymys hirvittävällä voimalla. Hän alkoi nähdä jopa harhanäkyjä. Tuntui kuin järki olisi katoamassa. Ranta kangasteli silmissä milloin missäkin suunnassa. Vain pieni lepotauko jäällä ja tuskin pääsi enää edes takaisin pystyyn. Olisi vain halunnut jäädä nukkumaan. Pakkanen puri armottomasti ja haavoja särki. Hiihtäminen kävi jo niin vaikeaksi, että lopulta Leinon oli käytävä makuulle suksien päälle ja vedettävä itseään käsillä.

Leino osasi kuitenkin suunnistaa ja sisua miehellä riitti. Luostarin rantaan hän tuli illalla. Siellä oli vastassa lääkäri, joka antoi morfiinipiikin ja ensiavun. Sen jälkeen Leino toimitettiin sotasairaalaan Äänislinnaan.

Välimäen kohdalla asiat olivat huonommin. Hän oli niin pahoin silpoutunut, että menehtyi jo hevosmatkan aikana kohti lähtöpaikkaa.

4.

Meidän muiden oli pakko jatkaa, sillä varsinainen tavoite oli vielä kilometrien päässä. Päivällä oli pakko pitää taukoja, sillä ahkioiden vetäjät väsyivät risukkoisessa maastossa ja metrin paksuisessa lumessa; jopa niin, että alkoivat nukahdella hankeen. Välillä koko osasto oli eksyksissä.

Eikä tässä ollut suinkaan kaikki. Meillä ei ollut aavistus-

takaan, että kylään oli siirretty 600 miehen vahvuinen partisaaniosasto. Sen komentajalla oli tieto tulostamme.

Ja siksi kaikki alkoi mennä alusta alkaen päin helvettiä.

Illalla kello seitsemän aikoihin tultiin vihdoin paikkaan, josta Englund arveli olevan varsinaiseen tavoitteeseen enää nelisensataa metriä. Hän päätti aloittaa hyökkäyksen kello 22.00. Pian selvisi, että ei oltu lähelläkään kohdetta. Raskas hiihtomarssi jatkui. Vasta kello neljä aamulla olimme tavoitteena olevan Salskin kylän lähettyvillä.

Englund antoi käskyn:

”Supisen ensimmäinen joukkue hyökkää joella olevien alusten kimppuun ja tuhoaa ne. Kornetti Hirvi-Kunnas johtaaa Ratian haavoituttua sekä toista että kolmatta joukkuetta, ja hyökkää Salskissa olevia majoituspaikkoja vastaan. Vänrikki Karhunsolan neljännen joukkueen on suojattava etelään päin ja hiihdettävä vetäytymisladut suoraan länteen. Oma osastoni lähtee Hirvi-Kunnaksen mukaan.”

Kuuluin ensimmäiseen eli luutnantti Supisen joukkueeseen. Meitä oli mukana enää 17 miestä, kun osa oli uupunut matkalla. Pääsimme helposti alusten lähelle, kun sieltä alkoi sataa käsikranaatteja. Samalla vihollisen konekivääri avasi tulen joen etelärannalta. Tulitukseen yhtyi vielä kaksi muuta konekivääriä.

Olimme keskellä ristitulta.

Konekiväärit piiskasivat täysin suojattomina jäällä makaavia suomalaisia. Supinen lähetti silti yhden miehistä tiedustelemaan hinaajien sijaintia voidakseen tuhota ne. Mukaan liittyi luvatta viisi miestä päästäkseen pois hermoja repivästä konekivääritulesta. He jatkoivat kohti joen suuta

ja saivatkin yhden proomuista tuleen.

Meitä oli jäljellä enää kymmenen miestä. Supinen eteni itse kärjessä. Saimme sytytettyä tuleen vielä kaksi proomua. Saimme vallatuksi myös yhden vihollisen konekivääreistä ja aiheutimme heille pahoja tappioita. Lopulta oli pakko aloittaa vetäytyminen. Samalla raskaasta aseesta piti luopua. Venäläiset saivat sen uudelleen haltuunsa. Supinen kaatui jäälle samaisen konekiväärisuihkun lävistämänä.

Me muut läksimme kuka minnekin.

Englund ja Hirvi-Kunnas onnistuivat paremmin. Aluksi. Kylä puolustajineen tuhottiin lähes kokonaan. Taistelussa kunnostautui erityisesti kornetti Teppo Taneli Hirvi-Kunnas.

Paluumatka kohti Vasilisin kalliosaarta ei kuitenkaan alkanut suotuisissa merkeissä. Suomalaiset joutuivat usein tulitaisteluun heitä takaa ajavien venäläisten kanssa. Vihdoin saari oli edessä. Englund antoi sovitut valomerkit, joihin myös vastattiin oikein. Miesten riemu oli suunnaton.

He ehtivät hiihtää noin 30 metrin päähän rannasta, kun saaresta rävähti lukuisten aseiden yhteislaukaus. Miehet heittäytyivät jäälle ja yrittivät perääntyä. Yksi luodeista osui Englundiin.

Hirvi-Kunnas aloitti miesten kanssa vetäytymisen. Kovin pitkälle he eivät päässeet, kun joutuivat vihollisen konekiväärien ristituleen.

Ylipäällikkö, sotamarsalkka Mannerheim palkitsi Hirvi-Kunnaksen postuumisti eli kuoleman jälkeen Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-ristillä.

5.

Jäällä harhaili myös rakuuna Martti Petman. Hän joutui tulitaisteluun lähellä Vasilisinsaarta, kunnes panokset loppuivat. Oli pakko antautua.

Venäläiset ympäröivät ja heristivät nyrkkiä, mutta eivät lyöneet. Kaikki omaisuus otettiin parempaan talteen. Petman vietiin saareen, jonka piti olla suomalaisten hallussa. Lähistöllä olleet partisaanit antoivat vauhtia hakkaamalla suksisauvoilla selkään. Ohi kulkiessaan Petman näki luutnantti Englundin ruumiin. Lumipuku ja asetakki oli riisuttu.

Petman vietiin havumajaan, jonka edessä nuotiolla lämmittelivät aiemmin vangeiksi joutuneet korpraali Back ja rakuuna Unto Selin. Back kertoi venäläisten ampuneen päähän haavoittuneen Englundin.

Saarella oli noin 60 partisaania. He ottivat vangit mukaansa ja hiihtivät illalla itärannalle. Suomalaisille suksia ei annettu, vaan he saivat taivaltaa jalan yli toistakymmentä kilometriä Pustoskina Melnitsaan, missä heitä alettiin kuulustella. Se tapahtui asiallisesti.

Seuraavana päivänä edessä oli siirto Puudoziin, ja kuulustelut jatkuivat. Kysymyksiä esitti kaksi puna-armeijan kapteenia, joista toinen puhui erittäin hyvää suomea. Hän esitti Petmanille:

"Haluaisitteko taistella Hitleriä ja Mannerheimiä vastaan?"

"En halua enää sotia", Petman vastasi.

Petman sai harkita, lähtisikö hän puna-armeijan tieduste-

lijana takaisin omiensa puolelle. Hänen pitäisi kertoa olleensa eksyksissä ja yöpyneensä heinäladoissa. Petman tajusi, että tässä oli hänen tilaisuutensa. Hän suostui.

Suomalainen sai nyt hyvää ruokaa, votkaa ja hedelmiä. Sitten hänen oli kirjoitettava sitoumus:

Minä Martti Eljaanpoika Petman lupaan auttaa Neuvostoliittoa ja NKVD-järjestöä tiedustelutyössä.

Hänelle ilmoitettiin, että jos hän rikkoisi lupauksensa, hänen antamansa tiedot ilmoitettaisiin suomalaisille upseereille.

Petmanin ensimmäinen tehtävä oli selvittää Sungussa olevien suomalaisten joukkojen vahvuus, aseistus, varastot sekä miesten mieliala. Tiedot olisi tuotava viimeistään 20 vuorokauden sisällä, ellei niitä noutaisi joku yhteysmies.

Tuore "vakoilija" sai levätä pari päivää. Sen jälkeen hänet kuljetettiin 14. maaliskuuta aamulla henkilöautolla rannalle. Hänelle palautettiin aseet ja osa varusteista. Kello ja lompakko jäivät. Matkaeväiksi Petman sai ruokaa ja 300 Suomen markkaa.

Seuraavana aamuna Petman lähti hiihtäen kohti Limon saarta. Perille päästyään hän kertoi olleensa venäläisten vankina ja saamansa tehtävän.

6.

Myös minä otin suunnan kohti Vasilisinsaarta, jonne ko-

koontuminen iskun jälkeen oli määrätty. Matkaa oli noin 15 kilometriä. Mukaani olin saanut toisen tykkimiehen.

Hiihtäminen oli raskasta. Emme olleet ummistaneet silmiämme lähes vuorokauteen. Väsytti, vilutti, nälätti ja vitutti. Paikkaa lähestyessämme emme kuitenkaan nähneet siellä minkäänlaista elonmerkkiä. Paha aavistus hiipi mieleen. Suunnistimme silti eteenpäin saaren sivustalle, kuin unessa pahnostaen. Silloin sieltä irtosi muutaman kiväärimiehen ryhmä suoraan meitä kohti. Kun käännyimme kannoillamme, saimme kivääritulta niskaamme. Näimme selvästi aseitten suuliekit ja käännyimme äkkiä takaisin jäälle, kuin itse piru olisi ollut kantapäillä. Olimme kuitenkin sen verran kaukana, etteivät luodit tavoittaneet.

Vaikka olimme ainakin hetkeksi päässeet irti vihollisesta, väsymys ei lähtenyt matkasta. Istahdimme aloillemme ja aloimme syödä niitä vähiä eväitä, joita oli vielä leipälaukun pohjalla. Näkkileipää ei voinut laittaa suuhunsa, sillä jano oli karmea, eikä vettä ollut. Sulatejuusto poltti suuta. Siitäkään ei ollut apua.

Teki vain mieli heittäytyä jäälle ja nukahtaa, edes hetkeksi. Onneksi järki kehotti jatkamaan matkaa. Raahauduimme kohti Limon saarta kuin olisimme haudasta lomalla. Sellaiselta hidas menomme myös tuntui. Silloin meidät tavoitti vihollisen kiitoreki. Sen kannella oli pikakivääri, joka aloitti heti kuivan nakutuksensa.

”Jo nyt on saatana”, karjaisin, kun heittäydyimme vesisohjoon rähmällemme ja päästin varmistimen kivääristäni. Ammuimme minkä kohmeisilta sormiltamme pystyimme. Ryssän aseen takana oli kuitenkin huono ampuja, ja luodit

menivät kaukaa yläpuolta ohi. Reki teki muutaman laajan kierroksen, mutta ei uskaltautunut lähemmäksi. Kohta se häipyi horisonttiin.

”Sinne meni ja vihelsi”, naurahdin. Kaveri ei edes yrittänyt hymyillä.

Jatkoimme vaiteliaina matkaa. Nyt näkö alkoi tehdä tepposia. Välillä silmiin nousi vastaranta taloineen ja savupiippuineen, hetkessä edessä oli taas loputonta jääkenttää. Onneksi sen verran taju pelasi, että luotin edelleen kompassiin. Se koitui pelastukseksi. Hämärät muistikuvat seurasivat toisiaan. Minut nostettiin rekeen, sitten istuin saunan lauteilla.

Muutkin hengissä selvinneet sissit palasivat Limon saareen yksitellen tai aivan pienissä ryhmissä. Jokainen oli kahden vuorokauden hermojännityksen, väsymyksen ja myös liiallisen pervitiinin käytön takia aivan sekaisin. Monet näkivät harhanäkyjä, eivätkä pystyneet sanomaan mikä oli totta ja mikä ei. Kaksi miestä menetti lopullisesti järkensä.

Onnettomasti päättyneeltä partiomatkalta jäi palaamatta kuusi upseeria, kahdeksan aliupseeria ja 26 miestä. Heistä kolme jäi vangiksi. Neljä palasi haavoittuneina.

Prikaatin sissiosastolleen antama tuki oli liian vähäistä. Radion mukanaolo olisi vaikuttanut olennaisesti ratkaisuihin ja nopeuttanut tuen saantia. Eversti Lyytistä pidettiin osavastuullisena surulliseen lopputulokseen. Se oli myös korkeimpien viskaalien näkemys, ei yksin minun.

Minut palkittiin 1. luokan Vapaudenmitalilla ja 14 vuorokauden kuntoisuuslomalla. Lomalle lähtö vaati usein enem-

män voimia kuin itse sissiretki, ainakin talvella. Vaikka pakkasta olisi ollut kuinka hirmuisesti, istutettiin lomalaiset kuorma-auton lavalle. Ensin köröteltiin pitkin lumesta ja jäästä iljanteisia teitä Voznesenjasta Ruoppaojalle. Soutjärvellä oli jo niin kohmeessa, ettei tahtonut päästä edes lavalta alas. Lottakanttiinissa nautittu korvike ei paljoa lämmittänyt, kun piti jälleen lähteä. Sama oli edessä niin Soksussa kuin Darevjennosessa.

Äänislinnaan päästyäni painelin ensimmäiseksi sotasairaalaan tervehtimään kersantti Leinoa. Hän istui sängyllään selkä tyynyihin tuettuna. Mies vaikutti olosuhteisiin nähden hyvinvoivalta. Leino ilahtui minut nähdessään.

”Pyyhtiä, perkele”, hän huudahti. ”Jäit sinäkin henkiin.”

”Ja vahvasti”, vastasin, kun hemputimme toistemme käsiä pitkään. ”Miten herra kersantti jakselee?”

”Kyllä se tästä. Olen saanut hyvää hoitoa. Muutaman viikon päästä olen jälleen rivissä.”

Nyökkäsin.

”Mites sissiretki sujui,” Leino jatkoi.

Pyöritin hitaasti päätäni. ”Jos ollaan rehellisiä, niin päin persettä kuin olla voi. Englund kaatui, samoin Hirvi-Kunnas. Kaikki upseerit menehtyivät. Pahki miehitykseen. Ryssät tiesi, että ollaan tulossa.”

Leinon silmiin nousi etäinen ilme.

”Lähti jo alusta alkaen huonosti liikkeelle. No, pääasia, että ollaan vielä hengissä. Molemmat.”

En viipynyt hirveitä aikoja, sillä juna ei odottaisi. Se tuli Karhumäestä ja tiesin kokemuksesta sen olevan jo äärimmäisen täynnä. Asemalaiturilla sotapoliisipartio tarkasti

kaikkien reput. Olin säästänyt sissimuona-annoksista suklaata ja muuta pientä hyvää tuliaisiksi kotiin. Olin myös onnistunut muonamikon avustuksella hankkimaan pullon saksalaista konjakkia. Sen aioin antaa isälle.

Tuli minun vuoroni. Törstin tuntuisen sotapoliisiluutnantin mukana oli kersantti ja kaksi sotamiestä, kaikilla pistoolit vyöllä kotelossa.

”No tykkimies, reppu auki”, luutnantti ärähti. Hetken penkomisen jälkeen hän nosti viemiseni esille.

”Mitäs nämä... kiellettyjä tavaroita.”

”Sissiretkeltä säästettyjä... herra luutnantti”, sanoin ja tuijotin vastaan.

Kasvoni kuuluivat 19-vuotiaalle nuorukaiselle, mutta silmäni olivat vanhan miehen silmät. Ne olivat nähneet viime aikoina niin paljon kauhua ja hävitystä, että nuoruus ja osin inhimillisyys oli niistä lopullisesti kaikonnut. Sen havaitsi viimein myös sotapoliisiluutnantti ja antoi reppuni tavaroineen takaisin.

”Noh”, hän sanoi ja naurahti väkinäisesti. ”Eihän me nyt sissin tavaroita ruveta evakuoimaan.”

Hän iski leiman lomatodistukseen. ”Voitte mennä.”

Juna oli jo saapunut. Veturi odotti puhkuen lähtölupaa. Vaunut olivat täynnä kuin körttiläisten teltta suvijuhlien aikana. Siinä ei ollut minulle mitään uutta. Ahtauduin sekaan, enkä välittänyt tuuppimisista ja tönimisistä. Matka oli pitkä ja reissu väsytti. Ryömin hattuhyllylle nukkumaan.

Kun olin palaamassa takaisin rintamalle, isä lähti saattamaan asemalle.

”Älä työnnä itseäsi joka paikkaan, vaan tyydy normaaliin palvelukseen”, hän sanoi.

Neljäs luku

1.

En ollut enää pelkkä pahainen tykkimies. Kesäpusakan olkapäilläni komeili kummallakin puolella yksi valkoinen kanttinauhan pätkä kertoen minun olevan nyt *herra korpraali*. Olin suorittanut kesäkuussa Rannikkoprikaatin aliupseerikoulun tykistölinjan mittausosastolla. Se oli pidetty Darevjannojessa, 20 kilometriä Äänislinnasta.

Elettiin heinäkuuta helteineen. Itikat olivat suuria ja äkäisiä. Riu'ullakin piti käydä salamavauhtia. Olin palannut takaisin linnakkeelle ja uudelle parakkialueelle. Karjalaistaloissa ei enää asuttu. Sota oli kaukana. Edessä oli vihollisista pahin: toimettomuus.

Pelasimme jalkapalloa ja löimme korttia, makoilimme lavereilla ja höpisimme turhia. Nurkassa oleva piskuinen radio soitti haikeaa sävelmää. Pöydällä oli repaleinen, lähes puhki luettu rintamalehti. Olin selkäpiilläni, kun kirjuri rynnisti ovesta sisään ja huusi jo kynnykseltä:

”Kuka haluaa lähteä Saksaan?”

Se oli jotain niin outoa, että nostimme kaikki päitä tyynyiltä.

Saksaan!

”Pyyhtiä ainakin lähtee”, yksi kavereistani sanoi ja sai muut nauramaan. ”Sehän työntää muutoinkin pitkän nokkansa joka paikkaan.”

”Jos kiinnostaa, niin toimistolta löytyy lisää tietoa”, kirjuri sanoi. Lähtiessään hän pamautti oven voimalla kiinni. Tai ehkä sen teki tuuli.

Asia rupesi sen verran kiinnostamaan, että nousin ja läksin kirjurin perään. Siitäkin huolimatta, vaikka perääni huudeltiin hyvätahtoisia naljaisuja. Olimme kaikki kuulleet, että Saksan sotavoimissa itärintamalla palveli yksi suomalaispataljoona. Nyt ilmeisesti tarvittiin lisää miehiä.

Keskipäivän uneliaasta ja raukeasta toimettomuudesta johtuen toimistolla ei näkynyt juuri ketään kahta toimistolottaa lukuun ottamatta. Hyvä, ei tarvinnut herroitella ja tehdä ilmoituksia. Ilmoitustaululle oli nastoilla kiinnitetty kovin virallisen näköinen paperi. Kyseessä näytti olevan itse päämajan kirjelmä. Aloin lukea.

Saksan puolustusvoimissa olevaan suomalaiseen vapaaehtoispataljoonaan otetaan täydennyksenä sekä kotiin palanneiden tilalle n. 200 aliupseeria ja miestä.

Kirjelmässä luki myös, että hakemukset oli kolmen viikon kuluessa (heinäkuun 27. päivään mennessä) toimitettava virkateitse komento-osastolle. Pataljoonasta saatiin lähettää enintään kaksi hakemusta. Niihin oli liitettävä komppanianpäällikön ja pataljoonankomentajan lausunto hakijan kelpoisuudesta, sotilaslääkärin todistus ja sitoumus palvella Saksan armeijassa kesäkuun 30. päivään 1943 saakka, jolloin aikaisemmin lähteneidenkin sopimukset päättyvät. Aika luvattiin Päämajan käskylehden N:o 19/24.6.1942 mukaan lukea hyväksi asevelvollisuuden suorituksessa.

Nuorimmat ikäluokat 1923–24 eivät kuitenkaan tulleet tässä asiassa kysymykseen.

Kolme päivää myöhemmin kirjelmää muutettiin siten, että täydennykseksi otettiinkin vain miehistöä.

Luin kirjelmän useampaan eri kertaan. Lopulta tulin siihen lopputulokseen, että se oli laitettu patterimme ilmoitustaululle ihan minua varten.

Olin lähdössä normaalille vuorolomalle. Sen verran oli aikaa, että ehdin käväistä lääkärissä. Yksi kavereistani lupasi täyttää muut paperit. Lomalla kotona unohdin koko asian. Siksi en puhunut aikeistani edes kotiväelle. Heille tieto mahdollisesta lähdöstäni toisi vain lisää huolta ja murhetta. Aloin ajatella itsekin, että tuskin minua edes valitaan, vaikka vaatimukset täytinkin. Työnsin kaiken aivoissani taka-alalle.

Palasin Äänisen rannalle ja jatkoin palvelusta kuten ennenkin. Elokuussa tuli komennus Kouvolaan.

2.

Elokuun 16.–19. päivien välisenä aikana Kouvolan kasarmeilla oli hälinää enemmän kuin laki salli. Yli 200 Saksaan halajavaa suomalaista sotilasta oli saapunut lähtötarkastukseen. Miehet pulisivat innokkaasti kukin omilla murteillaan, vaikka paikalla olleet suomalaiset upseerit luimistelivat kulmakarvojaan. Heistä ei enää välitetty. Kohta oltaisiin osa Saksan mahtavaa sotakoneistoa.

Miehet edustivat eri aselajeja ja joukko-osastoja. Yhte-

näistä kaikille oli, että jokainen oli fyysisesti erittäin hyvässä kunnossa, ikää ei ollut paljoakaan yli kahdenkymmenen ja jokaisella takanaan kokemuksia etulinjan taisteluista, osalla jo talvisodan ajoilta.

Saksasta oli tullut 12 henkeä. Tarkastusta johti lääkintämajuri Radusch. Hänellä oli apunaan kaksi saksalaista yliluutnanttia. Loput olivat suomalaisia SS-upseereita ja -aliupseereita. Ihailimme heidän tyköistuvia vormujaan ja koppalakkejaan, joita komisti pääkallokokardi. Kohta pukeutuisimme samanlaisiin vormuihin itsekin. Siinä paikkakunnan nuoret naiset kaatuisivat jo pelkästä ihastuksesta, kun tulisi lomalle tuollaisissa vetimissä. Suomalaisilla lökäpöksyillä ei olisi mitään saumaa niissä kisoissa.

Sekavan puheenparren keskeltä korviini pisti selkeää Karjalan murretta haastavat kaksi miestä, joista toinen vaikutti ikäiseltäni, mutta toinen jo meitä muita hieman vanhemmalta. Uteliaisuuteni heräsi ja menin juttusille.

”Kuulin, että pojat haastavat oikeaa murretta”, aloitin ja ojensin käteni. ”Pyyhtiä on nimi.”

Nuorempi tarttui kouraani ensimmäiseksi.

”Hauska, tarkoitan miun nimmein on Hauska”, hän sanoi.

”Könönen”, vanhempi mies esittäytyi.

”Oot siekii karjalaisii”, Hauska kysyi. ”Et sie kuitekaa haasta murretta.”

”No en. Lähinnä minulla on karjalaiset juuret. Isä on Antreasta ja äiti Viipurista.”

”Viipuristha miekii”, Hauska innostui. ”Et sie muista mis päi äitiis asu?”

Minun oli pakko pyörittää päätäni. Siirsin katseeni Könöseen.

”A Hiitolastha mie”, hän sanoi.

”Taidat olla meitä muita hieman vanhempi”, sanoin Könöselle. ”Me Hauskan kanssa ollaan kaiketi saman ikäisiä.”

”Kahe viiko pääst täytä täyvet kakskymmentä”, Hauska sanoi.

”Minä jo viime kuussa ennätin täyttää”, naurahdin.

”Voi teitä lapsukaisii”, Könönen virnisteli. ”Tulitteks työ suoraa rippikoulust… Mie täytä tän kuun lopul jo viiskolmatta.”

”Sithä sie jouvatkii jo eläkkeel”, Hauska nauroi.

”Oletteko jalkaväen miehiä, vai mistä joukko-osastoista,” jatkoin.

”Mie olen”, Hauska ennätti vastaamaan. ”Jiiär yhentoista miehii.”

”Mie taas Laatokan Rannikkoprikaatista”, Könönen sanoi.

”No hitto”, älähdin. ”Minä olen Äänisen Prikaatista. Samoilla rantamilla ollaan sodittu. Ihme, ettei olla ennen tavattu.”

”Nii paljo miehii. Mistä heit kaik ois oppint tuntemaa.”

”Näinhän asia on”, myönsin.

”Kuulkaaha pojat, pietää myö Kannaksen lapset kaik yhtä Saksassakkii”, Hauska sanoi. ”Jos vaa tullaa valituiks.”

”Mikä ettei. Mikäs sen mukavampaa”, vastasin. Könönen nyökytteli tyytyväisen oloisena.

Kouvolaan oli tullut 225 tarkastettavaa. Heistä hyväksyt-

tiin 186. Hauska, Könönen ja minä olimme joukossa. *Führsorgeführerille* saapuneista yksityistä anomuksista seulottiin loput 14 miestä, jotta määrä saatiin täyteen.

Yksi mukana olleissa suomalaisista SS-upseereista kirjoitti kollegalleen Saksaan:

Miesaines oli meille vähemmän sopivaa, koska joukossa oli kovin vähän koulusivistystä saaneita, mutta hyviksi rintamasotilaiksi heidät kyllä voidaan kasvattaa. Kaikilla on vähintään puolen vuoden rintamakokemus- tai palvelus takanaan.

3.

Saimme kukin 10 vuorokauden kotiloman. Vietin sen kirjaimellisesti *kotona*. Kerroin tulevasta lähdöstä. Äiti alkoi kyynelehtiä, eikä isänkään mieli mettä keittänyt. Myös Kaisu alkoi itkeä.

”Miten sinä poikarukka sinne... vieraalle maalle”, äiti nyyhki tyrskähdystensä lomassa.

”Olet vielä alaikäinen”, isä sanoi. ”Voisimme vanhempinasi ilmoittaa kielteisen päätöksemme.”

”Sitä te ette kyllä tee”, tulistuin. ”Ei teidän *kielteisiä kantojanne* kyselty silloinkaan, kun etenimme kohti Laatokkaa tai kun sain ryssän kuulaa silmilleni Vodlajoen sissiretkellä.”

Isä vaikeni. Äiti tyytyi pyyhkimään silmäkulmiaan esiliinansa helmalla. Kaisu ryntäsi omaan huoneeseensa.

”Tappavat ne sinut siellä”, äiti sanoi.

”Yhtä lailla voivat tappaa täälläkin”, vastasin.

Pirttiin laskeutui kiusallinen hiljaisuus. Yritin piristää tunnelmaa.

”Älkää huoliko. Minä palaan elävänä ja komeimmat mitskut rinnassa.”

”Ei Luojakaan estä suuria haaveksimasta”, isä huokaisi.

Vaikka minua olisi uhattu ladatulla aseella, mikään ei saisi minua pyörtämään päätöstäni. Loman jälkeen voisi vielä kieltäytyä, mutta sitä tuskin kukaan tulisi tekemään. Etenemisvaihe oli loppuun suoritettu ja rintamalla oli enemmän kuin hiljaista. Jos sota oli pelkkää täitten tappamista ryssien asemesta, ei se sotaa ollutkaan. Kaipasin toimintaa. Halusin myös nähdä muutakin kuin Suolahden ja Äänisen väliä.

Kuten olin arvellut, yksikään ei perunut päätöstään. Saimme kaikki vapautuksen Suomen armeijasta 31. elokuuta ja meidät siirrettiin Saksan sotavoimien alaisuuteen. Läksimme junalla Pietarsaareen 4. syyskuuta. Olimme kaikki siviilipuvuissa. Näin oli sovittu. Kuljetusta johti luutnantti Yrjö Tenomaa, joka palattuaan talvella Wiking-divisioonasta Suomen armeijaan lähti nyt toiselle sotaretkelle Saksaan.

Kuljetusryhmä oli jaettu kolmeen joukkueeseen, joita johtivat vänrikit Veikko Koiranen, Matti Mansala ja Vainio apunaan aliupseerit Liuttu, Väärälä ja Alhainen.

Hakeuduin jo asemalla Hauskan ja Könösen seuraan. Jälleennäkeminen oli riemuisa. Puristimme toistemme käsiä pitkään. Nyt istuimme junassa kolmannen luokan puisilla

penkeillä, jotka hiersivät takapuolta. Se ei kuitenkaan haitannut lähtemisen riemua.

”Ollaa pojat matkal kohti tuntematonta”, Hauska sanoi.

Joka puolelta kuului äänekästä pulinaa. Joissakin ryhmissä kiersi puukorkkinen, kirkasta ainetta sisältävä pullo. Myös meille tarjottiin, mutta emme huolineet.

”Ollaa kaik maitopoikii”, Könönen sanoi äänekkään naurun kera.

”Saksassa saadaan hyvää punaviiniä”, joku huusi kauempaa.

”Ja tytöt ovat anteliaita”, takanani istuva isokokoinen nuori mies sanoi. ”Itse Hitler on sanonut, ettei rintamamieheltä saa kieltää mitään.”

Porukka nauroi entistä äänekkäämmin.

”Sithä myö ollaakii menos paratiisii”, Hauska sanoi.

”Koha nyt sin saakka ensittäi päästää. Kassotaa sit”, Könönen vastasi. ”Miul on sellane tunne, ettei myö siel istuta yksi punaviini ja tyttöi ääres.”

”Olit mukana jo talvisodassa?” sanoin.

”Siellä”, Könönen vastasi yhdellä sanalla ja alkoi tuijottaa ikkunan takana vaihtuvia syksyisiä maisemia, joista kesä ei ollut vielä poistunut.

Matka jatkui seuraavana päivänä. Meidät siirrettiin ranskalaisilta takavarikoituun suureen joukkojenkuljetusalus *Malgatheen*. Nojasin reelinkiin yhdessä Hauskan ja Könösen kanssa. Hieman haikeina katselimme taakse jäävää Turun saaristoa. Hetkeä aiemmin olimme poikenneet myös kaupungin satamassa. Meri oli rasvatyyni. Ei edes pientä

tuulen hipaisua tuntunut kasvoilla.

Pyyhimme hikeä kasvoiltamme.

”Se on sitten menoa, eikä meininkiä”, sanoin.

Molemmat nyökkäsivät. Kumpikin oli ollut kovasti äänessä vielä Pietarsaaressa, mutta nyt sanat tuntuivat kadonneen.

Aikaa turhiin mietteisiin ei kuitenkaan ollut, sillä jo laivamatkan aikana aloitimme upseereiden johdolla kieliopinnot. Emme olleet yhtä pitkään opiskelleita kuin aiemmat lähtijät. Suurin osa oli käynyt ainoastaan kansakoulun, kuten minäkin. Ylioppilaita joukossa oli vain muutama, samoin keskikoulun käyneitä. Joillakin oli äidinkielenään ruotsi. Lähinnä pänttäsimme päähän eri komento- ja lukusanoja sekä varusteiden saksankielisiä nimiä. Kaksi sanaa painui mieleen ylitse muiden: *hunger* (nälkä) ja *hinlegen* (maahan). *Hunger* sen takia, koska ruokaa oli nyt ylettömästi. *Hinlegen* taas tuli tutuksi vasta koulutuskeskuksessa. Kirjoittivathan jo entisaikojen opiskelijat muistelmissaan, että latinan kieli painui parhaiten päänuppiin takapuolen kautta. Sama määritelmä päti sittemmin myös meihin.

Laivamme saapui Danzigin satamaan 11. syyskuuta. Siellä nousimme vanhanaikaiseen junaan. Matka suuntautui etelään Dresdenin kautta, jossa tarvittiin eri neuvottelut ennen kuin uusi lastaus sallittiin asemalaiturilla odottavalle komppanialle. Viittä päivää myöhemmin saavuimme aurinkoisessa syyssäässä Graziin, jossa sijaitsi Waffen-SS:n *Ergänzungs-Bataillon der Legionen,* eli Grazin Wetzelsdorfin täydennyskeskus. Täällä olivat suomalaisten lisäksi täydennyskomppaniat myös Tanskasta, Norjasta ja Hollannista. Ka-

sarmit olivat uusia ja tuvat kuudelle miehelle. Sopi siellä öitään viettää.

Saimme varusteet. Ihailimme tyköistuvia uusia vormuja ja ennen kaikkea pääkallokokardilla varustettua koppalakkia. Mutta emme pitkään, sillä höykky alkoi välittömästi. Komppaniamme päällikkönä toimi saksalainen luutnantti Schöder ja vääpelinä lupsakka Jahn. Kouluttajina olivat suomalaiset upseerit Tenomaa, Koirala, Mansala, Vainio, Liuttu, Väärälä ja Alhainen.

Hiki alkoi virrata etelän auringon alla. Saimme kirjaimellisesti tuntea mitä tarkoittaa *hinlegen*. Kuka sitä ei tajunnut, tuli saappaasta takapuoleen. Emme vähästä säikähtäneet. Olimme kaikki rintamamiehiä, elimme parasta miehuutta ja olimme loistavassa fyysisessä kunnossa. Pitkät marssit ainoastaan naurattivat.

Myös piikkiä perseposkiin annettiin harva se päivä, iltaisin istuimme kanttiinissa juomassa hapanta punaviiniä, mutta kun pääsimme lomalle kaupungille, ne olivat vertaansa vailla. Tunsin eläväni.

Harjoituskentällä kaikki ei mennyt aina kouluttajien mielen mukaan. Kun olimme kävelleet aikamme kyykyssä kivääri suorille käsille ojennettuina, meidät komennettiin kolmiriviin. Kouluttajat tuijottivat meitä kuin mungo käärmettä, kiroilivat ja huusivat.

”Miksi perkeleessä te tänne tulitte, kun kerran ette haluakaan oppia?”

Hetken oli täysin hiljaista, sitten kuulin rivien keskeltä Hauskan äänen:

”No kun kehuivat siellä Suomessa, että täällä on niin hy-

vät sapuskat."

Luutnantti Tenomaa käänsi meille selkänsä ja alkoi nauraa. Muut kouluttajat seurasivat esimerkkiä.

4.

Lokakuun alussa vannoimme saksalaisen sotilasvalan. Sitä ennen olimme viettäneet *Kameradschaftabendia*, joka kieltämättä oli ollut aika kostea ja meluisa. Sitten läksimme junalla kohti Ukrainaa. *Transportführeriksi* omasta aloitteestaan pääsi luutnantti Tenomaa. Komppaniaa johti suomalainen kapteeni, *SS-Hauptsturmführer* Karl-Erik Ladau.

Olimme vihdoinkin matkalla rintamalle. Ensimmäinen etappi kulki Wienin kautta eteläisessä Puolassa sijaitsevaan Krakovaan. Jouduimme odottamaan kaupungissa seuraavaa kuljetusvuoroa kokonaiset kolme vuorokautta. Ehdimme tutustua Krakovaan päällisin puolin. Totesimme kaikki sen olevan enemmän saksalais- kuin slaavilaistyylinen. Ravintoloissa tarjottiin valtakunnan saksalaisille, mutta puolalaiset saivat tyytyä muutamaan kuppilaan ja juutalaiset eivät päässeet minnekään. Raitiovaunutkin oli jaettu köydellä kahteen osastoon. Etuosa kuului valloittajille ja jälkipää puolalaisille. Oli hieman outoa katsella tyhjää etupäätä ja täpötäyteen ahdettua peräosaa.

Seuraava suurehko pysähdyspaikka oli Lembergissä. Siellä vallitsi jo huomattavasti ankeampi tunnelma. Se kuului miehityshallinnon alaisiin alueisiin ja kärsinyt taisteluista huomattavasti. Puolalaiset olivat myös erittäin tyytymättö-

miä saksalaisten ylläpitämään kovaan kuriin.

Vaikka yöksi oli annettu ulkonaliikkumiskielto, läksimme silti Hauskan ja Könösen kanssa haistelemaan tämänkin kaupungin tuulia. Etenimme rinnakkain ja väistellen pahimpia kranaattien tekemiä kuoppia. Joidenkin rikkiammuttujen talojen päädyissä vilahteli ryysyisiä pikkulapsia. Uskaliaimmat tulivat näkösälle. Hauska kaivoi taskustaan suklaata, jolloin meidät ympäröi hetkessä monipäinen lauma. Katselin häpeissäni lasten likaisia kasvoja ja osin jo sierettyneitä sormia, kun ne ojentuivat anovasti. Minäkin kaivoin taskujani, samoin Könönen.

”Perkele, eikö niille anneta edes leipää”, kirosin.

Kävelimme vielä jonkin matkaa. Sitten Könönen puki sanoiksi muidenkin ajatukset:

”Saatana, lähetää takas majapaikkaan. Tätä hävityst viitsi enempää kassoa. Samperi, mittää muuta näkemist ko pommii tekemii kuoppii toine toisesa jälkee, luodireikii seinät täyn ja nälkäsii kakaroi kavuil.”

Ambrosievkassa meille alettiin antaa asekoulutusta. Ammuimme kovilla. Hauska, Könönen ja minä saimme perehtyä muiden lailla varsin perusteellisesti saksalaiseen konekivääriin MG 34:ään. Majoituimme samaan suureen taloon, jossa suomalaiset olivat aikoinaan asustaneet. Itse pataljoona oli jo kaukana Itä-Kaukasuksella.

MG 34 eli *Maschinengewehr 34* oli hyvä ase, joka soveltui niin ilmatorjuntaan, jalkaväen tukiaseeksi kuin myös sijoitettavaksi ajoneuvoihin. Tulinopeus oli 800—900 laukausta minuutissa, eli melkoista papatusta. Me käytimme sitä haaratuella, joka mahdollisti nopean liikkumisen, ja se voi-

tiin kiinnittää vaipan etuosaan tai sitten aivan juureen, rungon eteen.

Rostoviin tulimme marraskuun alussa. Katto päämme päälle löytyi puoliksi raunioituneesta muhamettilaisten moskeijasta. Lattialle oli levitetty vahva kerros olkia. Haju oli melkoinen, vaikka katosta ei ollut jäljellä kuin rippeet. Katselin kaikkea hieman nenääni nyrpistellen, vaikka etulinjan miehenä olin jo kotimaassa ehtinyt tottua vaikka minkälaisiin oloihin, eikä niistä yksikään vastannut viiden tähden hotellia. Huomasin, että Hauska ja Könönen ajattelivat samoin.

”Nyt pitäs olla pullo votkaa”, Könönen sanoi. ”Tätä muute kestä.”

”No jopas”, Hauska älähti. ”Nyt on maailma kirjat iha sekasii, ku mei Kalevi rupes haikailemmaa pullo perrää.”

”Kyllä ryyppy maistuisi itse kullekin”, myöntelin.

”Lähetää ainakii ulos täält hajust”, Könönen ehdotti. ”Tiijä mitä viel löyvetää.”

Meitä ei tarvinnut kahta kertaa kehottaa. Ankeata oli täälläkin. Olimme jo ehtineet rautatieaseman kohdalle, kun vastaan asteli joukko naisia. Eivät olleet enää ihan nuoria, silmissä asui elämään kyllästynyt ilme. Meillä ei ollut aikomustakaan edes pieneen flirttailuun. Mutta kun tulimme kohdalle, yksi naisista sanoi:

”Mitäs pojat.”

Ja tämä tuli selvällä suomen kielellä.

Hämmästyimme.

”Mites sinä suomea osaat,” sanoin.

”Mehän ollaan suomalaisia.”

Naiset olivat kehiytyneet lähes ringiksi ympärillemme. Hämmennyksemme lisääntyi.

"Suomalaisia!"

"Niin, samoja suomalaisia mitä tekin", ensimmäiseksi äänessä ollut nainen jatkoi. "Tultiin tänne lamaa pakoon kolmekymmentäluvulla ja etsimään maanpäällistä paratiisia. Hyi helvetti, mitä ollaan saatu kestää. Ei teillä satu olemaan tupakkaa?"

Aloimme kiireellä kaikki kaivaa taskujamme. Olimme juuri saaneet annostupakat, joten meillä oli mistä tarjota. Naiset vetivät syviä henkisavuja.

"Ottakaa meidät mukaanne. Ollaan saatu ryssistä ja niiden komennosta ihan tarpeeksi."

"Sitä emme voi tehdä", pyöritin päätäni. "Sen kieltävät säännöt."

"Mutta nythän voitte palata takaisin Suomeen. Saksalaiset tuskin asettuvat vastahankaan. Ollaanhan aseveljiä."

"Tiedä häntä... Poltettiin sillat aika tavalla aikoinaan takanamme. Meillä on täällä perheet ja penskat. Onneksi tulitte. Ehkä meillekin koittaa vihdoinkin vapaus."

"Sitä vartenhan me täällä olemme."

"No, me jatketaan tästä tahoillemme. Kiitos tupakoista. Pitäkäähän itsenne terveinä. Terve vaan terve."

5.

Matkan jatkuessa tapasimme Mineralnye Vodyn asemalla ensimmäiset suomalaispataljoonan pojat. Jokainen oli lie-

västi haavoittunut ja olivat nyt haavojaan parantelemassa rintaman selustassa sijaitsevassa kenttäsairaalassa. Aloimme jutella suureen ääneen. Heiltä ei tosiaan tarvinnut kiskoa jokaista sanaa erikseen.

”Kuultiin matkalla tänne, että Terekillä oli kovat taistelut”, sanoin.

”Se olikin menoa, eikä meinottelua”, vastasi nuori mies, joka kantoi oikeaa kättään kantositeessä. Univormun kauluslaatat paljastivat hänet *SS-Schützeksi*, sotamieheksi.

”Syyskuun puoliväli oli jo ohitettu”, sotamies jatkoi. ”Etenimme Maikopin öljyalueen kautta Labisnkiin, joka on vielä vuoriston juurella. Viisi päivää matkattiin kuorma-autojen lavoilla ja yöksi pysähdyttiin kyliin.”

Kuuntelimme hiiskumattomina miehen tarinointia. Häntä ei tarvinnut kehottaa jatkamaan. Muut paikalla olleet suomalaiset olivat hekin hiirenhiljaa.

”Se oli lähes 500 kilometrin moottoroitu marssi, ja se tapahtui helvetillisessä kuumuudessa ja pölyssä. Ajoneuvoja emme menettäneet yhtäkään, vaikka välillä ryssä yritti pommittaa lentohyökkäyksillä, mutta ei saanut mitään aikaan. Oltiin kuitenkin jo Terekin rintaman välittömässä takamaastossa.

Aloitimme hyökkäyksen 26. syyskuuta kello kuusi aamulla. Siitä tuli varsin musta päivä. Alku meni hyvin. Sitten tulimme sumussa ryssien konetuliaseiden alle ja juuri huonon näkyvyyden takia emme havainneet vihollista. Kuulaa alkoi tulla silmille sellaisia määriä, että pääsimme etenemään vain ryömimällä. Silti moni meistä suomalaisista haavoittui, osa jopa kaatui.

Sanon suoraan, että se oli melkoista teurastusta, puolin ja toisin.

Mekin joudimme perääntymään, mutta iltapäivällä yritimme vallata ryssien asemat uudelleen. Tällä kertaa ne lähtivät lipettiin ja ammuimme useita perääntyviä iivanoita ja saimme jopa muutamia vankeja.

Mutta tappioita tuli jatkuvasti lisää. Ryssä ei aikonut hevillä antautua. Yksi ikävimmistä näyistä oli aseveljen kaatuminen. Hän sai luodin vatsaansa ja suolet roikkuivat osittain ulkona. Näin hänet vasta hengen paettua, kun kävin kokoomassa taistelun kuluessa hänen ja kiväärimme varusteita. Hän makasi pitkässä ruohikossa selälleen oikaisseena, kädet ulkona olevien suolien päällä. Hän oli ilmeisesti itse repinyt tai riisunut joitain vaatteitaan. Pojilta kuulin, että hän oli kuulemma tullut vähitellen tunnottomaksi, eikä tuntenut enää mitään kipua. Kuumuutta vain oli valittanut ja pyytänyt aseveljiä ampumaan itsensä. Siihen kukaan ei ollut suostunut ja jonkin ajan kuluttua hän sitten menehtyikin."

Sotamies hiljeni hetkeksi ja kuoppasi terveeksi jääneen kätensä asetakin hihansuulla silmäkulmiaan.

"Minun kävi hyvin", hän sanoi naurahduksen kanssa. "Sain vain luodin kyynärtaipeeni läpi. Kohta olen taas rivissä."

"Mutta tavoite saavutettiin", sanoin.

"Aikanaan kyllä", sotamies vastasi. "Mutta paljon meitä suomalaisia se vaati. Siellä on nyt sankariristejä vieri vieressä."

Perille Pavlodolskajan kylään tulimme junalla puolen yön aikaan 8. marraskuuta. Kun näin myöhällä ei löydetty kunnon majapaikkaa, yövyimme hylätyssä, viljavarastona käytetyssä tiilikirkossa. Se soi sentään suojaa lumirännältä, jota taivas tiputteli. Kohta saatiin hieman lämpöäkin roskista kerätyistä pikku nuotioista. Aamulla meidät jaettiin siviilimajoitukseen kylän eri taloihin. Kuukauden kestänyt junaelämä oli lopultakin ohi. Tyytyväisyyttämme lisäsi kolme kylästä tavattua savusaunaa, joiden käytön paikallinen osseettiheimo oli oppinut lähitienoolla sijainneesta Salmela-nimisestä suomalaiskolhoosista.

Itse Wiking-divisioonan komentaja, kenraali, *SS-Obergruppenführer* Felix Steiner kävi marraskuun lopulla tutustumassa meihin uusiin alaisiinsa. Hän puhutteli tapansa mukaan kaikkia ja kätteli meitä iki-ihastuneena. Olimmehan suuria ja vihaisen näköisiä koltiaisia, lähes päätä pitempiä kuin hän itse. Seremonia kesti pitkän aikaa. Lopputulos Steinerin käynnistä oli, että pääsemme ensi tilassa toisten suomalaisten luo.

Hän ei puhunut turhia, sillä jo seuraavana päivänä autot tulivat meitä noutamaan. Aloimme suunnistaa kohti kaukana näkyviä vuoria. Matkaa sinne tuntui olevan paljon enemmän kuin olimme osanneet kuvitella. Illalla majoituimme kauniiseen, Kabardinskaja -nimiseen kylään. Nimestä päättelimme tulleemme juuri siihen osseettien varoittamaan paikkaan, jossa ei tunneta minkäänlaisia tapoja.

Varoitukset olivat turhia. Muhamettilaista uskoa tunnustavat kabardi-isännät ottivat meidät vastaan perinteisin juhlallisin seremonioin ja osoittautuivat kovin vieraanvaraisiksi

isänniksi. Yöpymispaikka jäi kiitolliseen muistoon.

Kuljetuksen jatkuessa maasto muuttui yhä vuorisemmaksi ja arot vaihtuivat kumpuisiksi. Niitä kiertäen tiemme viittoi aina vain eteenpäin. Ajoimme monen joen yli niitten pohjaa myöten, sillä vielä keväällä vuolaina kuohuvat virrat olivat nyt joko kokonaan tai osittain kuivuneet.

Illan suussa tulimme kattilamaisessa laaksossa olevaan Karman Zintsikaun kylään. Jo auton lavoilla istuessamme olimme nähneet talojen seinustoilla seisovissa autoissa Wikingin tunnuksen ja ruskeissa naamoissa tuttuja piirteitä. Arvelimme tulleemme omaan porukkaan tuolta maailman laidalta. Ilo oli molemminpuolinen, sillä tulostamme oli kuultu huhuja. Täydennystä kaivattiin kipeästi, samoin uutisia kotimaasta.

Tuo seitsenviikkoinen matka rintamalle piti sisällään kaiken mahdollisen. Lähes kaikilla oli jatkuva ripuli, ruoka-annokset pelattiin kortilla, välillä elettiin pelkillä perunasiivuilla, toisinaan verotimme sakemannien ruokakuljetusvaunuja, myöhästyimme junasta ja teimme tuttavuutta niin unkarilaisiin, virolaisiin, italialaisiin sekä romanialaisiin joukkoihin.

Kolmen päivän päästä oli meidän vuoromme lähteä etulinjaan.

Viides luku

1.

Meidät yhdistettiin kovasti huvenneeseen ja taistelujen pirstomaan suomalaispataljoonaan. Miehiä oli jäljellä enää noin 150, joten täydennys oli enemmän kuin tarpeen. Pataljoonaa johti majuri, *SS-Sturmbannführer* Hans Collani ja omaa komppaniaamme kapteeni Ladau.

Meitä täydennysmiehiä oli jo Grazissa alettu kutsua nimellä *Ne 200 urhoollista*. Se oli mukaelma erään tällöin suositun Krimin sotaa vuosina 1854 – 1856 kuvaavan filmin nimestä *Ne 600 urhoollista*. Tapaus liittyy Balaklavan taisteluun 1854, josta Alfred Tennyson lausuu komeassa runossaan *Kevyen prikaatin hyökkäys* muun muassa:

"Eespäin! Kevyt Prikaati! Tykkejä kohti!" hän vaati;
suoraan Kuoleman Laaksoon ratsasti kuus sataa
halki he syöksyivät sauhun mykistäin patterin pauhun:
Takaisin ratsut vei, hyökkääjät, mutta ei, heit ei ollut kuutta sataa.

Marraskuu oli jo ehtinyt kääntyä kohti loppuaan, kun läksimme Karman Zintsikaun takana olevan Digoran kautta parikymmentä kilometriä länteen kohti Tsikolan kylää. Kenttävartio sijaitsi aavalla kukkulalla. Otimme asemat vastaan romanialaisilta. Päädyimme jonkinlaiseen korsuelämään.

Mutta päivä oli kaunis ja aurinkokin lämmitti.

Kylään tulimme vain me *200 urhollista*. Varsinainen pataljoona siirrettiin yllättäen takaisin Digoraan III Panssariarmeijakunnan reserviksi. Entinen reservi oli joutunut sidotuksi Alagirin luona leimahtaneeseen nelipäiväiseen taisteluun. Kun samaan aikaan 23.Panssaridivisioona lähti Stalingradiin, tulkitsivat venäläiset sen yleiseksi vetäytymismerkiksi ja yrittivät hyökkäyksillään nopeuttaa liikettä.

Tsikolan kylä sijaitsee kaukana Kaukasus-vuoriston pohjoisrinteellä Terek-joen yläjuoksulla. Se on pienehkö ja liejuinen taajama, jota ympäröivät kolhoosien ja sovhoosien laajat maissi- ja muut viljelmät. Laitumilla käyskenteli satalukuisia karjalaumoja ilman paimenia. Joskus sotilaita – kummaltakin puolelta – oli ajamassa niitä omalle puolelle, kunnes tykistö ja urkupyssyt hajottivat niin lauman kuin "paimenet".

Tsikola sijaitsi erittäin hankalassa paikassa, kahden kiilaksi työntyneen saksalaisdivisioonan muodostaman pussin perän suulla, vuoriston puoleisella taipaleella. Puolustusjoukkomme olivat lähes olemattomat. Tämän ja maaston sekä asutuksen laadun suhteen meidän oli sovellettava tukikohtiin perustuvaa puolustussysteemiä, sillä yhtenäistä linjaa ei vuoriston mutkien ja hajalleen laaksoihin sijoitettujen kylien vuoksi voinut edes ajatella.

Mökkipahaset oli rakennettu puusta ja savesta. Jonkinlaista rakennuskaavaa lienee noudatettu, sillä kylää halkoivat paikoin leveätkin kadut.

Keskikesällä paikka saattoi olla peräti kaunis, mitä se ei nyt ollut. Kaikenlaiset sotatyökoneet olivat myllertäneet

kaiken yhdeksi liejuvelliksi. Ympärillä kurkottelivat taivasta pelottavan jylhät Kaukasus-vuoret, alhaalla rinteillä kasvoi vihreä metsä. Huippuja hopeoi ikuinen lumi ja jää. Kylän reunaa kiertelee Terek-joen sivuhaara, jonka varrelle oli rakennettu voimalaitos.

Kyläläiset asuivat kotiensa kellareissa ja rohkeimmat huoneissa. Keittivät *kukuruusaa*, maissiviinaa, jota vaihtoivat kanssamme leipään ja säilykkeisiin. Jokainen oli hyvää pataa kanssamme, mutta toimivat samanaikaisesti vihollisen tiedustelijoina; livistivät yön aikana tukikohtien välistä omiensa luo ja palasivat pian "serkun" luota vierailulta.

Olimme saaneet käskyn asettua siilipuolustukseen Tsikolaa ympäröiville kukkuloille. Ensimmäinen potero valmistui 25. marraskuuta 1942. Lapioista oli huutava puute. Vuorotellen kukin kuitenkin teki mittojensa mukaisen kuopan.

Lähettyvillä ollut voimalaitoksen uoma oli melkein kuiva. Sysipimeinä yönä partioiden kulkiessa puolin ja toisin se oli erinomainen suunta- ja kulku-ura.

Collanin käskystä aloitimme linnoitustyöt ja vartioinnin. Jälkimmäiset olivat neljän tunnin mittaisia. Kuuluin Hauskan ja Könösen kanssa komppanian raskaaseen konekiväärijoukkueeseen. Pidimme edelleen yhtä, kuten olimme Suomessa päättäneet. Mäen juurella oli voimalaitos ja vieressä perunavarasto. Kävimme evakuointireissulla aina kun pystyimme. Jokiuomassa pystyi myös valkaisemaan pärstäkerrointa ilman, että oli vaara tulla vihollisen ampumaksi.

Vartiointia suoritimme yöllä. Ihailimme vuorten kauneutta ja pelkäsimme pahinta. Rinteillä loimottivat sadat sotilaiden ja partisaanien nuotiot. Partioimme tukikohtien väli-

maastossa. Laajat pellot täynnä miehenmittaisia maissinkorsia olivat hirvittävää maastoa. Kylminä öinä pieninkin liike aiheutti tarpeettoman paljon ritinää ja räiskettä. Paikallaan olijalle liikkuva sotilas oli helppo saalis.

Eräänä yönä eksyin muusta joukosta. Voi sitä orpouden tunnetta. Oikeasta suunnasta ei aavistustakaan, ei myöskään omista joukoista. Kotimaan salot eivät koskaan tuntuneet niin tylyiltä kuin Tsikolassa sijaitseva maissipelto.

2.

Tuli joulukuu. Lunta ei vielä ollut maassa. Päivät muuttuivat sateisiksi, kuraa liimaantui kilokaupalla saappaitten pohjiin, minulla oli jatkuva ripuli ja vatsa kipeänä. Samaa tautia olin potenut jo viikkokaupalla, samoin kuumetta. Elämä ei enää hymyillyt. Yritin siitä huolimatta suorittaa velvollisuuteni. Kävin parin kilometrin päässä sijaitsevassa kylässä hakemassa petrolia ja korviketta. Samalla käteeni työnnettiin kasa suklaalevyjä, yksi jokaiselle sekä annostupakat.

Voimalaitoksen uoman takana levisi toinen kylä tavoitellen vuoren rinteitä. Sen suojissa naapuri valmisteli hyökkäystään alkutavoitteena kahden saksalaisdivisioonan motittaminen ja tuhoaminen. Kylä ei kuulunut kummallekaan osapuolelle, vaan oli ei-kenenkään-maata.

Jouduimme partioimaan myös tuossa aavekylässä. Johdolla lienee ollut sama pelonomainen aavistus kuin meilläkin; vuorilta oli valumassa jotakin alas, eikä se tiennyt hyvää kutsumattomille vieraille. Sitä olimme nyt selvittämäs-

sä. Partioomme kuului seitsemän "tuplavapaaehtoista" toiminnan polttopistettä hakevaa miestä.

Yö oli hiljainen. Takaa kuului järeän vuoristotykin ampuma lähtölaukaus. Olimme joutuneet ihmeelliseen mutkaan, venäläisiä tuntui olevan joka suunnalla. Motissa emme sentään vielä olleet.

Edessä lepatti valoammuksen kalpea kiila. Vartiot olivat valppaina puolin ja toisin, sillä yhtenäisiä linjoja ei ollut. Koskaan ei voinut tietää, miltä suunnalta vaara oli lähestymässä.

Kylän aavemaiset mökkirivit tuntuivat kätkevän suojiinsa arvaamattoman suuren määrän vihollisia. Hiivimme pitkin seinänvierustoja hengitystä pidätellen, kuulostellen ja heti valmiina etulyöntiin. Sisälle emme menneet, sillä ovien avaaminen olisi aiheuttanut tarpeettomasti ääntä. Pihoilla oli jonkinlaisia puutarhoja ja kasvimaita. Ne olivat kolhoosin yksityishallinnassa olevaa omaisuutta.

Pihat tarjosivat kuitenkin erinomaiset piilopaikat suuremmillekin joukoille. Siksi ne tarkastettiin huolellisesti, vaikka kulkeminen niissä oli vaarallista ja vaikeaa.

Olin suorittamassa yhtä tällaisista tarkastuksista, kun yllättäen kuulin aivan läheltä rapinaa, ja hengityksen tai mieluummin huohotuksen ääntä. Paikka oli täysin pimeä, en nähnyt mitään. Kuulostelin hetken ja hiippailin kertomaan toisille havainnoistani.

Koska emme olleet tavanneet koko kylässä tähän mennessä niin ristittyä kuin ristimätöntäkään sielua, päätimme ottaa asiasta paremmin selkoa. Nyt tarjoutui mahdollisuus jopa vangin sieppaukseen. Sellaisiahan tällaisissa tilanteis-

sa aina kovasti kaivattiin.

Sain kunnian varsinaisen tehtävän suorittamiseksi. *SS-Schütze* Oiva Nurkkala lähti varmistajaksi. Sieppaus sovittiin suoritettavan mahdollisimman äänettömästi.

Minulla oli puukko löysästi tupessa, Nurkkala oli aseistautunut tulivoimaisemmin.

Hiivimme äänettömästi, kuin sukkasillamme. Taivasta vasten katsoen erotin aivan lähellä pienen kojun, josta kuului hätäistä liikehdintää. Käsin tunnustelemalla sain sormiini risuista rakennetun seinän. Sisällä olija, tai olijat, aavistivat kaiketi vaaran läheisyyden, sillä sieltä kuuluva hätäinen huohotus tuntui kiihtyvän. Taisi siinä omakin sydän läpättää kuin lampaan saparo.

Otin puukon käteeni ja haparoin oviaukkoa. Löysin sen suhteellisen helposti. Varsinaista ovea ei ollut, ainoastaan pelkkä reikä seinässä. Työnsin käteni hyvin varovasti sisälle. Tarkoitus oli tarttua sisällä seisovaan ja vetäistä naapuri ulos.

Tunsin jo, että sormieni lähellä oli jotain. Kojusta kantautui myös melkoista hajua. Hivutin varovasti vapaana olevan käteni sisään, ja kiinni oli. Samalla tajusin, etten suinkaan ollut tarttunut puna-armeijan sotilaaseen, vaan – pässiin. Kaiken lisäksi kuristin eläintä takavilloista ja kohtaa, jossa sukupuoli on heti havaittavissa. Palasin Nurkkalan luo ja ilmoitin tapahtuneen. Kerroin myös, mihin olin käteni työntänyt. Oli hyvä, että pimeys peitti kaverini ilmeen. Tuossa mielentilassa en sietänyt minkäänlaista irvistelyä.

Päätimme ottaa pässin mukaamme ja panna se pataan.

Läksin itse hakemaan saalista, sillä löytäjälle voisi jaetta-

essa lohjeta paistista muita isompi kimpale. Noudatimme edelleen suurta varovaisuutta. Päätimme tainnuttaa pässin kolkkaamalla ja kuljettaa se vähin äänin kuivuneen joen uomaan, jossa se teurastettaisiin.

Elukka oli edelleen paikallaan, joten tartuin kaksin käsin villoista ja nykäisin. Mitään ei tapahtunut, paitsi että se päästi karmean äänen. Se oli köytetty kaulastaan narulla kojun takaseinään. Kylän aavemainen rauha pyyhkiytyi hetkessä. Ihmisiä nousi esiin, vieläkään en tiedä mistä? Heitä tuntui olevan kaikkialla ja jokainen huusi suoraa huutoa.

Koska laukaustakaan ei ammuttu, oletin esiin tulleiden ihmisten olevan kylän asukkaita, eikä venäläisiä sotilaita. Saaliistani en silti aikonut luopua. Nykäisin uudelleen. Nyt irtosi koko takaseinä ja pässi sen mukana. Nurkkala oli valmiina ja iski pistoolinsa perällä pukkia otsaan. Kolkattu saalis sylissäni alkoi pikataival kohti jokiuomaa. Juoksimme kuin hengenhädässä vuorotellen pässiä kantaen. Välillä se tointui ja yritti jopa karata, mutta tulevasta paistista emme suosiolla luopuneet. Pian meteli vaimeni. Olimme varmoja, ettei takaa-ajoa ollut aloitettu. Saavutimme välitavoitteemme, jossa pässi pääsi autuaammille karsinoille. Jo seuraavan aamun hämärissä kalusimme puoliraakaa lampaankinttua. Ruokahalua lisäsi vuoristossa alkanut harvahko raskaiden aseiden tuli.

3.

Läksin Hauskan kanssa parivartioon. Sellainen oli nyt mää-

rätty aloitettavaksi. Hauska oli kaikin puolin *hauska* veikko. Viihdyin hänen seurassaan. Kaiken lisäksi olimme lähes samanikäiset. Hän kertoi avoimesti elämästään, haaveistaan ja musiikkiharrastuksestaan.

”Kitaraaha mie rämpytän.” Hauska puhui Viipurin murteella aina, kun jutteli toisten suomalaisten kanssa. Osasimme jo alustavasti myös saksaa, jota käytimme paikallisten esimiesten kanssa. Väliin eksyi joitakin suomen kielen sanoja, mutta sen ei ollut enää niin väliä. Olimme rintamalla, etulinjassa. Kaikki käyttäytyivät sen mukaisesti. Oli turha seisottaa asennossa ja vaatia kirjaimellisia ilmoituksia, kun kuolema tai vähintään haavoittuminen vaani jokaisen nurkan takana.

”Miulla on sellane haave, et ko tää kaik on joskus ohi, mie halluun ryhtyä musiiki opettajaks”, Hauska jatkoi. ”Pittää vaa mennä ensi johokii konservatorioo hankkimaa pätevyyttä. Musiikki on miulle kaik kaikessa. Mie välil joissakii orkestereis olen jo vähä malliks soitelt. Mut kaikist parastha ois, jos siit kaike muun hyvä lisäks sais viel ammatin.”

Yö oli kaunis. Tähdet loistivat kirkkaalta, pilvettömältä taivaalta. Mahtava vuoristo piirtyi sitä vastaan uhkeana ja eräällä tavalla jopa pelottavana.

”Musiikki on kyllä mukava asia”, sanoin. ”Aika ikävää tämä elämä olisi, jos ei olisi minkäänlaista viihdykettä. Lokakuussa neljäyksi meidänkin patteriimme saapui viihdytyskiertue. Sitä johti Matti Jurva. Erityisesti mieleeni jäi hänen esittämänsä laulu *Njet Molotof*.”

”Njet Molotof, njet Molotof, valehtelit enemmän kuin itse

Bobrikof', Hauska alkoi laulaa hyräillä. Hänellä oli hyvä ääni, hän tulisi elättämään itsensä myös laulusolistina. Hän lauloi yhden kappaleen, lopetti sitten. "Anteeks keskeytys", hän sanoi.

"Ei mitään. Mielelläänhän noin hyvää ääntä olisi kuunnellut pitempäänkin."

"Äänelläänhää se variskii raakkuu. Mut kerro lissää, hyvä veli."

"No jos siitä viihdytyskiertueesta vielä. Oli mukana muitakin huippuesiintyjiä. Onni Laihanen hanureineen muun muassa. Marjatta Porkka lauloi *Karjalan kunnailla* niin kauniisti, että ihan väkisin oli tulla tippa silmään."

"Se onkii kaunis laulu. Ja viel myö, Yrjö, sin Karjalaa palataan. Viipuri linna tornissakkii liehuu jällee Suome lippu, o liehunt jo hyvä aikaa."

"Niin, näinhän se on suunniteltu. Että otetaan korkojen kera takaisin mitä ryssä vei meiltä talvisodassa."

"Mut mitäs sie oot aikont sova jälkee ruveta tekemää?"

"Kun nyt pääsisi edes hengissä rauhan tuloon saakka", naurahdin. "En oikeastaan tiedä. Olen ollut kotipaikkakunnan vaneritehtaan konttorissa hommissa papereita pyörittelemässä, mutta ei sekään jopi jaksaa oikein kiinnostaa. Ehkä lähden opiskelemaan. Perhettäkään ei ole vielä kiusana."

"Ei miullakaa", Hauska sanoi. "Äet, isä ja sisko."

"Sisko se on minullakin ja isoveli. Hänkin on rintamalla, ratsuväessä."

Vaikka juttelimme ahkerasti, emme silti unohtaneet päätehtävää eli vartiointia. Toisen ollessa äänessä toinen vilkuili silmät kipeinä etumaastoon. Joskus lähetimme valo-

ammuksen taivaalle. Sen kelmeässä valossa ei näkynyt mitään huolestuttavaa.

”Miks sie lähit Saksaan”, Hauska kysyi yllättäen.

”Samaa voisin kysyä sinulta”, vastasin. ”No, jos ollaan rehellisiä, niin siihen vaikutti monikin asia. Asemasodan hiljaisuus, täällä jo olevan suomalaispataljoonan olemassaolo, halu ja tavallaan kunnioituskin päästä entisten jääkärien jalanjäljille... Ehkä kuitenkin suurin vaikutin oli nähdä ja kokea mahdollisimman paljon, tavallista nuoren miehen uhoa olla jotain.”

Hauska nyökytteli. ”Veit oikeastaan sanat miunkii suustain. Samal viisii miekii tään asjan itellein olin selvittänt.”

”Tuskin olemme ajatuksinemme yksin... Ja ryssä on täälläkin linjan toisella puolella.”

Seisoimme jalustalla olevan konekiväärimme takana kaikkiaan seitsemän tuntia. Emme hennoneet herättää kavereita. Puheitten aiheet eivät olleet hakemisen takana. Aamu toi tullessaan sateen ja venäläisten ampuman kranaattikeskityksen viereiselle kukkulalle.

4.

Hälytys tuli 4. joulukuuta kello neljä aamulla. Juoksimme kukin omille paikoillemme. Minä asetuin konekiväärin kahvoihin ja Könönen alkoi syöttää vyötä. Suumme avautuivat kirjaimellisesti ammolleen nähdessämme vihollisten määrän. Heitä tuli usvan seasta mustanaan kuin körttiläisiä suvijuhlille pitkin voimalaitoksen uomaa. Venäläisten oli kui-

tenkin ensin onnistuttava pääsemään meistä eroon. Päätin, ettei se olisi mikään helppo temppu.

"Tuli vapaa", huusi saksalainen ryhmänjohtajamme, Berliinistä kotoisin oleva *SS-Unterscharführer* Hellberg. Käsky oli turha, sillä paahdoimme jo täysillä kaikilla aseillamme. *SS-Obersturmführer* Tenomaan johtama partio oli yöllä törmännyt vahvoihin vihollisjoukkoihin. Hälytys kylään saatiin annettua, mutta yhteydet kenttävartioomme olivat poikki.

Myös ryssä ampui. Maa edessämme tutisi ja keinui. Sirpaleet vonkuivat ilmassa ja räjähtävät luodit sinkosivat multaa silmillemme ja aseisiin. Liikkuvat osat jumittuivat, ne jouduttiin puhdistamaan ennen kuin pystyi jälleen ampumaan. Räjähdysten pauhu löi korvat lukkoon. Näki aseveljen aukovan suutaan, mutta mitään ei kuulunut.

Eteen työnnetyssä kenttävartiossamme minun lisäkseni ja vihollista ensimmäisinä vastaanottamassa oli ainoastaan kuusi miestä: saksalaiset aliupseerit Hellberg ja Madysewski, *SS-Rottenführer* Kalevi Könönen sekä *SS-Schützet* Eero Hauska, Sinkkilä ja Veli Valtakari. Joukkueenjohtajamme, vänrikki, *SS-Untersturmführer* Kaarlo Kuutti oli 25 miehen kanssa asemissa meistä muutaman sadan metrin päässä.

Ammuin vyön tyhjäksi ja Könönen iski uuden tilalle. Nostin päätäni nähdäkseni paremmin, kun tunsin kypärässä kovan täräyksen. Olin hetken kuin iskuhumalassa oleva ammattilaisnyrkkeilijä kovien sarjojen jälkeen. Polveni notkahtivat, mutta taju ei lähtenyt. Kiitos siitä kuului vahvalle saksalaiselle teräkselle. Ilman kypärää minut olisi saanut liittää sankarivainajien alati kasvavaan joukkoon.

Könönen pamautti minua kämmenellään hartioihin. Se oli merkki, että vyö oli jälleen paikallaan. Painoin liipaisinta, mutta mitään ei tapahtunut.

”Ei perkele”, karjaisin suomeksi.

Vedin kiireellä voimalla ja oikealla kädelläni liikkuvat uudelleen taakse. Liipaisinta jälleen painaessani sama tapahtui uudelleen. Tai oikeammin ei tapahtunut mitään.

”Ase on taas jumissa”, huusin Könöselle lähes suuni tämän korvassa voittaakseni taistelun metelin. ”Hiekkaa mennyt tai jotain muuta paskaa. Pelkkä rätti ei nyt auta.”

”Käytetään käsikranaatteja.”

Ehdotus ei ollut huono, sillä ryssä tuli jo lähes silmille. Mutta perunanuijaa muistuttavilla saksalaisilla käsikranaateilla oli valtava teho ja vihollinen perääntyi. Syvä huoli paistoi silti Hellbergin kasvoilta. Eikä syyttä. Jokainen meistä tiesi venäläisten vetävän vain hetken henkeä ja aloittavan hyökkäyksen uudelleen minä hetkenä tahansa. Vihollinen oli kuitenkin menettänyt suuren määrän miehiä kaatuneina ja haavoittuneina. Ruumiskasat asemamme edessä olivat valtaisat. Jostain kuului myös haavoittuneiden surkeaa valitusta, mutta heistä kukaan ei tuntunut välittävän. Mutta takaa tuli lisää joukkoja. Tuntui, ettei heitä pysäytä mikään. Venäläisten reservit olivat loputtomat.

”Sinkkilä”, Hellberg karjaisi. ”Painut suorinta tietä *Ustuf* Kuutin luokse apua hakemaan.”

”Käskystä”, Sinkkilä vastasi. Hän vilkaisi nopeasti ympärilleen. Luoteja tuli harvakseltaan, mutta silti vaarallisen lähelle. Sinkkilä hyppäsi kuin kärppä monttumme reunalle ja alkoi juosta mutkitellen kuin jänis auton ajovaloissa koh-

ti joukkueenjohtajamme asemia.

Hellberg seurasi Sinkkilän menoa. Hän nousi jaloilleen ja kurottautui ylöspäin, oikeastaan *liian* ylös. Venäläisten puolella alkoi nakuttaa harvatahtinen konekivääri. Luodit pöllyttivät multaa monttumme reunalla. Hellberg oli selvästi näkyvissä. Ehdin huutaa varoituksen, kun luotisarja tavoitti ryhmänjohtajamme osuen päähän.

Könönen ja minä otimme pahasti haavoittuneen Hellbergin vastaan hänen alkaessa kaatua taaksepäin. Laskimme hänet varovaisesti maahan. Könönen alkoi sitoa. Hellbergin suusta tuli veristä vaahtoa. Hän yritti sanoa jotakin, mutta heitti saman tien henkensä. Vieritimme manttelin hänen kasvoilleen ja ylävartalon peitoksi.

Madysewski otti komennon.

Käytössämme oli meille kuuluvat Mauser-kiväärit sekä Hellbergin ja Madysewskin konepistoolit, *Schmeisserit*. Otin Hellbergin aseen ja ammuin sillä. Konekiväärimme lojui hiekkaa täynnä monttumme pohjalle. Tulitimme säästeliäästi, sillä ammukset eivät riittäisi loputtomiin. Osuman tuli olla varma. Tähtäsimme päin ryntääviä vihollisia vyön kohdalle. Osuman vatsaan saanut oli saman tien pois pelistä. Vyösolki ei luotia pysäyttänyt. Ei sitä tehnyt myöskään ryssien käyttämät toppatakit.

Odottelimme Sinkkilää palaavaksi, mutta häntä ei kuulunut. Mielen valtasi hillitön epäusko: oliko Kuuttikin miehineen jo menehtynyt?

”Hauska”, Madysewski sanoi. ”Nyt saat sinä lähteä katsomaan, mikä on pielessä. Miksi Sinkkilä ei palannut… Ja missä on Kuutti?”

”Käskystä”, Hauska vastasi.

Luotisade vihollisen puolelta oli jälleen yltynyt. Venäläiset pysyttelivät kuitenkin hieman taaempana, eivätkä uskaltaneet tulla enää yhtä röyhkeästi kimppuumme mitä äsken. Tulitimme vastaan Hauskaa suojataksemme. Hän juoksi nopeasti, nopeammin kuin Sinkkilä, eikä hänestä kohta näkynyt enää edes takin selkämystä.

Madysewski kurottui katsomaan. Jäät ympäröivät sydämeni.

”*Uscha*”, karjaisin kaikella volyymilla. ”Alas ja äkkiä.”

Joskus minun oli vaikea ymmärtää saksalaisia. Taistelukentälläkin he käyttäytyivät kuin olisivat edelleen jossakin pirun harjoituskentällä. Madysewski vilkaisi minuun, mutta ei tehnyt elettäkään tullakseen alemmaksi. Saman tien luodit tavoittivat. Ensimmäinen osui päähän ja seuraavat rintaan. Aliupseerimme valahti hetkessä montun pohjalle.

Kiirehdin Könösen kanssa auttamaan. Madysewski oli pahasti haavoittunut, mutta elossa. Sidoimme mitä pystyimme, ja nostimme hänet korsun suojaan. Valtakari siellä jo olikin. Hän istui lattialla selkä seinämää vasten tuettuna tutisten kauttaaltaan. Hän piti käsiä korvillaan ja päästeli suustaan käsittämättömiä sanoja. Taistelijaksi hänestä ei ollut.

Palasimme kiireellä takaisin. Saman tien näkyi Hauska juoksevan asemaamme kohti keskellä luotisadetta, mutta suureksi huojennukseksemme yksikään ei tavoittanut. Hauska ei edes huohottanut, kun hän huusi:

”Pesäke jätettävä välittömästi ja lähdettävä Kuutin luokse.”

Hauska otti vielä kaksi nopeaa askelta kohti monttuamme. Hän pääsi reunalle. Läjähdys osumasta kuului selvästi. Hauska valui pohjalle kuolleena kuin kivi. Katsoin aseveljeni ruumista kauhuissani ja hillitöntä surua tuntien. Viipurin pojasta ei tulisi musiikin opettajaa, eivätkä hänen notkeat sormensa tapailisi enää koskaan kitaran kieliä.

"Myö jäätii, Yrjö, nyt iha kaksistaa", kuulin Könösen sanovan hiljaisella äänellä. "Lähetääks myökii yrittämmää Kuuti luo?"

"Ei", vastasin suu tiukkana viivana, "tapellaan."

5.

Aamu alkoi valjeta, joten olimme tarkan tulen alla. Hauska ja Hellberg makasivat kaatuneina manttelit ylävartaloittensa peittoina. Madysewski uikutti tuskissaan korsussa. Samaa teki Valtakari, mutta eri syystä. Pelolla oli monet kasvot.

Monttumme sijaitsi alarinteellä vihollisen puolella. Olimme siinä kuin tarjottimella. Päänuppi tuli pitää erittäin alhaalla. Nousimme reunalle vain lähettääksemme vihollista kohti välillä muutamia kiukkuisia sarjoja.

Yllättäen tuli laantui.

"Mikäs niille nyt tul?" Könönen ihmetteli.

"Jos lähtivät tsaikalle", virnistin, vaikka tilanteessa ei ollut aihetta edes pieneen hymyyn.

"Koitetaa, jos saatas kookoo kuntoo."

"Hyvä idea."

Vihollinen hyökkäsi kohti kylää käyttäen voimalaitoksen uomaa hyväkseen. Se oli meidän onneksi kapea ja ahdas, joten pystyimme pitämään venäläiset matalina. He joutuivat etenemään myös ruumisröykkiöitten yli, jolloin olivat hetken kaikessa komeudessaan aseittemme tähtäimissä. Silti heitä hääri edessämme kuin mehiläisparvia.

Könönen otti konepistoolin ja alkoi pitää vahtia. Minä laskeuduin montun pohjalle. Purin konekiväärimme niin moneen osaan kuin pystyin. Käytin petrolia ja jopa voiannoksemme, joilla voitelin kaiken puhdistuksen jälkeen. Kokosin aseen nopeasti ja iskin täysinäisen patruunavyön paikoilleen.

"Jospa se nyt pelaisi", sanoin.

Könönen vilkaisi suuntaani ja nyökkäsi hyväksyvästi. Nostin konekiväärin sille kuuluvalle paikalle. Vihollisen ruumiskasojen takana näkyi liikettä. Otin maalin tähtäimeen ja painoin liipaisinta. Ase aloitti tutun nakutuksensa. Se tikkasi kuin Singerin ompelukone.

"Pelaa kuin enkeli", nauroin.

"Anna ko miekii."

Raskaan konekiväärin tulitus oli aivan toista luokkaa kuin tavallisten kivääreiden ja konepistoolien. Sen isokaliiperiset luodit pitivät vihollisen päät matalina. Mutta kaatuneitten tilalle tuli aina vain uusia ja uusia sotilaita. Pelko ja huoli alkoi jäytää kummankin sisimmässä: kohta patruunat olisivat lopussa.

Aamu oli vielä alullaan, kun monttuamme kohti ryömi lauma vihollisia heiluttaen valkoista rättiä edessään. He pulisivat jotain omalla kielellään. Emme saaneet selvää.

”Mitä hittoo nuo tekkööt”, Könönen sanoi.

”Mikä lienee uusi juoni. Anna minä ammun.”

Könönen ojensi konekiväärin ja otti itse jälleen konepistoolin. Vaihdoin kertatulelle. Ammuin muutaman kerran. Myös Könönen lähetti jokusen vihaisen sarjan. Mutta venäläiset eivät perääntyneet, heiluttivat edelleen valkoista rättiä kepin nokassa. Jäljellä meitä kohti ryömineestä porukasta oli enää kaksi miestä.

”Mitä tehhään”, Könen sanoi. ”Annetaaks myö ukkoi tulla?”

”Annetaan, mutta pidä sormi liipaisimella.”

Nostin hetkeksi ylävartaloani. Koukkasin oikealla kädelläni merkin, että sen kun tulette. Emme ammu, jos olette ihmisiksi.

Monttuumme ryömi kaksi ryysyläistä, ei ihan nuoria miehiä. Molemmat olivat haavoittuneita, mutta lievästi. Toinen oli saanut siipeensä meidän tulestamme ja toinen omiensa luodeista meitä kohti ryömiessään. Heillä oli mukanaan kuitenkin melkoinen arsenaali: kaksi kivääriä, joihin iso kasa patruunoita, käsikranaatteja sekä mahtava kasapanos. Meillehän se olikin tarkoitettu, mutta ilmeisesti hieman toisessa muodossa.

He ojensivat kaiken käsiimme. Osoittivat, että olkaa hyvä.

”*Danke*”, lievemmin haavoittunut sanoi. Hän puhui auttavasti saksaa. ”Olemme ukrainalaisia. Emme halua taistella puna-armeijassa.”

Nyökkäsin. Aloimme Könösen kanssa sitoa miesten haavoja, minkä pystyimme. Nousimme äkkiä aseittemme taakse, kun kuulimme venäläisten *uraata* huutaen lähtevän jäl-

leen hyökkäykseen. Mutta kuulimme samalla myös jotain muuta. Saksalaisen raketinheittimistön, *Hitlerin urkujen*, lähtölaukaukset. Tuli-isku osui kohdalleen ja pakotti vihollisen perääntymään. Emme voineet Könösen kanssa kuin hymyillä autuaasti.

"Tais tulla iivanoille paskat housuun", sanoin.

"Ja varmast myös jottai muutakii", Könönen vastasi.

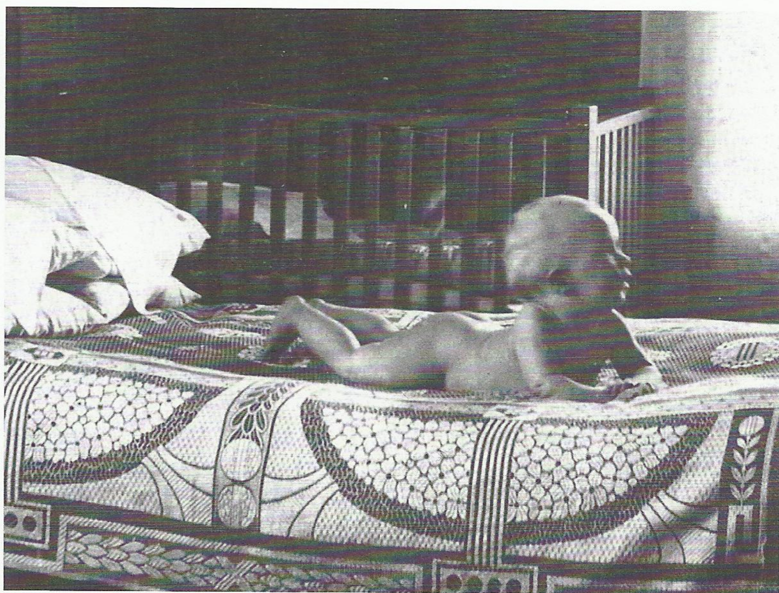
Hiljaisuus iskun jälkeen oli niin outoa, ettemme osanneet oikein tehdä muuta kuin ihmetellä. Samalla vatsa ilmoitti, että sinnekin olisi hyvä saada jotain. Emme olleet pistäneet muruakaan suuhumme koko aamuna, kun olimme taistelleet kaiken aikaa. Kaivoimme kuivamuonan esille. Ukrainalaiset katsoivat säilykepurkkejamme nälkäinen kiilto silmissään. Jaoimme kaiken kristillisesti ja tarjosimme päälle tupakat.

"*Danke, vielen danke*", molemmat kiittelivät.

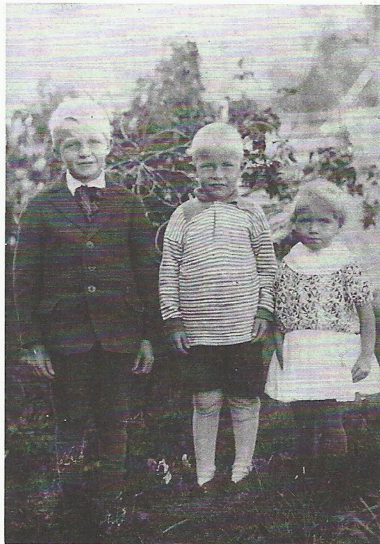
Vihollinen aloitti jälleen etenemisensä. Vankimme olivat puhdistaneet kiväärinsä ihan meitä varten. Säästääksemme konekiväärin patruunoita ammuimme vihollisen puoliautomaattisilla Tokarev-kivääreillä. Niiden kaliiperi oli sama kuin suomalaisilla sotilaskivääreillä: 7,62. Onneksi he olivat ottaneet niihin riittävästi ammuksia, sillä omien Mauser-kivääreiden väljyys oli niinkin suuri kuin 9,3.

Monttumme ainoa suoja oli matala multapenkka. Sitä ryöpyttivät jatkuvasti konetuliaseiden ja kiväärien lisäksi nyt myös piiskatykin ammukset. Hiekkaa tunkeutui kaikkialle: suuhun, silmiin, hiuksiin ja kenttäpuseron alle. Räjähdykset olivat vieneet jo aikoja sitten kuulon mennessään.

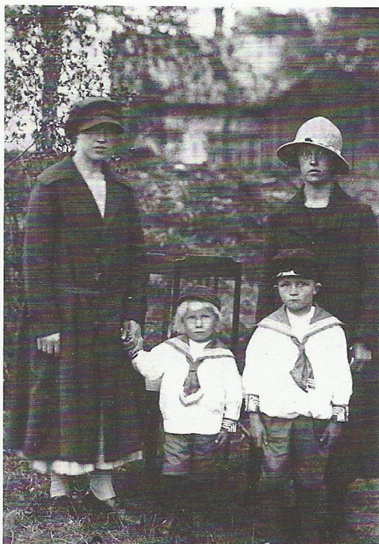
Voimalaitoksen uomassa näkyi liikettä jatkuvana virtana.

Minä seitsemän kuukauden ikäisenä. Synnyin 20. heinäkuuta1920. Kansalaisodan muistot olivat vielä ihmisten ajatuksissa.

Koko sisarusparvi samassa potretissa. Minä keskellä, Esko on oikealla ja Kaisu vasemmalla puolellani.

Viitasaarella sijaitsevaan kotiimme Rauha-täti teki vierailun. Pidän tätiä kädestä. Kuvassa myös äiti ja Esko.

Talvisotaan en ennättänyt, kun aselepo astui voimaan13.maaliskuuta 1940. Olin käärmeissäni.

Esko suoritti asevelvollisuutensa Hämeen Ratsurykmentissä. Alokkaat pistettiin ensi töikseen siivoamaan talleja. Ilmeet ovat sen mukaiset.

Olin mukana, kun Äänisen Rannikkoprikaatin kaukotiedustelupartio teki katastrofiin päättyneen sissiretken Vodlajoelle maaliskuussa 1942. Osa partion jäsenistä kuvattuna Limon saaressa hieman ennen lähtöä.

Ja myös jälkeen. 84 miehestä 38 jäi palaamatta. Kaikki iskuun osallistuneet kuusi upseeria kaatuivat, heidän joukossaan kornetti Teppo Hirvi-Kunnas. Hänet nimitettiin postuumisti Mannerheim-ristin ritariksi.

Keväällä 1942 minusta tehtiin aliupseerikurssilla ryhmänjohtaja. Palasin yksikkööni korpraalina.

Syyskesällä 1942 liityin Saksan asevoimiin. 200 urhoollista marssii, minä heidän joukossaan.

Viimeinen katselmus ennen rintamalle lähtöä. Rivit ovat kuin viivoittimella vedetyt.

Etulinjassa Kaukasuksella MG 34:n kanssa. Ylimääräinen mantteli oli tarpeen kylmää viimaa vastaan.

Kenraali Paavo Talvela kävi tervehtimässä meitä suomalaisia SS-miehiä. Oikealta: Collani, Duncker, von Scholz, Kurkiala ja Talvela.

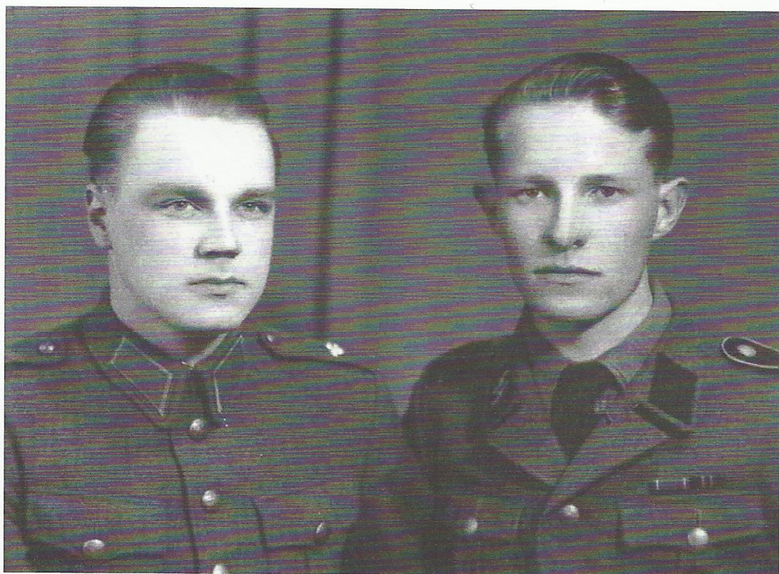
Talvela ei juonut snapseja yksin takaportaassa, vaan kävi myös etulinjassa. Olimme hänestä kovasti ylpeitä.

Tsikola, taistelimme ylivoimaista vihollista vastaan. Palkkioksi tuli I ja II luokan Rautaristit sekä myöhemmin niihin kuuluvat soljet.

Saksalainen konekivääri maissipellossa tukemassa jalkaväen hyökkäystä.

Tulin Suomeen lomalle Itävallasta ja lapsuuskaveri Erkki Kettunen Syväriltä. Muistoksi otettiin valokuva.

Potretti piti ottaa myös äidin kanssa, elettiin kevättä 1943.

Aseveli, SS-Rottenführer Kalevi Könönen tappeli kanssani Tsikolassa.

Minulla oli kunnia puristaa kenraali Talvelan kättä. Takana myhäilee Wiking-divisioonan komentaja, kenraali Felix Steiner.

Toipumislomalla Zakopanessa oli aikaa ihailla kauniita maisemia sekä ajatella tulevaa; ennen kaikkea kotimaan kohtaloa.

Miehen tie Ukrainassa. Sen varrelle jäi moni suomalainen SS-mies. Päivämarssin pituus tuulessa ja tuiskussa saattoi olla lähes 50 kilometriä.

Auf wiedersehen. Itävallan kyläpääskyt saattamassa suomalaisia SS-miehiä lähtiessämme kohti Ober-Baijeria.

Palattuamme kotimaahan ja Hankoon vastaanotto oli varsin vaatimaton. Olimme syystä pettyneitä.

Hangossa lottien keittämät känttykahvit maistuivat sen sijaan taivaalliselta. Niitä kannatti jonottaa.

Tampereella pidettiin kotiuttamisjuhla, jossa tarjoilun suhteen ei ollut moittimista.

Asetakki on vaihtunut vanhaan tuttuun kenttäharmaaseen.SS- univormut odottavat luovutusta.

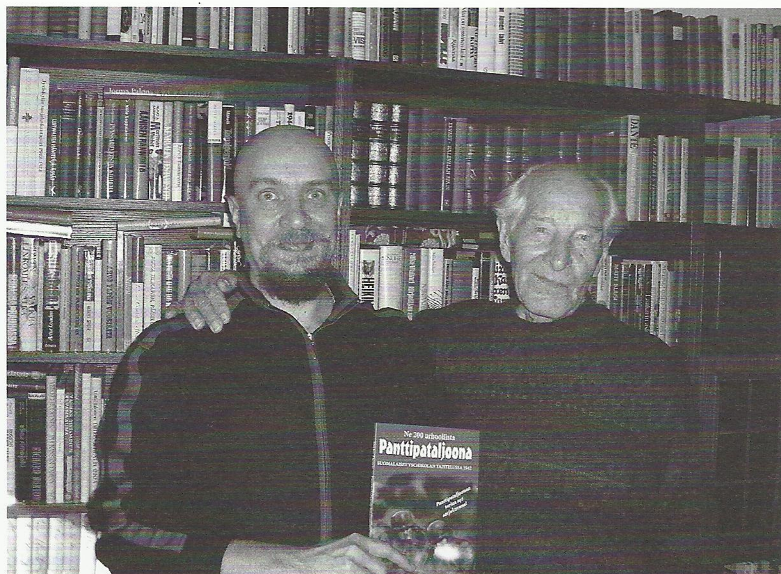
Suorittamassa vartiotehtävää arktisella Äänisellä kuusi kilometriä rannikosta. Seison kivääri selässä äärimmäisenä oikealla.

Keväällä 1944 kävin Upseerikoulun valmennuskurssin Kuittisissa 12 muun miehen kanssa. Seison toisena vasemmalta. Kuvasta puuttuu yksi mies.

Vuonna 1951 samoilin Ruijassa. Eletään 24. heinäkuuta. Kello on yksi yöllä, kun kirjoitan nimeä vieraskirjaan Rastigaissan huipulla.

Maineikas sarjakuvien tekijä Marko Tiainen piirsi Panttipataljoonamme vaiheet paperille. Ikää oli minulle jo karttunut 88 vuotta.

Vanhat aseveljeni Kaarlo Huovi, Ahti Haikola ja Kalevi Aitto-oja istumassa Kalevin mökkisaunan terassilla kesällä 1993, lähettivät kuvan minulle muistoksi.

Sain vaimoni kanssa kaksi lasta: Leenan ja Tapanin. Heistä oli meille kovasti iloa.

Maallinen taipaleeni päättyi toukokuussa 2011. Vaimoni Kerttu seurasi minua vajaat kaksi kuukautta myöhemmin. Haudallamme Hankasalmella ikiuntamme vartioi pronssinen kiväärimies.

Kuvassa rinnassani komeilevat I luokan Rautaristi, II luokan Rautaristin nauha sekä haavoittumismitali. Kunniasolki, jollainen minun lisäkseni myönnettiin vain Kalevi Könös-vainaalle, puuttuu nauhasta koska sen saimme vasta alkukesästä 1944. Suomessa nousin reservissä ylikersantin korkeaan arvoon.

Patruunoiden niukkuuden takia emme saaneet sitä enää täydellisesti tukittua. Vihollisia alkoi näkyä myös takanamme. Olisimme kohta täydellisessä pussissa. Mietin, mikä meitä odottaisi: sotavankeus vai nopea kuolema!

Toinen ajatus oli: missä helvetissä viipyi omien vastaisku!

Kuudes luku

1.

Reservissä ollut suomalaispataljoona sai hälytyksen aamupäivällä kesken räiskäleitten paiston. Autoissa oli oltava täydessä taisteluvalmiudessa kymmenessä minuutissa. Näin myös tapahtui. Ajoneuvot jyrräsivät paikoillaan, kun komppanianpäällikkö, *SS-Obersturmführer* Deck selosti tilanteen. Oli valmistauduttava vastaiskuun. Vihollinen oli yön aikana saartanut erittäin vahvoin voimin uusien jääkäreiden tukikohdan ja pojat olivat nyt motissa.

Lavoille nousun jälkeen syntyi liikettä. Konepistoolin lippaita hypisteltiin, kypäriä koeteltiin päihin, käsikranaatteja sullottiin leipälaukkuihin ja vyön alle, kenttälapio kiinnitettiin huolellisesti paikoilleen. Vakavin, vanhan soturin ilmein jokainen kokeili, että kaikki oli kunnossa.

Autot kaasuttivat nopeasti liikkeelle. Jokaiselle oli selvää, että vihollinen ei uhannut ainoastaan uusia täydennysmiehiä, vaan koko rintamalohkon selustaa.

Pataljoona oli perillä Tsikolassa kello yhdentoista aikoihin, jossa lounais- ja eteläpuolelta hyökkäävä vihollinen oli saavuttanut kylän reunat ampuen poikkikatujen kohdalla vilahtavia kuorma-autoja. Miehet pomppasivat kiireellä alas. Joukkueenjohtaja, *SS-Obersturmführer* Tauno Pohjanlehto saapasteli komppanianpäällikön luota, selosti tilanteen ja antoi ryhmille hyökkäystavoitteet.

Vihollinen oli asemissa kylän ulkopuolella olevan kaivannon luona. Venäläisiä oli paljon, mutta heillä oli vähän raskaita aseita.

Pataljoona aloitti hyökkäyksen kello 12.05. Ensin läheisiä taloryhmiä kohti ja levittäytyi heti vesikon ylitettyään. Hyökkäystä tuki kaksi panssaritiedusteluvaunua, kaksi kevyttä ilmatorjuntatykkiä, kranaatinheittimistö sekä *Hitlerurut*, joiden synkeä lähtömylvähdys ikään kuin vakuutti miehille; ei tässä mitään hätää ollut.

Panssarit olivat äänessä ensimmäisinä ja siihen yhtyi myös tykistö. Vihollisasemissa alkoi pöllytä. Venäläisten ei auttanut kuin pysyä visusti haudoissaan. Hyökkäys oli nopea, nopein kaikista tähänastisista. SS-miehet juoksivat eteenpäin kuin huuman vallassa. Oma tuli tuki hyvin. Jokainen kahlasi arkailematta virran yli. Sen jälkeen miehet syöksyivät kohti syvännettä, jossa vihollinen piti puoliaan.

Hyökkäys jatkui. Vihollinen ampui rotkosta konekivääreillä ja muilla konetuliaseilla. Pikakiväärien sarjat suhisivat suomalaisten korvissa. Kranaatinheittimen ammukset putoilivat liiankin lähelle, mutta sirpaleet menivät ohitse.

Myös salamatunnusta kauluslaatoissaan kantavat miehet aloittivat tulituksen. Konekivääriä kantava, rautaristin nauha napinlävessään oleva *SS-Schütze* ampui kainalosta. Vieressä lauloi muhkeapartaisen korpraalin Suomi-konepistooli. Saksalainen ryhmänjohtaja seisoi aidan päällä ja ampui sieltä omalla konepistoolillaan.

Suomalaisilla oli kivääreissään myös panssariluoteja. Ne tekivät osuessaan kammottavaa jälkeä; vinosilmäiseltä kirgiisiltä lensi puolet päästä. Kuopasta nousi toinen venäläi-

nen konepistooli kädessään. Tähtäsi ja painoi liipaisinta. Ei toiminut, mutta suomalaisen ase toimi, vaikka puna-armeijan sotilas heitti aseen maahan ja tempaisi kotelosta pistoolinsa. Se oli kuitenkin jo liian myöhäistä.

Vihollinen lähti karkuun ja suomalaiset perässä ajaen takaa ja ampuen. Mutta venäläinen kranaatinheitin oli edelleen äänessä. Siitä huolimatta osa hyökkääjistä ryntäsi rinnettä ylös kohti venäläisten tukikohtaa. Toiset jatkoivat takaa-ajoa oikealle ja vasemmalle. Tarkka tuli kaatoi miestä miehen viereen ja vankeja otettiin suuret liudat.

2.

Minulla oli konekiväärin vyössä enää muutama patruuna jäljellä, niin sanottu *tuskan vara*. Samoin venäläisiin sotilaskivääreihin joitakin ammuksia, kun näin jotain, joka lähes salpasi hengitykseni. Könönen katseli toisaalle, eikä nähnyt samaa mitä minä.

”Kalevi”, huusin. ”Katso!”

Omia miehiä vilahteli takamaastossa ja venäläisiä vietiin. Ensimmäisenä silmiini osui *SS-Obersturmführer* Kai Hortling joukkueensa etunenässä. Hortling oli kovasti pidetty esimies. Siksi karjaisin Könöselle:

”Lähden Hortlingia vastaan ja selostan tilanteen.”

Könönen nyökkäsi. Hyppäsin montusta ylös kuin vieteri. Luoteja satoi yhtenään, mutta juoksin kuin Nurmi parhaina päivinään kohti Hortlingia.

”*Ostuf!*”, karjaisin. SS-joukoissa ei herroiteltu ja taiste-

lutilanteessa käytettiin esimiesten sotilasarvoista yleensä vain lyhennystä. Hortling otti muutaman juoksuaskeleen minua vastaan. Pysähdyimme.

"*Ostuf*", sanoin uudelleen, "ryssä on edelleen voimalaitoksessa."

"Kiitän", Hortling vastasi. "Montako teitä on vielä kenttävartiossa?"

"Vain Könönen ja minä. Hellberg ja Hauska ovat kaatuneet, Madysewski on pahasti haavoittunut ja Valtakari potee kovaa taistelukammoa."

Hämmästynyt ilme levisi Hortlingin kasvoille.

"Kahdestaanko te…"

"Kun muitakaan ei ollut."

"Lähden mukaasi."

Tuli tuntui yltyneen, kun juoksimme peräkanaa kohti monttuamme. Hyppäsin sinne ensimmäisenä. Hortling oli jäänyt minusta jälkeen muutaman metrin. Otin konekiväärin. Aioin ampua vihdoinkin loput patruunat, sillä olimmehan pelastuneet. Hortling ehti myös montun reunalle. Samalla kuulin venäläisten puolelta neljän kranaatinheittimen lähtölaukaukset ja edessä räjähti. Hortlingiin tuli täysosuma. Hänestä ei jäänyt jäljelle kuin asepuvun riekaleita. En ehtinyt kauhistua, sillä sirpaleet iskivät päähäni ja muualle vartaloon. Vaivuin maahan konekivääri sylissäni. Sen jälkeen pimeys.

Kello kahteen mennessä vihollinen oli vetäytynyt kilometrin päässä olevaan metsikköön. Suomalaispataljoonan menestys oli yllättävä: vankeja saatiin lähes 300, tarkasti otta-

en 13 upseeria sekä 246 aliupseeria ja miestä. Saman verran venäläisiä makasi kaatuneina. Vankien joukossa oli kummankin vihollisrykmentin komentajat, yleensä koko esikunta, joka oli uskaltautunut erääseen kellariin liian lähelle etulinjaa. Vangeiksi joutuivat myös rykmentin adjutantti rouvineen. Toinen nainen löytyi kaatuneena.

Venäläisiä alettiin kuulustella. Saatiin tietää, miten heikoissa kantimissa heidän asiansa olivat. Yhdellä puna-armeijan sotilaalla oli mukanaan lampaanpää, jota ei ollut keitetty, ei paistettu, eikä edes nyljetty. Kenelläkään ei ollut mukanaan edes leipää, jokainen valitti nälkäänsä. Silmäys vihollisen kenttäkeittiöön osoitti ruoan olleen jonkinlaista hirssin ja heinäsiementen sekoitusta.

Tsikolan kylää kohti hyökänneet kaksi rykmenttiä kuuluivat 295. Tarkka-ampujadivisioonaan. Sillä oli tehtävänä vallata ensin Tsikola ja edetä sen jälkeen Darg Kochin suuntaan, siis melkein itään, Malgobekissa olevien saksalaisjoukkojen selkään. Venäläisten operaatio oli hyvin suunniteltu. Onnistuessaan se olisi laittanut kaksi saksalaisdivisioonaa mottiin.

3.

Aloin tulla hiljalleen tajuihini. Konekivääri, sekin yhtä rikkinäisenä kuin minä, oli edelleen sylissäni. Ensin en tuntenut mitään. Pelästyin, sillä luulin halvaantuneeni, mutta sitten iski kipuaalto. Oli kuin kymmenen sepän ahjossa kuu-

mennettua rautakankea olisi työnnetty kaikkialle vartalooni.

Liikutin hitaasti oikeaa kättäni, se toimi. Samoin jalkani, mutta liikkeet oli tehtävä äärimmäisen varovasti. Samassa kaksi lääkintämiestä oli vierelläni. He nostivat konekiväärin syrjään ja iskivät armahtavan morfiinipiikin asetakkini hihan läpi. Oi autuus, mikä mahtava tunne minulle tulikaan. Kivut häipyivät sen siliän tien. Halusin nyt vain nukkua.

Suljin silmäni. Olin jo vaipua uneen, kun tunsin käden olkapäälläni.

”Yrjö”, kuulin Könösen kovasti tutun äänen. ”Oletko kunnossa?”

Könösen ei ollut käynyt kuinkaan. Hän ei ollut saanut edes pientä naarmua.

”Ihan... menettelee kun ei naura”, yritin huumorilla. ”Mitä kello on?”

”Lähestyy kolmea. Taisteltiin yli kuusi tuntia, suurin osa kahdestaan.”

”Niinhän me taidettiin tehdä... Miten Madysewski ja venäläiset vangit?”

”Madysewski on jo viety kenttäsairaalaan. Vangit taas...” Könönen oli hetken hiljaa. ”Kyllähän sinä tiedät, miten vankeihin suhtaudutaan saksalaisten taholta.”

Nyökkäsin. Olin pahoillani miesten puolesta. Heidät oli otettu pakolla puna-armeijaan ja kun olivat antautuneet, teloitettu. Vihasin sotaa sillä hetkellä enemmän kuin koskaan ennen.

”Collani on tulossa”, Könönen jatkoi hetken hiljaisuuden jälkeen.

”Collani”, ähkäisin. ”Pataljoonan komentaja, miksi?”

”Kuulin Ladaulta, että saadaan jonkunlainen kunnianosoitus.”

”Jaa, mukavaahan sellainen on. Lupasin kotopuolessakin palata takaisin komeimmat mitskut rinnassa. Et tiedä, millaiset?”

”Ainakin saat haavoittumismitalin. Ehkä myös Rautaristin.”

”Vai niin, täytyy kai nousta sitten.”

Aloin kohottautua, mutta Könönen painoi minut hellävaroin takaisin.

”Ole sinä vain siinä. Lääkintämiehet nostavat sinut sitten paareille ja kantavat pataljoonan eteen.”

”Kai siellä sitten sentään pitää seistä.”

”Ei missään nimessä. Olet siksi pahasti haavoittunut. Ladaun kanssa ollaan sovittu, että voit olla pitkälläsi.”

”Tehdään sitten niin.”

Pataljoona oli asettunut kyläaukealle kolmiriviin. Minua hieman hävetti. Makasin miesten edessä paareilla kuin mikäkin vanhus. Vieressäni seisoi Könönen tiukassa asennossa. Meitä vastapäätä oli Hans Collani, pataljoonan komentaja. Hänellä oli kädessään neljä Rautaristiä, kaksi ensimmäisen luokan ja kaksi toisen sekä jälkimmäisiin kuuluvat nauhat. Vilkaisin niitä aluksi kuin usvan lävitse, sillä morfiinipiikki vaikutti edelleen. Nyt katsoin tarkemmin ja sydämeni oli pakahtua. Ristit eivät olleetkaan mitä tahansa mitaleja, vaan I ja II luokan Rautaristejä. Saakeli soikoon. Eihän sellaisia jaeta kuin kaikista parhaille taistelijoille.

Ladau komensi:

”Pataljoona, asento! Huomio, katse oikeaan... päin!”

Hän kääntyi kohti Collania ja nosti kätensä tervehdykseen. Collani vastasi samalla tavalla. Pataljoonan rivit olivat kuin viivoittimella vedetyt. Miesten katseet olivat suuntautuneet meihin.

Collani kääntyi kohti Könöstä.

”*Ich, SS-Sturmbannführer Collani spreche dem SS-Rottenführer Kalevi Kononen in Name der Führer für seine...*”

Sanojensa päätteeksi Collani astui aseveljeni eteen, kiinnitti kummatkin kunniamerkit ja ojensi nauhan. Miehet kättelivät. Sitten Collani kääntyi minun puoleeni.

”*Ich, SS-Sturmbannführer Collani spreche dem SS-Schütze Yrjo Pyyhtia in Name der Führer für seine...*”

Komentaja laskeutui toisen polvensa varaan ja suoritti saman mitä oli tehnyt Könöselle. Hän antoi myös haavoittumismitalin. Kättelimme, jonka jälkeen hän suoristautui ja kohotti oikean kätensä.

4.

Madysewski menehtyi vammoihinsa kenttäsairaalassa ennen kuin häntä päästiin leikkaamaan. Sairaalaan hermoromahduksensa takia joutui myös Valtakari. Toivuttuaan hän palasi rintamalle ja taisteli miehen tavoin. Hänet palkittiin jopa II luokan Rautaristillä.

Mutta Kuutin tapaus oli edelleen mysteeri. Vasta illalla hän ilmoittautui pataljoonassa 17 miehen kanssa. Mukana

oli myös kenttävartiostamme Kuutille sanaa viemään lähtenyt Sinkkilä. Miksi hän ei palannut tuomaan vetäytymiskäskyä, jäi arvoitukseksi. Hauska menetti henkensä sen takia.

Kuutti selosti esimiehilleen, miten kaikki oli tapahtunut:

Kun Hauskaa, eikä meitä muita alkanut kuulua ja koska hän havaitsi asemansa toivottomaksi, hän päätti perääntyä vihollisen selustaan. Siinä vaiheessa yhteys Tsikolaan oli jo satojen venäläisten katkaisema. Hän antoi sanan kiertää montusta monttuun, että joukkue kokoontuu kukkulan harjalle, josta syöksytään vihollisen linjojen läpi metsäiseen maastoon. Suomalaiset harhailivat venäläisten kolonnien ja sidontapaikkojen lomassa välttäen kaiken aikaa tulikosketusta. Kun he ylittivät linjat Digoran kohdalla, he saivat vastaansa jonkin verran omien tulta, mutta mitään vaaraa luodeista ei ollut. Matkaa kertyi kaikkiaan noin 25 kilometriä.

Selonteon jälkeen Kuutin joukkue pääsi takaisin Tsikolaan panssarien päällä.

Kunniamerkkien jaon jälkeen minut kiidätettiin *Truppenverbandsplatziin* eli haavoittuneiden kokoamispaikkaan, josta edelleen kenttäsairaalaan. Se ei ollut kaksinen. Haavoittuneita oli kaikkiaan yhdeksän eri kansallisuutta ja hoito sen mukainen. Passarina oli venäläinen sotavanki, jota varsinainen henkilökunta kohteli kuin koiraa. Minullekin tiuskittiin. Aluksi, mutta kun huomasivat II luokan Rautaristin nauhan napinlävessä ja I luokan ristin kiinnitettynä asetakkini vasempaan etutaskuun aivan haavoittumismita-

lin yläpuolelle, kohtelu muuttui kuin iskusta. Sirpaleet poistettiin ja halusin mitä tahansa, se kiikutettiin juoksujalkaa sänkyni vieressä olevalle yöpöydälle. Jos olisin pyytänyt ryyppyä, sellainenkin olisi varmasti järjestynyt.

Kun olin jo sen verran hyvässä kunnossa, että pääsin omin voimin liikkeelle, minut siirrettiin Kislovodskiin. Suututti, sillä minulle ei järjestetty pyynnöstäni huolimatta uutta ja puhdasta vaatekertaa, vaan jouduin matkustamaan omissa, täitä ja kuivunutta verta täynnä olevassa vanhassa vormussani.

Perillä kaksi sairaanhoitajaa otti minut vastaan. Ensimmäiseksi he heläyttivät selvällä suomen kielellä:

”Tervetuloa sotamies Pyyhtiä.”

”Päivää vaan”, vastasin äidinkielellä itsekin. ”Taidattekin olla suomalaisia.”

”Kyllä vaan. Sairaanhoitajat Laine-Maire Kyöstilä ja Lisa Berg. Tarjoutui tällainen mahdollisuus, niin läksimme vähän omista pojistamme huolehtimaan.”

”Sehän on mukavaa... Mutta mistäs te minut tunnette?”

”Voi tehän olette kuuluisa mies, yhtä lailla kuin Könönen. Kun nähtiin papereista että olette tulossa, kiiruhdimme vastaan. Ja onhan teistä molemmista kirjoitettu jo lehdissäkin.”

Kävin istumaan vastaanottohuoneen penkille. Otsallani helmeili hikipisaroita. Matka oli ollut rasittava, enkä ollut suinkaan vielä toipunut.

Nostin kysyvästi kulmakarvojani. Olin utelias, vaikka halusin kaikista mieluiten päästä pitkälleni.

”Lisa”, Laine-Maire Kyöstilä jatkoi, ”käypäs hakemassa

tuorein lehti toimistosta."

Sairaanhoitaja Berg lähti kuin tuulispää ja palasi jo muutaman sekunnin kuluttua. Hän ojensi sanomalehden minulle. Se oli jo valmiiksi avattu ja taitettu, niin että alareunassa oleva yhden palstan uutinen osui heti silmiin. Otsikkona oli:

"Kaksi suomalais-SS-miestä KUNNOSTAUTUNUT ERITYISESTI KAUKAASIAN TAISTELUISSA"

Varsinainen teksti kuului:

Keskiviikkoisissa lehdissä julkaistiin kansainvälisen tiedoitustoimiston kuvaus Kaukaasian taisteluista, joissa kaksi suomalaista SS-miestä oli erikoisesti kunnostautunut. Nimien perusteella SS-vapaaehtoistoimisto ilmoittaa nyt, että kysymyksessä olevat vapaaehtoiset ovat SS-Rottenführer Kalevi Ensio Könönen, synt. 1918, maanviljelijän poika Jaakkimasta, sekä SS-Schütze Yrjö Mikael Pyyhtiä, synt. 1922, ammatiltaan konttoriapulainen ja kotoisin Suolahdesta.

Hymähdin, ja ojensi lehden takaisin.

"Ensimmäinen taistelu SS-joukoissa ja haavoituin heti."

"Tuollaisia asioita ei pidä miettiä", naiset kiekaisivat miltei yhteen ääneen. "Tehän teitte mitä suurimman sankarityön yhdessä Könösen kanssa."

"Niin, voinhan sen noinkin ottaa."

"Älkää olko turhan vaatimaton. Kannatte rinnassanne ensimmäisen luokan Rautaristiä. Ei tuollaista kunniamerkkiä

ihan mistä tahansa anneta."

"No, minä nyt olen kuitenkin sotasairaalassa ja aseveli Könönen jatkaa taistelua. Kova kaveri."

"Epäilemättä... Mutta nyt viemme teidät huoneeseenne ja pääsette lepäämään. Lounas on tunnin kuluttua."

"Kiitän. Jo tässä vähän alkaakin heikottaa."

5.

Sotapäiväkirjansa mukaan suomalaispataljoona menetti Saksan itärintaman taisteluissa 520 haavoittunutta, joista 401 oli suomalaisia ja 119 saksalaisia. Sairastuneitten luku oli noin 400, joten suurin osa pataljoonan miehistä tarvitsi joko haavoittuneena tai sairaana keskimäärin ainakin kerran puolentoista taisteluvuoden aikana lääkintätoimen palveluksia.

Suomalaispataljoonan lääkintähuollosta huolehdittiin hyvin: sillä oli oma lääkäri, tohtori Gerhard Bumke ja myös oma hammaslääkäri, tohtori Wilhelm Franke, sekä ajoittain myös apulaislääkäri, tohtori Necker ja hyvin varustettu *Truppenverbandsplatz*, haavoittuneiden kokoamiskeskus.

Vaikka saksalaiset lääkärit olivat hyvin pidettyjä miesten keskuudessa, lähetettiin syyskuussa 1942 Suomesta kielivaikeuksien vuoksi pataljoonaan oma apulaislääkäri, tohtori Olli Somersalo. Hän kunnostautui talven taisteluissa ja ylennettiin helmikuussa 1943 pataljoonan vakinaiseksi lääkäriksi.

Saksalainen ja suomalainen lääkintätoimen järjestely erosivat toisistaan. Suomalaisen järjestelmän mukaan haavoit-

tuneet yritettiin hoitaa mahdollisimman lähellä taistelupaikkaa. Jo joukkosidontapaikat olivat melko vahvoja. Haavoittuneita käsiteltiin niissä ja kenttäsairaaloissa melko perusteellisesti. Saksalaisen järjestelmän mukaan potilaat sen sijaan pyrittiin evakuoimaan mahdollisimman pian ja mahdollisimman kauaksi. Siksi *Truppenverbandspaltzit* olivat väliaikaisluonteisia. Niissä tehtiin miehille vain kaikkein välttämättömin, jotta he kestäisivät kuljetuksen rasitukset varsinaisiin sairaaloihin. Järjestelmien ero aiheutti suomalaisten vapaaehtoisten taholta jyrkkää arvostelua lähimpiä sidontapaikkoja kohtaan. Sen sijaan Saksan kotirintaman sairaalat myönnettiin varauksetta mainioiksi.

Kuljetus kenttäsairaalaan kesti viikon. Useimmat kuolemantapaukset tapahtuivat tällä välillä. Perillä haavoittuneet saivat jo omat vuoteet ja pätevää hoitoa. Venäjällä sijaitsevista kenttäsairaaloista potilaat kuljetettiin yksinkertaisilla sairasjunilla, usein pelkillä härkävaunuilla, Puolaan. Matka kesti jälleen noin viikon. Muutaman päivän tarkastusvaiheen jälkeen miehet kuljetettiin hienoissa kotimaan sairasjunissa lopullisiin, ensiluokkaisiin sotasairaaloihin ympäri Keski-Eurooppaa. Matka haavoittumisesta lähtien oli tällöin kestänyt kolmesta neljään viikkoon. Suomalaispotilaiden maantieteellinen hajonta oli myös erittäin suurta. Keväällä 1943 heitä löytyi kahdeksasta maasta ja 116 sairaalasta.

Lokakuussa 1942 suomalaiset lähettivät, jälleen kielivaikeuksien vuoksi, kaksi koulutettua sairaanhoitajaa: Laine-Maire Kyöstilän ja Lisa Bergin Wiking-divisioonan kenttäsairaalaportaaseen Kislovodskiin, josta he myöhemmin siir-

tyivät Ambrosievkaan.

Keväällä 1943 saapui Wienin SS-sairaalaan Suomesta vielä yksi sairaanhoitaja, Helvi Piekkola ja kaksi lääkintälottaa: Helmi Joselin ja Anita Veneskoski.

Jo syksyllä 1941 Saksaan oli saapunut tunnettu lottajohtaja ja Jääkäripataljoona 27:n entinen sairaanhoitaja, vapaaherratar Ruth Munck tervehtimään ja auttamaan maan sairaaloihin hajaantuneita suomalaisia SS-haavoittuneita. Tässä tarkoituksessa hän suoritti vuosina 1941—1943 viisi laajaa matkaa ympäri Suur-Saksan sairaaloita. Yhden matkan teki välillä majurin rouva Alice Dahl kesällä 1942. Vapaaherratar Munckista tuli suomalaisen SS-pataljoonan pidetty ja kunnioitettu *Schwester Ruth.*

Seitsemäs luku

1.

Haluan tässä yhteydessä kertoa tarkemmin myös päällikkötämme, *SS-Hauptsturmführer* Karl-Erik Ladausta, joka oli myös ensimmäinen suomalainen komppanianpäällikkö koko Wiking-divisioonassa.

Hän syntyi aatelissukuun Tampereella 3. kesäkuuta 1916. Isä oli liikemies Reinhold Ladau ja luonteeltaan sekä elintavoiltaan varsin levoton. Äiti Ida joutui koko lailla yksin huolehtimaan viisilapsisesta perheestä. Jälkikasvu pyrittiin kuitenkin kouluttamaan niin pitkälle kuin mahdollista. Karl-Erik kävi kuusi luokkaa Tampereen lyseota, mutta joutui lopettamaan rahojen loppuessa.

Asevelvollisuutensa Ladau suoritti Tampereen Rykmentissä. Hän kävi myös reserviupseerikurssin syksyllä 1937.

Ylimääräisten harjoitusten (YH) alettua syksyllä 1939 reservivänrikki Ladau työskenteli virkailijana Tampereen Säästöpankissa. Talvisodassa hän palveli eversti Kaarlo Heiskasen komentamassa Jalkaväkirykmentti 7:n 1. Konekiväärikomppaniassa. Ladau ilmoittautui Heiskaselle rykmentin esikunnassa, minne hän oli hiihtänyt kovassa tulipalopakkasessa. Kylmä ilma ja yskä olivat vieneet äänen hiljaiseksi kuiskaukseksi ja ilmoitus oli sen mukainen. Heiskanen oli epäilevä ja puki ajatuksensa sanoiksi adjutantilleen:

”Onkohan vänrikistä tositoimiin?”

Adjutantti, luutnantti Sulo Ropponen oli Ladaun tuttu jo nuoruusvuosilta. Hän takasi ystävänsä kyllä pärjäävän.

Tammikuussa 1940 Ladau osastoineen oli Summan lohkolla. Vihollinen keskitti suuret määrät sotilaita ja materiaalia. Olihan Summa portti Suomeen. Suomalaiset eivät antaneet alivoimasta huolimatta helpolla periksi. Ladau partioi pienellä porukalla ja keskellä yötä tehden niin paljon pahaa kuin pystyi. Koivulehdon etumaastossa suomalaiset törmäsivät samoilla asioilla liikkuneeseen vihollispartioon. Tulenavaus tapahtui lähietäisyydeltä ja oikealla hetkellä. Venäläisiä kaatui kymmenen. Paluumatkalla Ladau miehineen räjäytti vihollisen liikuntakyvyttömän hyökkäysvaunun tornin käyttökelvottomaksi.

Helmikuun alussa Ladau otti yöllisen reissunsa päätteeksi vangin. Taistelun jäljiltä kranaattikuopissa makasi vihollisen vainajia, joista osa vain näytteli kuollutta. Pimeän tultua he livahtivat omien puolelle. Eräässä kuopassa makasi kaikkiaan neljä venäläistä kaatunutta. Ladau koputti rystysillään yhden miehen ohimoa, jolloin tämä yllättäen avasi silmänsä. Hän antautui ja seurasi korsulle täysin apaattisena. Yön sotasaalis oli muutoinkin melkoinen: kuusi kivääriä, yksi automaatti- ja pikakivääri, johon jälkimmäiseen löytyi 12 täyttä lipasta sekä kuusi käsikranaattia.

Kun aselepo astui voimaan 13. maaliskuuta 1940, Ladau makasi sotasairaalassa Vaasassa. Summa oli murtunut helmikuussa ja loppuun asti taistelleet suomalaiset vetäytyneet taaksepäin. Ladau saapui miehineen everstiluutnantti Åke Wahrenin tukikohtaan. Tämä komensi miehet heti saunaan

ja lepoon. Tuollainen komennus oli enemmän kuin tervetullut. Tuskin miehet olivat ehtineet kylpeä kunnolla, kun joukko hälytettiin vastahyökkäykseen. Ladau keskusteli naapuripataljoonan kapteenin kanssa, kun vihollisen piiskatykin räjähtävä ammus osui välissä olleeseen näreeseen. Lähellä seissyt alikersantti sai reiteensä pitkän viillon, Ladaun lapaluusta lähti palanen ja oikea käsivarsi täyttyi pienistä sirpaleista.

Ladau laitettiin junaan muitten haavoittuneitten kanssa ja rasittava, neljä päivää kestänyt matka halki Suomen alkoi. Kädessä sykki ankara kipu, mutta särkylääkettä ei ollut. Haavoittuneista huolehtimaan oli laitettu vain yksi lotta. Sirpaleita poistettiin kädestä vielä Tampereella Sotasairaala 10:ssä.

2.

Luutnantiksi ylennetty Ladau ennätti olla siviilissä vain tovin, kun hänet lokakuussa 1940 määrättiin Pirkka-Hämeen suojeluskunnan virkaa tekeväksi aluepäälliköksi. Tie johti kevättalvella 1941 eversti Aaro Pajarin adjutantiksi. Kun samaan aikaan miehiä alettiin värvätä Saksaan *jääkärien jäljille*, Pajari kannusti Ladauta lähtemään:

”Jos minä olisin Teidän housuissanne, lähtisin varmasti”, Pajari sanoi.

Ja Ladau lähti. Heti ensimmäisessä kuljetuserässä 6. toukokuuta 1941, johon kuului 117 miestä ja 33 upseeria. Perille Danzigiin suomalaisia kuljettanut rahtialus *Adler* saa-

pui kahta päivää myöhemmin. Sieltä matka jatkui Stettinin, Stralsundin, Berliinin, Nürnbergin ja Stuttgartin kautta Heubergin koulutuskeskukseen, joka sijaitsee ylätasangolla jylhän kauniilla paikalla lähellä Sveitsin rajaa. Upseerit sijoitettiin asumaan erilleen miehistöstä lähiympäristön pikkukyliin ja kaupunkeihin. Ladau määrättiin asumaan Hechingeniin ja sijoitettiin Wiking-divisioonan Germania-rykmenttiin. Suomalaiset upseerit toimivat kouluttajina ja heille annettiin myös suomalaista sotilasarvoaan vastaavat SS-arvot. Luutnantti Ladausta tuli *SS-Obersturmführer* Ladau. Koska hän puhui erinomaista saksaa, hän joutui toimimaan myös tulkkina.

Kesäkuun alussa *Operaatio Barbarossa* (Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon) oli jo täydessä käynnissä. Wiking-divisioonan liikekannallepano tapahtui 3. kesäkuuta. Myös Germania-rykmentille osoitettiin oma sijoituspaikka. Eteneminen kohti Puolaa alkoi 17. kesäkuuta. Perillä Lublinissa oltiin viittä päivää myöhemmin. Samana päivänä miehet kuuntelivat komppanianpäällikkö, *SS-Obersturmführer* Jöckelin puhetta, jossa hän mainitsi Hitlerin julistaneen sodan Neuvostoliitolle. Radion välittämässä *Führerin* päiväkäskyssä mainittiin myös, että *Finnland kämpft mit uns* (Suomi taistelee kanssamme), vaikka tosiasiassa sotatoimet kotimaassa alkoivat vasta kolmea päivää myöhemmin.

Ladau kirjoitti Berliiniin Suomen sotilasasiamiehelle, eversti Walter Hornille ja anoi sopimukseen viitaten pääsyä omalle rintamalle. Hornin vastaus tavoitti Ladaun, kun tämä oli ehtinyt jo Tarnopoliin. Hornin mukaan siirto Suomeen ei ollut ajankohtainen. Talvisodan kokeneita miehiä tarvit-

tiin välttämättä edessä olevissa tehtävissä, sillä suomalaisia oli tulossa koulutettaviksi Saksan sotavoimiin ainakin pataljoonan verran.

Heinäkuun alussa Ladau joutui uudelleen tositoimiin sitten Summan talvisen sotanäyttämön. Vihollinen oli piiloutunut heilimöivän viljapellon keskelle ja avasi tulen noin kymmenen metrin etäisyydeltä. Ensimmäisen joukkueen nuori johtaja, *SS-Untersturmführer* Dehne haavoittui vaikeasti. Ladau alkoi antaa ensiapua. Pataljoonan komentaja, *SS-Hauptsturmführer* Manfred Schönfelder huomasi tapahtuneen ja huusi:

”Ladau, *Sie übernehmen den Zug* (ottakaa joukkue komentoonne).”

Taistelu oli lyhyt, mutta kiivas. Saksalaiset pääsivät niskan päälle. Ladau kerääntyi muiden mukana katsomaan kiinni otettuja vankeja. Yksi heistä oli politrukki eli poliittinen upseeri, joka osoittautui naiseksi.

SS-divisioona Wiking kulki taistellen eteenpäin. Tappiot olivat ankaria. Heinäkuun loppuun mennessä Ladaun joukkueen taisteluvahvuus oli huvennut niin, että miehiä riitti juuri ja juuri kolmen raskaan konekivääriryhmän uudelleen muodostamiseen.

3.

Syyskuussa eteen tuli Dnepr ja puolen miljoonan asukkaan Dnepopetrovskin kaupunki. Saksan III Armeijakunnan ta-

voitteena oli saada haltuunsa tuo Ukrainan tärkein raskaan teollisuuden keskus rauta- ja terästehtaineen.

Ladaun joukkue sai tehtäväkseen ylittää Dnepr vasemmalla kaistalla ja pureutua vastakkaiselle rannalle sillanpääasemaan. Isot sillat vihollinen oli jo räjäyttänyt, mutta ponttonisilta oli edelleen tallella. Ylitys tapahtui syysyön pimeydessä ja Ladaun joukkue pääsi tappioitta perille. Tuskin miehet olivat päässeet yli, kun venäläisten laskuvarjojen varassa hitaasti laskeutuneet valopommit valaisivat tienoon ja antoivat kuin tarjottimella kohteet vihollisen tulenjohdolle. Siltaa ylitti juuri silloin italialainen joukkue. Täysosuma oli täydellinen.

Sitkeät taistelut kestivät useita päiviä. Vihollinen oli kaivautunut esikaupunkialueella ampumahautoihin ja monimutkaisiin juoksuhautoihin. Hyökkäykset muuttuivat pistintaisteluiksi, joissa toisinaan oltiin mies miestä vastaan.

Ladau oli montussa, kun 19-vuotias saksalaisnuorukainen loikkasi hänen viereensä, ja sai saman tien kuolettavan luodin lähietäisyydellä olleen venäläisen aseesta. Vihollinen oli ilmaantunut näkyviin niin läheltä ja niin nopeasti, ettei Ladau ennättänyt ampua, vaan käytti omaa pistintään.

Saksalaiset olivat jo saavuttaneet tavoitteena olleen linjan kaupungin reunassa, kun Ladauta ja kahta hänen alaistaan kohti heitettiin palavan talon suojakatoksesta kaksi käsikranaattia. Ensimmäisen Ladau ennätti nakata takaisin, mutta toinen räjähti. Kaikki kolme haavoittuivat: saksalaiset molempiin jalkoihin ja Ladau sirpaleista reisiin ja takamukseen. Suomalaisen vammat eivät olleet vakavia. Joukkosidontapaikalla lääkäri poisti pinseteillä pinnassa olleet

sirpaleet ja Ladau palasi linjaan heti uudet housut saatuaan.

Eteneviä joukkoja vaanivat muutkin vaarat kuin vihollisen luodit, lentokoneitten pommit ja tykistön sekä kranaatinheitinten ammukset. Likaisuudesta ja heikosta ravinnosta johtuen miehet alkoivat sairastua punatautiin, Ladau heidän joukossaan. Taudinkuvaan kuuluu erittäin korkea kuume, jopa 42 astetta, verensekainen oksennus ja ripuli. Lääkitystä ei ollut, joten ainoa omatekoinen hoito oli täydellinen paasto. Miehet joivat ainoastaan keitettyä vettä.

Tähän asti SS-divisioona Wiking motorisoituine osastoineen oli edennyt melko kevyen tuntuisesti. Syksy toi kuitenkin uudet vastukset mukanaan. Lokakuun puolivälissä alkoi Etelä-Venäjällä pitkäaikainen ja voimakas sadekausi. Yksiköiden eteneminen mullan ja saven sekaisessa liejussa muuttui vaivalloiseksi. *Panzerstrasseista* tuli hetkessä ajokelvottomia. Kalustoa oli työnnettävä miesvoimin, eivätkä liejusta selviytyneet aina edes telaketjuilla varustetut vetovaunut. Marssiva jalkaväki ohitti helposti moottoroidut joukot. Kolmen viikon kuluttua miehet heräsivät jossakin hävitetyssä kylässä kahdeksan asteen pakkasessa. Niin kevyt kuin raskaskin moottoroitu kalusto oli jäätynyt akseleita myöten kovettuneeseen saveen. Huolto ei toiminut. Kaikista tuli jalkamiehiä.

4.

Joulukuun puolivälissä Ladau oli Mius-joella. Rintama oli vakiintunut asemasodaksi. Jouluaattona Ladauhun iski koti-

ikävä entistä ankarampana. Sitä lievittääkseen hän päätti lähteä partioon viholIislinjojen taakse. Pataljoonan komentaja kummasteli Ladaun esitystä, mutta suostui luovuttamaan kymmenen vapaaehtoista, joista Ladau jo oli valinnut muutaman. Summan rintama Karjalan kannaksella nousi jälleen suomalaisen mieleen, sillä partio tuhosi yhden korsupesäkkeen ja otti kaksi vankia. Lunta oli alkanut sataa ja venäläiset olivat olleet viemässä papusoppaa omilleen, kun olivat eksyneet. Venäjää taitava Ladau oli huutanut:

”Tulkaa tänne!”

Uudenvuoden aattona divisioonan adjutantti, *SS-Hauptsturmführer* Schulze kutsui Ladaun luokseen juhlaa viettämään. Paikalla olivat myös tanskalainen majuri, kreivi von Schalburg ja norjalainen kapteeni Christiansen. Pöytä oli valmiiksi katettu. Neljän kynttilän lisäksi siinä oli hanhenpaistia, norjalaisia kalasäilykkeitä ja Aalborgin akvaviittia. *Lili Marleen* soi taustalla, kunnes levysoitin hiljennettiin ja jokainen esitti vuorollaan oman maansa kansallislaulun. Ladau herkistyi muutoinkin. Hän oli jouluksi saanut isältään sähkeen, jossa tämä lyhyesti ilmoitti poikansa ja Karl-Erikin vanhemman veljen Olavin kaatuneen Seesjärvellä 4. joulukuuta.

Divisioonan kenttäpappi ja yhdysupseeri, vasta 26-vuotias reservin vänrikki ja pastori Ensio Pihkala oli kaatunut 6. elokuuta 1941 venäläisten maissipellosta tekemässä tuliylläkössä. Uudeksi yhdysupseeriksi suomalaiseen SS-pataljoonan kutsuttiin Kalervo Kurkiala, mutta hän oli vielä Berliinissä. Ladau määrättiin hoitamaan virkaa väliaikaisesti tammikuun alussa 1942. Kyseinen pesti ei kestänyt kuin

kuukauden, sillä 3. helmikuuta hänet nimitettiin 2. Komppanian päälliköksi. Suomalaisen SS-pataljoonan komentajana toimi saksalainen majuri, *SS-Sturmbannführer* Hans Collani. Divisioonan komentajan, kenraali Felix Steinerin komento-osastolta tuli käsky, että Kurkialan ja Ladaun oli ilmoittauduttava nimityksiensä johdosta pataljoonan komentajalle. Upseerit lähtivät matkaan pienellä henkilöautolla, jota ajoi suomalainen SS-mies, siviiliammatiltaan kemiläinen kirjakauppias.

Collani oli perustanut komentopaikkansa Mius-joen takamaastoon tiettömien taipaleiden päähän. Oli kova pakkanen, eikä autossa ollut lämmityslaitetta. Suomalaisupseerien jalkoja paleli takapenkillä ankarasti. Kun he viimein pääsivät perille ja astuivat sisälle, paikalla olivat Collani ja adjutantti Helmut Hirt. Kurkiala ilmoittautui, mutta saksalaiset eivät olleet huomaavinaan. Kumpikaan heistä ei edes tervehtinyt, saati ojentanut kättään tai toivottanut tervetulleeksi. Collani murahti ainoastaan:

”En ikinä ole teitä tänne pyytänyt. Ei minulla ole näin korkeaa paikkaa suomalaiselle upseerille.”

Kurkiala vastasi, että itse divisioonan komentaja on määrännyt Ladaun 2. Komppanian päälliköksi, joten *Befehl ist Befehl* (käsky on käsky).

Collani ja Hirt alkoivat kilistellä keskenään rommitoteja, mutta ei puhettakaan että sellaiset olisi tarjottu myös viluissaan värjötteleville suomalaisille. Kurkiala ja Ladau lähtivät sekavin tuntein lähes saman tien paluumatkalle. Säkkipimeässä, kylmässä yössä se oli kova koettelemus, sillä valoja ei saanut käyttää. Talvisodan aikaiset opit auttoivat pe-

lastamaan jalkoja paleltumasta. Ladau riisui saappaansa pariin otteeseen ja juoksi lumipintaisella tiellä verenkierron elvyttämiseksi.

Collanin käytös Ladauta kohtaan ei muuttunut koko sinä aikana, mitä suomalaispataljoona taisteli Saksan itärintamalla. Hän tiesi Ladaun Steinerin luottomieheksi ja pelkäsi kenraalin nimittävän suomalaisen koko pataljoonan johtoon. Se oli täysin väärä olettamus. Ladaulla itsellään ei ollut sellaisesta edes pienintä ajatusta. Hän halusi ainoastaan komppanianpäällikkönä tehdä velvollisuutensa niin hyvin kuin mahdollista.

Maaliskuun lopulla Ladau haavoittui jälleen ja hän pääsi toipumislomallaan käymään kotona Suomessa. Hän palasi takaisin osallistuakseen divisioonan sotaretkeen Kaukasukselle. Pitkä ja raskas marssi Terekin ja Malgobekin kautta päättyi viimein kukkula 701:n valtaukseen, jossa suomalaispataljoonan tappiot olivat raskaat, verisimmät koko pataljoonan kaksivuotisen historian aikana.

5.

Avonaisia kukkuloita vallattiin ja menetettiin, taistelut riehuivat raivoisina. Kukkula 701 oli korkein maastokohta. Samalla se oli pataljoonan komentajan kunnianhimon tavoite ja voiton sinetti. Se myös saavutettiin ja vallattiin 17. lokakuuta 1942 hirvittävistä menetyksistä huolimatta, ja pidettiin.

Edellinen vuorokausi oli ollut Ladaulle ja hänen komppanialleen erityisen raskas. Myös se oli pyrkinyt valtaamaan

kyseistä kukkulaa, mutta lyöty jatkuvasti takaisin. Ladau itse haavoittui saman päivän aikana kahdesti. Hän oli käymässä Collanin luona, kun puhelin pirahti. Pataljoonan käskettiin lisätä tehoa ja vallata kukkula niin pian kuin mahdollista. Ladau näki, miten Collani kuin suorastaan murentui. Hän tempaisi luurin esimiehensä kädestä ja esitteli itsensä. Toisessa päässä ei ollut Steiner sen enempää kuin tykistökomentaja Gillekään, vaan joku tilanteesta vastaava päällikkö. Ladaun mitta oli tullut täyteen.

"Suomalaiset eivät hyökkää", hän ilmoitti jyrkkään sävyyn, "sillä se olisi toivoton ja täysin tulokseton yritys. Ja täytyyhän meitä jäädä jäljelle kertomaan, millaista helvettiä täällä on ollut", Ladau karjaisi lopuksi.

Saksan armeijassa oli ennen kuulumatonta, että käskystä olisi kieltäydytty. Se tiesi vähintään vankeusrangaistusta ja alennusta sotamieheksi, pahimmassa tapauksessa kuolemantuomiota. Olihan kieltäytyminen tapahtunut taistelutilanteessa. Ladau pelkäsi itsekin pahinta, mutta asiasta ei puhuttu sanallakaan missään vaiheessa. Ehkä Ladaun haavoittumiset pelastivat tilanteen. Collanikin alkoi hiljalleen rauhoittua ja kaivoi laatikostaan I ja II luokan Rautaristit, jotka Steiner oli myöntänyt Ladaulle jo puoli vuotta aiemmin. Collani oli pantannut korkean kunniamerkin luovuttamista mahdollisimman pitkään.

Kesällä 1942 Saksaan saavuimme me *200 urhoollista*. Ladau määrättiin täydennyskomppanian päälliköksi. Koulutusjakson jälkeen meidät liitettiin pataljoonaan 23. marraskuuta 1942. Tulikaste tuli Tsikolassa. Taistelustamme kirjoitettiin ulkomaita myöten.

6.

Saksalainen panssariarmeijakunta liikkui vuoden 1943 alussa torjuntataisteluissa Donetsin laajalla alueella. Ladau määrättiin raskaan eli 12. Komppanian päälliköksi. Venäläisiä panssareita ja pitkä kuorma-autokolonna täynnä jalkaväkeä oli edennyt jo 80 kilometriä saksalaislinjojen taakse, ja rykmentit sekä komppaniat herätettiin tylysti liikkeelle. Suomalaispataljoona sai käskyn hyökätä Ignatievskin kylään 18. helmikuuta. Ladau eteni sivuvaunullisella moottoripyörällä. Saksalainen kuljettaja ei ymmärtänyt suomalaisen vartiomiehen huutoja, vaan ajoi suoraan miinakenttään. Seitsemän sentin pituinen sirpale tunkeutui Ladaun kypärän läpi ja pysähtyi aivokalvoon. Vasen puoli leuasta oli tohjona. Verta tuli valtavasti koko pään alueelta.

Lähellä oli onneksi joukkosidontapaikka ja siellä nuori lääkintäupseeri ryhtyi heti tutkimaan haavoittunutta. Sirpale törrötti edelleen päässä, kuin jokin sarvi. Se olisi saatava pois kiireimmän kaupalla, vaikka olosuhteet olivat kaikkea muuta kuin otolliset. Haavoittumisesta oli kulunut jo kaksi tuntia ja Ladau maannut lankun päällä vain odottaen hetkeä, jolloin lääkäri löytäisi sopivat välineet. Kun muuta ei löytynyt, lääkäri otti käteensä piippaussaksia muistuttavat tongit. Kipu oli valtava, sillä minkäänlaisia mahdollisuuksia nukuttamiseen tai puuduttamiseen ei ollut. Viimein tajuttomuus armahti.

Ladau heräsi kylmässä ja pimeässä kellarissa vainajien keskellä, jollaiseksi Ladaukin oli luokiteltu. Vääpeli tuli

aamuyöllä myrskylyhdyn kanssa tutkimaan tilannetta, jolloin Ladaulle tuli kiire heiluttaa kättään. Kiire tuli myös vääpelille, joka hankki miehet paarien kanssa paikalle. Ladau kannettiin läheisen talon toiseen kerrokseen, jossa odottivat sänky ja puhtaat, valkeat lakanat. Hänet puhdistettiin, lääkittiin ja annettiin puhdasta vettä ja kahvia. Hetken kuluttua olo alkoi tuntua jopa siedettävältä ja yhdellä kuljetuskoneella oli mahdollisuus siirtää päähän vammautuneet sisämaahan. Lentomatka Dnepropetrovskiin ei sujunut ongelmitta. Ilmassa vastaan lensi kaksi vihollisen hävittäjää. Saksalainen lentovääpeli pudotti nopeasti korkeutta, jolloin yksi haavoittunut putosi yläpaareilta lattialle ja menehtyi. Mutta neuvostokoneet karistettiin kannoilta.

Ladau siirrettiin sotasairaalaan Wieniin, jossa hän sai parasta mahdollista hoitoa. Leukanivelen liikettä estänyt iso sirpale poistettiin leikkauksella. Edessä oli vielä pitkä kuntoutuminen.

Suomalaispataljoona oli jo kotiutettu ja palautettu kotimaahan, kun Ladau pääsi viimein itsekin lähtemään kesäkuussa 1943. Kesän lopulla hän sai kutsun jälleen Pajarin joukkoihin, kunnes Mannerheim vaihdatti rintamakomentajia. Pajarin tilalle 18. Divisioonan johtoon tuli kenraalimajuri Paavo Paalu. Ladau toimi divisioonassa 26. Tykkikomppanian päällikkönä. Kesän 1944 ankariin torjuntataisteluihin hän osallistui Portinhoikassa, Talissa ja Ihantalassa.

Kapteeni Karl-Erik Ladau astui siviiliin marraskuussa 1944. Hän jatkoi opintoja, kirjoitti ylioppilaaksi ja valmistui aikanaan varatuomariksi. Sotilasarvo kohosi myöhem-

min reservissä majuriksi.

Ladau kuoli 9. syyskuuta 2009.

Kahdeksas luku

1.

Vietin joulua 1942 toisten haavoittuneiden kanssa Kislovodskissa. Lisa ja Laine-Maire olivat hankkineet eteisaulaan mahtavan kuusen ja koristelleet sen toisten hoitajattarien kanssa. Ylimpänä oli tähti, ja kynttilät olivat aitoja.

Kun päästiin joulupöytään, tarjoilu oli niin mahtavaa, etten muista ennen sellaista kokeneeni. Pöydissäkin paloi rivi kynttilöitä ja ne suorastaan notkuivat *Sonderverpflegungin* eli erilaisten herkkujen painosta. Eteemme oli nostettu kaikki mahdolliset perinteiset jouluruoat kinkusta laatikoihin. Palan painikkeeksi tarjoiltiin viiniä ja olutta, ja snapseja, kuka vain halusi. Minä ainakin halusin. Kahvin kanssa oli mitä moninaisempia leivonnaisia ja jopa suklaakonvehteja. Ja savukkeita heille, jotka olivat tuon paheen opetelleet. Tuntui, ettei sotaa enää olisikaan. Kaikki tuntui kuin unelta.

Katkera totuus iski vasten kasvoja jälleen tammikuussa, kun minut siirrettiin Rostovin kautta Ukrainaan Dneprin varrelle. Koneet olivat samoja, joita oli käytetty kuljetettaessa saksalaisia haavoittuneita Stalingradista. Niissä oli sementtilattiat, ja ylläni olivat jälleen samat veriset ja täiset vaatteeni. Mieliala oli matalalla, vaikka fyysinen olo kohentui muutoin päivä päivältä.

Stalingradin rintama oli murtunut. Keskustelimme asiasta sotasairaalassa aseveljien kanssa. Aloin olla varma, että

Saksa tulisi häviämään. Mietin Suomen kohtaloa. Toivoin, etten enää joutuisi täällä itärintamalle, vaan pääsisin taistelemaan kotimaahan. Könönenkin palaili silloin tällöin mieleeni. Missähän hän mahtoi taistella? Oliko enää edes hengissä? Yhtään kirjettä en ollut häneltä saanut. Tosin minua oli liikuteltu paikasta toiseen kuin palkintosonnia kesäjuhlilla.

Tapasin sairaaloissa myös Suomesta palanneita lomalaisia. He olivat hieman allapäin siitä, miten heitä oli kohdeltu kotimaassa tiettyjen ihmisten taholta. Meitä SS-miehiä nimiteltiin kuulemma maanpettureiksi, rintamakarkureiksi, poliisikoululaisiksi, maailmankiertäjiksi ja jopa natsiporukaksi, eivätkä he meidän paluutamme katsoneet suosiolla. Vaikka tuollainen laittoi mielen matalaksi, ymmärsin, että omassa kotimaassakin oli aina ihmisiä, jotka yrittivät kaivaa maata kaikkien isänmaallisten ihmisten jalkojen alta toivoen vieraan vallan komentoa. Mitä raukkoja. Tyhmyys juhli heissä potenssiin sata. Sanoihan jo Juhana Hus roviolla seistessään ja nähdessään miten vääräleukainen, vanha akka kantoi tuleen lisää risuja, että ”voi pyhä yksinkertaisuus!”

Kislowodskin kenttäsairaalaa alettiin evakuoida Saksan sotaonnen kääntyessä pahasti päälaelleen. Myös suomalaiset sairaanhoitajat Kyöstilä ja Berg saivat tuta miltä tuntuu, kun miljoona-armeija lähtee liikkeelle.

Ensimmäinen pysähdys osui pieneen kyläpahaseen. Väliaikaisena sairaalana toimi jokin isohko rakennus, majoitus- ja ruokailutilat olivat erillään. Kaikki olivat syömässä,

kun venäläisten pommikonearmada oli yhtäkkiä yläpuolella. Yksikään ei ehtinyt hakeutua kuin lattialle, kun pommeja alkoi tippua. Sairaala sai täysosuman, samoin majoitusparakki. Ruokailutilan kattoon ropisi sirpaleita, mutta läpi ne eivät tulleet. Sairaanhoitajamme eivät osanneet edes pelätä. Mieleen vain nousi ajatus: tähänkö tämä nyt sitten päättyi!

Suomalaisen sairaalan järjestäytyneistä oloista oli pitkä harppaus itärintaman epäinhimillisiin olosuhteisiin. Ruuan laadusta ei kannattanut valittaa, saati muhkuraisesta patjasta tahi siitä, että sen joutui jakamaan toisen sairaanhoitajan kanssa.

Laine-Maire ja Lisa istuivat bussissa, kun venäläinen hävittäjä syöksyi kohti kolonnaa. Kone lensi niin läheltä linja-autoa, että hoitajattaret pystyivät aivan selvästi näkemään lentäjän kasvot. Hämmästyttävää kyllä, hän ei ampunut laukaustakaan, vaan katosi koukkauksen jälkeen takaisin yläilmoihin.

Alkoi olla jo kevättä ilmassa, kun minut lähetettiin Zakopaneen. Krakovassa sain sentään viimein uuden vaateparren, mutta kovasti paikatun. Päivät kuluivat verkkaan. Istuskelin terassilla ja katselin kevään edistymistä. Toisinaan keskustelin kohtalotovereitteni kanssa huonolla saksankielelläni, jota hekään eivät niin hyvin hallinneet. Saksalaiset itse luonnollisesti muodostivat siinä asiassa poikkeuksen säksättäen kuin vanha kunnon MG 34 ja josta ei saanut minkäänlaista selkoa.

Ainoa yhteys Suomeen ja suomen kieleen oli sänkyni

patjan alle piilotettu kuukausia vanha Seura-lehti. Osasin sen jo ulkoa.

Zakopanesta tuli siirto Itävaltaan ja Grazin täydennyskeskukseen. Olin hyvässä kunnossa. Olisin voinut lähteä vaikka etulinjaan, mutta sopimusaikamme lähestyi loppuaan. Elettiin jo huhtikuuta. Grazista läksin Auerbachiin, jonne oli tulossa myös rintamalta vapautettu suomalaispataljoona.

Kun odotettu päivä koitti, menin muitten mukana ulos vastaanottamaan. Oikeastaan odotin vain yhtä miestä. Sitten he saapuivat, upeissa ja vastasilitetyissä vormuissaan. He heittelivät venelakkejaan ilmaan ja syleilivät kaikkia ulkona seisovia aseveljiään. Suomen kieli kaikui kauniina korvissani. Salamatunnukset vilahtelivat silmissäni kuin kalat akvaariossa, enkä enää erottanut kunnolla yhdenkään kasvoja. Kaikki olivat yhtä ja samaa teräksessä karaistuneita sotilaita, joiden kanssa ennätin vaeltaa vain lyhyen hetken.

Vilkuilin oikealle ja vasemmalle, mutta kaipaamaani sotilasta en saanut silmiini. Ehkä hän ei tulisikaan, kävi jo mielessä. Ehkä hänen maalliset jäännöksensä lepäävät jossakin Ukrainan arolla nopeasti kyhätyn puuristin alla, jonka nokkaan on asetettu vainajan kypärä. Otin pari askelta lähteäkseni takaisin sisälle.

Silloin joku läimäytti minua voimalla hartioihin.

”Yrjö perkele!”

Käännyin kuin vieterin vetämänä. Näin Könösen iloisessa virneessä olevat kasvot. Hyvä, etten alkanut kyynelehtiä. Tartuimme toisiamme harteista ja hakkasimme olkapäihin

avokämmenillä kuin hullut. Kun rauhoituimme, sanoin:

”Kyllä se on edelleen Pyyhtiä.”

”Mikä niin”, Könönen ei heti tajunnut.

”Sukunimeni. Kun sanoit, että Yrjö perkele.”

Könönen alkoi nauraa. Tartuin ystävääni käsipuolesta.

”Nyt painutaan kanttiiniin. Ja siellä saat kertoa minulle kaikki mitä sinulle on tapahtunut.”

2.

Edessämme oleva punaviinipullo oli vajunut jo lähes tyhjäksi. Poskemme punoittivat, mutta ei yksin juodusta alkoholista, vaan myös jälleennäkemisen riemusta. Könösen suu kävi kuin papupata. Minun ei tarvinnut paljoa kysellä.

”Yksi romanialaisen vuoristodivisioonan osasto otti vastaan varmistustehtävät Tsikolassa 7. joulukuuta ja seuraavana päivänä ’me urhoolliset’ liitettiin virallisesti pataljoonaan. Siinä vaiheessa meitä oli jäljellä enää 158 miestä.”

Nyökkäsin vaiteliaana. Sitten nousin ja kävin hakemassa uuden pullon. Avasin sen ja kaadoin lasimme täyteen. Muissakin pöydissä kävi iloinen puheensorina. Niillä näkyi niin ikään jo useita tyhjentyneitä olut- ja punaviinipulloja.

”Vähän öljyä leukanivelille”, hymähdin, kun kilautimme laseja vastakkain. ”Jatka, veli hyvä.”

”Meidän piti jäädä armeijakunnan reserviksi, mutta saimmekin tehtäväksi Hasdinonin ja Toldsgunin välisen kaistan puolustamisen. Se oli hiuksia nostattava matka. Teimme sen telaketjuautoilla pitkin kapeaa tietä ylös kohti mahtavia

kukkuloita.

Stalingradissa oli tukalat paikat ja sinne meidätkin aiottiin heittää. Osa divisioonasta sinne lähtikin, mutta me jäimme vielä Itä-Kaukasukselle. Joulua vietettiin kovassa kranaattisateessa, kun ryssä yritti hyökkäystä Bol Kassalkun -laaksosta. Se torjuttiin, kuten muutkin yritykset.

Aloimme pikku hiljaa valua taaksepäin. Jotenkin mielessä jo kävi, että Saksan sotaonni oli pahasti kääntynyt. Uutta vuotta otimme vastaan etulinjassa Hasdinonin ja Toldsgunin kylissä Keski-Kaukasuksen pohjoisrinteillä, linnuntietä noin 65 kilometriä ryssän haltuun jääneestä Ordzonikidzen kaupungista länteen.

Irtautuminen tapahtui uudenvuoden yönä kello kaksi. Jos ennen olimme kärsineet syksyn liejuista, niin nyt oli edessä vielä pahempaa: myrsky, lumi ja armoton pakkanen. Autotkin meidän oli jätettävä aron armoille ja lähdettävä tarpomaan marssien eteenpäin. Jossakin vaiheessa saimme kuulla, että noin 40 kilometriä aroa oli jäänyt taaksemme.

Silti marssi jatkui edelleen. Väsymys painoi olkapäillä. Meillä jokaisella oli keskimäärin 15—20 kilon kantamukset kiinnitettyinä vyöllä ja remmeillä. Pakkasesta huolimatta hiki tuli pintaan. Mutta jos pysähtyi hetkeksikään, oli saman tien jääpuikkona. Marssitauon aikana otimme esille telttakankaan ja kietouduimme siihen.

Kun sitten marssi jälleen jatkui ja tarkastava aliupseeri ilmoitti, ettei hangelle jäänyt ketään torkkumaan, ajattelin, että olemme kuin mummokerho, joka talsii saalit suojanaan naapurissa vietetyistä kahvikekkereistä. Emme olleet enää lähelläkään ryhdikästä sotilasosastoa, vaan kuin pahainen

kerjäläisjoukko kantamuksineen ja huojuvine askeleineen."

"No jo on teillä ollut koettelemuksia", sanoin.

"Tämä oli vasta alkua", Könönen hymähti, mutta iloisuus siitä oli kaukana. Kasvoilla näkyi syviä juonteita; aivan kuin hän olisi vanhentunut vuosia vain muutamassa kuukaudessa.

"Juutuimme Vorosilovskiin kolmeksi päiväksi, kun polttoainetäydennys petti. Lepo oli enemmän kuin tervetullut. Sen jälkeen jatkoimme matkaa Kalmukkiaron yli kohti pohjoista. Yöpyminen tapahtui noin 100 kilometrin päässä Besspasskojessa. Seuraavana aamupäivänä ajettiin noin 120 kilometriä aroa Rasvilnojeen, joka on Stalingradista Mustalle Merelle kulkevan, koillis-lounaissuuntaisen radan ja päätien varrella. Siitä alkoi jälleen taistelumarssi, sillä rintama lähestyi.

Ohitimme Salskin suuren lentokentän. Se oli täynnä kuljetuskoneita. Nähtiin kentän liepeillä myös melkoinen määrä mustapukuisia panssarijoukkoja. Arvasimme heidän olevan Stalingradista evakuoituja erikoismiehiä.

Koko ajan tapeltiin. Kaikkia yksityiskohtia viitsi edes muistella. Tuntui, että elämässä oli jotakin luonnotonta ja lopun alkua osoittavaa..."

Könösen kasvot kivettyivät, eikä hän hetkeen sanonut mitään. Halusin käyttää taukoa hyväkseni ja nousin hakeakseni uuden täysinäisen viinipullon. Könönen tarttui minua ranteesta.

"Yrjö, minun vuoro tarjota." Hän nousi seisomaan ja horjahti hieman. "Käyn samalla kusella."

3.

"Tammikuu oli jo reilusti yli puolivälin, kun tultiin illan suussa Jekaterinovkan eteläosaan", Könönen jatkoi palattuaan kertomusta. "Matkalla nähtiin saksalaisten upouusia Tiikeri-hyökkäysvaunuja ja kuultiin hurjia juttuja niiden tehosta. Se hieman nosti mielialaa.

Kaupungissa meidät alistettiin Rynnäkkötykistörykmentti 40:lle. Saatiin tietää, että vihollisia oli vastassa ainakin tuhat miestä.

Ryssän hyökkäys alkoi aamulla kello yhdeksän. Meillä oli apuna kolme panssaria ja yksi *iigee* (Ig=jalkaväkitykki). Alku meni hyvin, vaikka ryssiä oli kaikkialla. Niitten hyökkäys pysähtyi pienen aukeaman laitaan, ja samalla hetkellä ilmatilaan ilmestyi muutama Stuka. Yksi koneista pudotti heti kaksi 50 kilon pommia vihollisen niskaan.

Taisteltiin koko helvetin päivä. Hallussamme oli pääosa kylästä, mutta emme silti onnistuneet ajamaan ryssiä arolle palelemaan. Urheasti he taistelivat hengestään ja yösijastaan. Vihollisen tappiot olivat kuitenkin suuret. Se menetti 300 kaatuneen lisäksi 150 miestä vankeina. Joukossa oli yksi pataljoonankomentaja, prikaatin viestiupseeri ja yksi pioneeriupseeri. Saaliiksi saatiin kaksi tiedotusvaunua viestivälineineen, viisi yliraskasta kranaatinheitintä ammuksineen, yksi kevyt kranaatinheitin, 13 panssarintorjuntakivääriä, kaksi raskasta konekivääriä, viisi kevyttä konekivääriä, joukko konepistooleja ja kaikkea muuta roinaa."

"Sinähän tunnut muistavan kaiken erinomaisesti", livautin.

"Kyllä siellä kaikki painui ihan selkäytimeen saakka", Könönen vastasi. "No, seuraavana aamuna me suoritimme puolestamme vastahyökkäyksen. Nyt oli mukana rynnäkkötykkejä. Ne tekivät kammottavaa jälkeä kylän taloissa. Puna-armeijan sotilaitten lisäksi niissä piileksi myös siviilejä. Heitä sai surmansa molempien osapuolten tykistötulessa ja osa kuoli sisään heitetyistä käsikranaateista, joilla yritimme vaientaa ikkunasta ampuvia ryssiä.

Kohta iivanat oli lyöty. Vangeilta saatiin kuulla, että meitä vastassa oli ollut ryssän 99. Prikaati, jonka vahvuus oli 2 500 miestä. Heidän tarkoituksenaan oli vallata ensin Jekaterinovka ja työntyä sen jälkeen Proletarskajan – Salskin väliselle tielle. Jos ne sen olisivat onnistuneet katkaisemaan, paluutiemme olisi ollut tukossa. Vastahyökkäyksemme, ennen kaikkea suomalaispataljoonan vastahyökkäyksen ansiota oli, että ryssän aikeet tehtiin tyhjiksi.

Mutta ei niin pahaa, ettei välillä jotain hyvääkin. Tultiin Zelinaan. Ristimme sen *Sokerikyläksi*. Tämä siksi, että siellä sijaitsi vanjan suuri sokerivarasto. Imelää jaettiin joukoille niin paljon kuin pystyivät mukaansa ottamaan, sillä loppu 450 tonnin varastosta oli tuhottava. Meidänkin auton lavalla oli säkkikaupalla tuota harvinaista herkkua.

Tammikuun lopulla oltiin Metsinskajassa. Siellä meille jaettiin upouusia aseita. Sain käsiini konekiväärin mallia neljäkaksi, joka ampuu 1 200 laukausta minuutissa. Oli se aivan ihana murha-ase. Ammuttu sarjakin kuulosti kuin kankaan repeytymiseltä ja kauempaa peltiseltä tärätykseltä. Sellainen meillä, Yrjö, olisi pitänyt olla Tsikolassakin. Ei saatana olisi tullut yhtään iivanaa elävänä voimalaitokselta."

"Hyvinhän me pärjättiin vanhallakin kalustolla."

Vasta nyt jo hieman harhailevaan pyrkivä katseeni kiinnittyi aseveljeni I luokan Rautaristiin, jollainen komisti omaakin asetakkiani, samoin II luokan Rautaristin nauhaan. Erona vain, ettei Könösellä ollut Rautaristinsä alapuolella haavoittumistalia kuten minulla. Enkä ollut itsekään enää pelkkä *Schütze*. Minut oli 1. toukokuuta 1943 päivätyllä kirjelmällä nimitetty *SS-Rottenführeriksi* eli korpraaliksi, jollainen olin ollut jo oman maani armeijassa. Samalla tein toisenkin huomion:

"Hei sinustahan on tehty *Uscha*, aliupseeri. Onnittelut ja malja sille."

Nostimme lasejamme.

"Tiedä, mikä mielenhäiriö niille tuli. Mutta ylennys näyttää tulleen sinullekin"

"Ei varmasti mikään mielenhäiriö. Kyllä ylennys meni oikealle miehelle."

"Mitä näistä sanoi jätkä häistä. Pidetään huomenna uudet. Haluatko kuulla vielä lisää rintamajuttuja?"

"Totta ihmeessä."

4.

"Kun silloin aikoinaan lähdettiin rintamalle, olimme tiivis, hyvässä kunnossa, hampaisiin saakka aseistautunut ja rohkealla mielellä oleva iskujoukko. Kun nyt vaelsimme takaisin, olimme enää kourallinen väsyneitä ja viluisia miehiä, jotka ponnistelivat länteen tietämättä missä ja milloin kil-

pajuoksu vihollisen ja kylmän talven kanssa loppuu, ja kuinka moni meistä tulisi sen päivän näkemään…

Vetäytymisen järjestystä vahtimaan oli asetettu sotapoliisiryhmiä. Yhden päällikkönä oli korkea Wehrmachtin upseeri, peräti kenraali, jolla tuntui olevan diktaattorin valtuudet liikenteen järjestelyssä. Yksi rykmentinkomentaja yritti esittää asiassa oman näkemyksensä vastoin yleisiä liikennemääräyksiä, mihin suuntaan hän halusi rykmentteineen ajaa. Kenraali ojensi hänelle valtakirjansa ja ilmoitti, että joko komentaja suvaitsee noudattaa ohjeita kuten muutkin tai hän joutuu siinä paikassa ammutuksi. Komentaja kalpeni ja totteli.

Datsinskiin tullessa kärjessä olivat 11. Komppanian päällikkö Deck ja 10. Komppanian Pohjanlehto. Kyllähän sinä varmasti Pohjanlehdon muistat?"

Kun nyökkäsin, Könönen jatkoi:

"Kummatkin upseerit olivat kyydissä Risto Pöntisen kuljettamalla sivuvaunullisella moottoripyörällä vauhdikkaasti toisten edellä. Datsanskissa he totesivat, että siviilit olivat piiloutuneet perunakuoppiin ja koko kylä tuntui oudon autiolta. Vauhtia hiljennettiin ja lähiympäristöä tähystettiin. Ohi ajoi saksalaista upseeria ja kahta aliupseeria kuljettava henkilöauto Gubinin rautatieaseman suuntaan. Upseerimme päättivät varoittaa heitä mahdollisesti edessä olevista ryssistä.

Samassa edessä oli tiellä poikittain postiauto. Sen eteen saksalaiset pysähtyivät. Auton takaa ilmestyi ryssiä konepistoolit käsissään ja ampuivat ulos omasta autostaan nousseet saksalaiset. Pöntinen iski jarrut pohjaan, yritti kääntää

sitä postiauton luona, jolloin Deck ja Pohjanlehto sinkoutuivat kyydistä. Pohjanlehto sai Parabelluminsa esille ja ampui kaksi venäläistä. Toisten ryssien konepistoolisarja sen sijaan tavoitti Pöntisen, joka vaipui hengettömänä moottoripyöränsä viereen. Pohjanlehto ja Deck pelastuivat juoksemalla ja syöksymällä vihollisen luotien vinkuessa jaloissa.

Ladau haavoittui helmikuussa, ties monennenko kerran. Oltiin vallattu jo Ignatievskan kylä. Ladau lähti saksalaisen ohjaaman moottoripyörän kanssa liikkeelle ja ajoi suoraan vihollisen miinakenttään. Suomalainen vartiomies yritti varoittaa, mutta sakemanni ei ymmärtänyt suomenkielisistä huudoista puolta tavua. Pyörä ja mies lensivät kappaleiksi. Mukana oli myös vääpeli Heikens. Ladau ja vääpeli olivat juuri jalkautuneet. Se pelasti Ladaun hengen, vaikka hän haavoittuikin, Heikens kuolettavasti."

"Sinulle ei tainnut koko reissun aikana käydä mitenkään?"

Könönen pyöritti päätään. "Ei, siinä mielessä oli onni matkassa." Sitten hän muisti jotain, ja innostui selittämään:

"Tiedätkö mitä! Vietettiin helmikuun lopulla hiljaiseloa Andronovkassa, kun sinne saapuivat pataljoonan joulupaketit – kaksi kuukautta myöhässä. Silti villapaidat, suomalaiset joululehdet, karamellit ja tupakka ilahduttivat kaikkia, jotka myrskyisestä yöstä palasivat vartiosta majapaikkaan.

Mutta eiköhän oteta, ettei totuus unohtuisi."

5.

En enää tiennyt, kuinka monta pullollista olimme juoneet. Tyhjiä pulloja oli edessämme jo aikamoinen liuta. Tunsin olevani myös aikamoisessa tuiskeessa, vaikka olimme syöneetkin välillä; saksalaiseen tyyliin hapankaalia ja bratwurstia. Hyvin maistuivat. Jostain syystä Könönen ei vaikuttanut tippaakaan maistaneelta. Hänen katseensa oli kirkas, eikä puhe sammaltanut. Kovat taistelut olivat tehneet hänestä karaistuneen samurai-miekan.

”Kylät vaihtuivat silmissä kuin niiden nimiä olisi katsellut ohikiitävän junan ikkunasta”, Könönen jatkoi. ”Kura roiskui, tykit jyrisivät ja talot paloivat. Olimme varsinaisessa *Sirkus Collanissa*. Odotahan, niin tarkistan…”

Könönen kaivoi asetakkinsa vasemmasta rintataskusta pienen muistikirjan, selaili hetken sen jo pahasti kuprulle menneitä sivuja, kunnes jatkoi:

”Pakko hieman virkistää muistia… No niin, ylitimme Samara-joen, sitten eteen tuli Tservona-Sirka, sen jälkeen Afrikanovka, Barvenkovo, Petropolje, Andrejevka ja Semenovka, jolloin elettiin jo maaliskuun alkua.

Kaikissa kylissä taisteltiin. Tuo osa Ukrainaa on tiheään asuttua ja miltei joka notkossa on suurempi tai pienempi kylä. Kartta on ihan täynnä noita perkeleen kyliä, joita on uskomattoman paljon.

Mitä äsken luettelin, ne olivat vain pieniä merkkipaaluja Stalinosta lähtiessämme tuon kolme viikkoa kestäneen huiman vetäytymisen aikana, jolloin emme kunnolla ehtineet kyljellemme kallistua. Aina osa oli menossa ja toinen tulos-

sa. Milloin hyökkäsimme koko joukkona, milloin oli pataljoonamme jaettu eri osiin, jotka olivat vieraitten joukkojen matkassa.

Nopeus oli päätä huimaava. Vihollinen oli saatu liikkeelle ja siksi piti takoa niin kauan kuin rauta oli kuumaa. Elämä oli mennyt raiteiltaan ja sitä kukaan ei vaivautunut enää edes ihmettelemään. Pysähdyttiin hetkeksi johonkin kylään, jonka kaikista taloista katot oli ammuttu sileiksi. Työnnyttiin johonkin rakennukseen, kannettiin vainajat ulos ja asetuttiin lepäämään. Tuskin olimme päässeet vaaka-asentoon, kun jälleen alkoi kahakka hälytyshuutojen kaikuessa. Päällimmäisenä kuului suomalaisen aliupseerin tutuksi käynyt taisteluhuuto: 'Peli alkaa! Pipolakit pääsevät ilmaiseksi'.

Rynnäkkötykit, raketinheittimet, tykistö ja ilmavoimat takoivat lakkaamatta. Koko maailma tuntui olevan hajoamistilassa. Toisinaan vihollinen pureutui sitkeästi johonkin kylään ja teki ankaraa vastarintaa. Toisinaan se saatiin liikkeelle kaikilla ajoneuvoilla. Ensin ryssät tekivät matkaa moottoriajoneuvoilla, mutta ne joutuivat pysähtymään syystä tai toisesta. Sitten nähtiin kolmen hevosen vetämiä valjakoita, ja kun hevoset ammuttiin edestä, matka jatkui jalkaisin. Päivällä katseltiin katoilta, miten kahden puolen kylää meni vihollisen rivistöjä niin pitkälti kuin silmä kantoi. Kaikki pyrkivät kotiin päin, mutta monen toivo oli turha."

Könönen ryyppäsi lasinsa tyhjäksi. Kiirehdin täyttämään. Onneksi vielä oli, mistä täyttää.

"Mutta ei yksin ryssä, vaan viholliseksi osoittautui myös aikaisin tullut kevät, sillä se teki Mustanmullan alueen tiet pohjattomaksi velliksi.

Noin taistellen kuluivat päivät ja yhä keväisemmiksi muuttuneet yöt. Vesi lirisi pienissä syvänteissä ja lumi suli silmissä. Taivaanrannan peittivät sakeat savupilvet. Lentokoneet jyrisivät raskaine kuormineen aina vain eteenpäin ja jostain kaukaa saattoi kuulua hiljaisen hetken sattuessa helvetillistä jyrinää. Se ilmaisi taistelun Harkovin omistuksesta alkaneen. Sinne oli viety valtakunnassa täydennetty ja levännyt *Leibstandarte Adolf Hitler*, joka koetti ylläpitää vanhaa mainettaan. Säilyihän se, mutta perin kovalla hinnalla.

Vastarinta heikkeni päivä päivältä. Monin paikoin syntyi myös suurempia ja pienempiä motteja. Aloimme lähestyä Donetsin rantoja ja monien joukkojen entisiä asemaseutuja. Tosin selustassamme oli vielä valtaamattomia kyliä. Niissä saattoi olla paljonkin vihollisia, mutta niiden puhdistaminen kuului perässämme tulevalle hitaammalle jalkaväelle. Niillä seikoilla emme päätämme enää vaivanneet.

Maaliskuun alusta huhtikuun puoliväliin kävimme asemasotaa Izjumin kaistalla. Pientä kahinointia, ei mitään mainittavaa. Sen jälkeen luovutimme aseemme ja varusteemme aina pistooleita myöten tilallamme tulleelle eestiläiselle SS-vapaaehtoispataljoonalle.

Oltiin vielä Ukrainassa pari viikkoa levossa. Pataljoonamme erotettiin Wiking-divisioonan alaisuudesta 24. huhtikuuta. Junakuljetuksella lähdettiin rintamalta. Ja nyt istutaan tässä."

Nostimme lasimme ja joimme maljat pohjaan. Vietimme hetken täydessä hiljaisuudessa.

"Helvetin hienoa, Kalevi, nähdä sinut siinä", sanoin. "Ja

kaikin puolin ehjin nahoin.” Puheeni sammalsi jo hieman.

”Samoin, Yrjö”, Könönen vastasi. ”Mutta tiedätkö mikä on vielä hienompaa?”

Pyöritin päätäni, otsatukka valahti silmieni eteen. ”En, kerro.”

”Se, että kohta päästään Suomeen.”

”Malja sille!”

Yhdeksäs luku

1.

Meitä suomalaisia oli jäljellä enää reilut 800, kun meidät kuljetettiin vanhalla, mutta isolla hampurilaisella kuljetuslaiva *SS Warthella* Tallinnan kautta Hankoon 1. kesäkuuta 1943. Hankoon päädyimme Helsingin sijasta, koska pelättiin vihollisen lentohyökkäyksiä. Varmistavana saattueena toimi kaksi tykkivenettä. Sitä ennen olimme viettäneet kaksi viikkoa laatuaikaa Ruhpoldingin kauniissa lomakeskuksessa Baijerin Alpeilla. Laine-Maire Kyöstilä ja Lisa Berg olivat myös mukana, samoin kaikki muut suomalaiset.

Kotimaahan paluumme päivä oli aurinkoinen, meri tyyni ja miehet juhlatuulella. Mutta pettymykseksemme Hangon satama oli melkein tyhjä. Paikalla oli ainoastaan kolme upseeria, kolme lottaa – *Schwester Ruth* heidän joukossaan – ja neljä poliisia. He muodostivat varsin koruttoman vastaanottokomitean.

”Hiljaa me lähdimme ja hiljaa me tulimme”, yksi aseveljistä totesi heidät nähtyään. Satama oli jo lähellä, mutta me seisoimme vielä laivan kannella.

Seuraavana päivänä oli saapumiskatselmus ja paraati Hangon urheilukentällä. Silloin paikalla oli nappiherraa enemmänkin Steinerista kenraali Malmbergiin, ja kun elettiin vielä yksi yö, siirryttiin härkävaunuilla Tampereelle. Pyynikin urheilukentällä pidettiin omaisille tarkoitettu SS-pataljoonan vastaanottojuhla. Sitä seurasi kauan odotettu kuukau-

den kotiloma.

Suolahdella tapasin oman porukan lisäksi myös insinööri Ikosen. Hän ihaili hetken Rautaristejäni ja upeaa SS-vormua, kuten olivat tehneet lähes kaikki paikkakuntalaiset muutamaa kovasti vasemmalle olevaa jäärää lukuun ottamatta. Olin pitänyt lupaukseni; olin palannut komeimmat mitskut rinnassani. Isä oli ollut kovasti tyytyväinen, eikä äidin hymyllä ollut rajoja. Kaisu oli halannut ja rutistanut niin, että olin luullut tukehtuvani.

Myös Ikonen otti minut lähes avosylin vastaan. Oli kulunut aikaa, kun olin nähnyt hänet viimeksi. Siksi suorastaan kauhistuin havaitessani, miten paljon hän oli vuosien saatossa vanhentunut. Hiuksiakaan ei ollut päälaella enää kuin muutama haiven. Juttelimme niitä näitä. Hän kyseli itärintaman asioista, joista oli lukenut myös lehtien sivuilta. Saksan sotaonnen kääntyminen oli kaikkien tiedossa. Siksi hän sanoi minulle kasvot vakavina:

”Yrjö hyvä, jos kysymykseen tulee uudelleen lähtö Saksaan, älä lähde. Sodan lopputulos on vielä aivan epäselvä, joten pysy kotimaassa. Ja kun rauha jälleen tulee, olet aina tervetullut entisiin hommiisi.”

Se, että palaisin Saksaan, ei ollut käynyt edes mielessä. Kotimaa tarvitsi minua enemmän kuin koskaan. Kuka haluaisi uudistaa sopimuksensa, se olisi hänen asiansa. Minä olin oman päätökseni tehnyt.

Heinäkuun alussa palasimme ”Hangon mottiin”, joksi olimme majapaikkamme ristineet. Kukaan ei tuntunut tietävän tulevaisuudesta yhtään mitään. Siksi osa porukasta tuli jo omilta kotipaikkakunniltaan päissään kuin ampiai-

set. Komppanianpäälliköt pitivät puhutteluja kurikysymyksistä, koska kaupunkilaiset aina lehdistöä myöten olivat siitä valittaneet. En ihmetellyt. Hangon putkat olivat täynnä punttaajia ja juopuneita.

Kunnes vihdoin 8. heinäkuuta Hankoon tuli suomalainen komissio lääkäreineen ja kirjureineen ottamaan SS-miehiä Suomen armeijaan, ja varusteita alettiin luovuttaa vähitellen. Seuraavana päivänä saimme uutuuttaan kiiltävän oman maan armeijan sotisovan, johon olimme kovasti tyytyväisiä.

Pataljoonan luovutustilaisuus pidettiin 11. heinäkuuta. Marssimme paraatissa ensin SS-vormuissa, kävimme sen jälkeen vaihtamassa omat kenttäharmaat ja marssimme uudelleen. Koimme erään maailman ihmeistä: saman aamupäivän aikana suoritimme paraatin kahden valtakunnan armeijoissa ja kahdenlaisissa univormuissa.

Collani piti puheen ja luki itsensä SS-Valtakunnanjohtaja Heinrich Himmlerin päiväkäskyn, jossa sanottiin muun muassa seuraavaa:

Voin teidän eropäivänänne todeta, että olette tehneet ehdoitta velvollisuutenne niin hyökkäyksessä kuin puolustuksessakin ja että siinä paikassa, missä suomalainen SS-joukko seisoi, vihollinen aina lyötiin.

Sen jälkeen Collani jakoi 45 Rautaristiä. Hän hyvästeli jokaisen miehen kädestä. Lopuksi hän julisti pataljoonan vapautetuksi Waffen-SS:stä.

Tyytyväisin mielin marssimme soittokunnan jäljessä parakille lottien pullakahveille.

Suomalaispataljoonan komentaja Hans Collani ylennettiin everstiluutnantiksi huhtikuun lopulla 1943. Elettä pidettiin tunnustuksena koko suomalaispataljoonalle.

Collanista oli jo lokakuussa 1942 ajateltu Westlandin rykmentin komentajaa. Syksyllä 1943 hän saikin oman rykmentin hollantilaisessa Panssarikrenatööri-prikaati *Nederlandissa*, joka muodostettiin Kroatiassa, mutta taisteli 1944 Leningradin rintamalla. Collani ylennettiin ylistävin sanoin everstiksi 1. heinäkuuta 1944 ja hänelle ehdotettiin Rautaristin Ritariristiä. Se kuitenkin ehdittiin myöntää vasta hänen kuolemansa jälkeen 29. heinäkuuta 1944, jolloin hän kaatui kranaatinsirpaleesta Narvan sillanpääasemassa. Collani haudattiin Tallinnan sotilashautausmaahan Nordland-divisioonan komentajan kenraali von Scholzin viereen, sillä saksalaisten tapa oli haudata kaatuneensa taistelupaikoille. Suomi muodosti siinä suhteessa harvinaisen poikkeuksen, että sankarivainajat pyrittiin aina tuomaan nukkumaan ikiuntaan oman kotipitäjän multiin.

Entiset suomalaiset SS-miehet eivät, kuten useimmat pataljoonan jäsenistä olivat toivoneet, päässeet yhtenäisenä osastona Suomen rintamalle. Pääryhmä kuljetettiin 12.–13. heinäkuuta rautateitse Niinisaloon ja lähetettiin sieltä kolmea päivää myöhemmin eri suuntiin seuraavasti: Kannaksen ryhmään noin 160 miestä, Aunuksen ryhmään noin 200 miestä, Maaselän ryhmään noin 110 miestä, 14. Divisioonan noin 30 miestä, III Armeijakuntaan noin 50 miestä ja pieni määrä kotijoukkoihin.

Niinisalossa toimivaan Upseerikouluun jäi 66 miestä.

2.

Vihdoinkin omissa kenttäharmaissa ja tutut, kanttinauhasta leikatut korpraalin natsat olkapäillä.

Osakseni tuli Aunuksen ryhmä. Minulle ehdotettiin myös Upseerikouluun jäämistä, mutta se halu puuttui minulta kokonaan. Läksin hyvillä mielin minulle jo kovasti tutuksi käyneeseen Äänislinnaan. Tapasin vanhoja kavereita. Kävimme uimassa, elokuvissa, teatterissa ja urheilukilpailuissa. Kaikki oli kuin rauhan aikana.

Tuollainen toimettomuus ei viehättänyt, joten anoin etulinjaan. Minut määrättiin pyynnöstäni Kevyt Patteristo 10:een. Asemat sijaitsivat Homorovitsissa Jalkaväkirykmentti 50:n lohkolla. Mukaan lähti jo Saksasta tuttu aseveli, tykkimies Niilo Breilin, joka ennen lähtöämme oli kuulunut Rannikkotykistörykmentti 2:een.

Ilmoittauduimme. Sen otti vastaan silmälasipäinen ja kovasti lehtien sivuilta tuttu säveltäjä/muusikko, nyt luutnantti Toivo Kärki, jonka kynä oli piirtänyt nuotteina jo monia ikivihreitä sävelmiä, joita olin itsekin gramofonilevyiltä kuunnellut . Hän oli nytkin kirjoittamassa jotain ulkona pölkyllä istuen ja käyttäen kantoa alustana. Kun ilmestyimme häneen eteensä ja seisoimme asennossa kuin tienviitat, hän nousi seisomaan ja ojensi kätensä.

”Jaahah, jaahah”, hän sanoi myhäilevään tyyliinsä. Oli helteinen kesäpäivä. Kärki oli laskenut asetakkinsa maahan ja oli paitahihasillaan. ”Te olettekin niitä entisiä SS-miehiä. Tervetuloa taas kotimaan kenttäharmaisiin.”

”Kiitän”, vastasin. ”On tätä hetkeä odotettukin.”

”No, sittenhän kaikki on hyvin... Mites siellä Saksan itärintamalla?”

”Kovin paljon en tiedä, herra luutnantti, kun tuli pahasti turpaan jo heti ensimmäisessä taistelussa.”

”Aivan oikein... Pyyhtiä, nyt minä muistankin. Saitte toisen SS-miehen kanssa ensimmäisen luokan Rautaristit. Hieno homma. Onnittelut vaan siitä.”

”Kiitän. Ehkä veli Breilin osaa kertoa enemmän. Hän sentään taisteli koko talven ja kevään, kun minä vain kiersin sotasairaaloita.”

”Nooh, ehkä joskus myöhemmin. Minulla on tässä hommat vähän kesken. Menkää toiseen patteriin. Sinne pääsee tuota polkua pitkin.”

Kärki näytti suunnan kädellään. Vedimme luitamme kasaan vielä kerran.

Kuuluin 2. Patterin tulenjohtueeseen, joka toimi rykmentin II Pataljoonan tukipatterina. Komentajana oli majuri Olavi Manninen, suolahtelainen kansakoulunopettaja ja suojeluskunnan paikallispäällikkö jo ennen talvisotaa. Hän oli takonut oppia myös minun kovaan kallooni. Jälleennäkemisemme oli lämmin. Kun alokasajasta lähtien olin palvellut ”vieraissa yksiköissä”, nyt kaikki olivat tuttuja niin lapsuudesta kuin Saksan SS-joukoista. Olin hyvilläni. Tunsin tulleeni kuin kotiin.

Kaiken lisäksi patteri sijaitsi aivan kylänlaidassa, samoin sauna ja tulenjohtueen käyttöön varattu hirsirakennus. Lähituntumassa oli jalkaväen lottakanttiini. Kelpasi siellä sotaa käydä, kun raskain työ oli saunan lämmittäminen.

Olimme Kimjärven rannalla. Rintamalinja kulki siten, että

venäläiset hallitsivat järven itäpäätä, Jalkaväkirykmentti 8:n linjat alkoivat pohjoispään rantapuoliskolta kohti Äänistä ja JR 50:n puolestaan etelärannalta. Kulku Homorovitsista etulinjaan kulki pitkin kapulateitä. Sulan veden aikana niin posti- kuin kalareissut tehtiin veneellä viistottain järven pohjukkaan.

Mainittakoon, että JR 8:ssa palveli alikersantin arvoisena myös tuleva menestyskirjailija Väinö Linna. Tunnistin hänet vasta silloin, kun sain käsiini hänen mainion romaaninsa *Tuntematon sotilas*. Tunnistin sen sivuilta muutakin. Vihollisella oli tapana huutaa iskulauseitaan megafonin välityksellä kehottaen suomalaisia siirtymään heidän puolelleen, jolloin mukamas ”leipää olisi riittävästi”. Yksikössämme oli muuan savolaispoika, joka alkoi huudella vastaan ilmoittaen puolestaan, että ”tulkaa te tänne, niin saatte vielä leipänne päälle voita”.

Tällainen nauratti meitä kaikkia kovasti, mutta se oli ankarasti kiellettyä. Aikanaan savolaispojan teot kantautuivat myös isojen herrojen korviin ja nuorukainen sai kutsun esikuntaan. Kun hän vakavalla naamalla selitti, mitä oli venäläisille vastaillut, oli esikunnan herroillakin ollut naurussa pitelemistä. Sotamies selvisi rikkeestään pelkällä huomautuksella.

Kun sitten 1950-luvun alussa luin Linnan *Tuntemattoman*, löysin sieltä monta tuttua kohtaa. Savolaispojan vastailut vihollisen kovaäänisen huutoihin Linna oli laittanut Vanhalan suuhun. Mutta näinhän kirjailijat toimivat; imevät itseensä kaiken mitä milloinkin näkevät ja huomioivat.

3.

Asemasotaa parhaimmillaan.

Oikeastaan muuta tekemistä ei ollut kuin iskeä korttia tai katsoa, kuinka luutnantti Kärki söi kaikki perunat kuorineen, olivat ne miten rupisia tahansa.

”Kodin, pappilan peruja”, hän sanoi nähdessään ensi kertaa hieman hölmistyneet ilmeemme. ”Siellä kaikki piti syödä, mitä lautaselle iskettiin.”

Olimme samassa korsussa niin miehistö kuin upseerit. Jälkimmäiset olivat kovasti kirjavaa sakkia. Kärki saattoi joskus ottaa konjakkinapsun tai jopa kaksi ja soittaa sen päälle harmonikkaa kaikkien suureksi iloksi, mutta käskyjä antaessaan hän oli tiukkaakin tiukempi esimies. Porilainen luutnantti Ansaharju tunnusti helluntaiuskoa, eikä hänen läsnä ollessaan kiroiltu. Kaikissa toimissaan hän oli äärimmäinen herrasmies.

Satoi ensi lumen, metsät muuttuivat tykkylumesta raskaiksi ja märiksi. Manttelin kaulukset oli syytä pitää ylhäällä, jos mieli säilyä edes jotenkuten kuivana. Tosin se oli ohjesäännön vastaista, mutta niin oli Raamatun mukaan tappaminenkin. Taisi olla viides käsky, joka näin ilmoitti.

Olin matkalla kanttiiniin. Oli loskainen marraskuun iltapäivä, hämärä laskeutumassa tukikohdan ylle. Kaulukset olivat ylhäällä. Puristin niitä vielä yhteen oikealla kädelläni. Katseeni oli suuntautunut maahan. Polku oli alkanut muuttua liukkaaksi. Samassa kuulin edestä karjaisun:

”Miksi korpraali ei pukeudu asiaankuuluvalla tavalla”.

Lähes jähmetyin. Uskoin vastaani astelleen suurenkin

sotaherran äänestä päätellen. Nostin katseeni. Ensimmäiseksi silmäni tavoittivat vastaan tulleen sotilaan epoleteissa kokelaan arvomerkit.

”Ja mihin unohtui tervehdys”, kokelas jatkoi karskilla äänellä.

Olin jo nostaa kättä karvahattuni reunaan, kun huomasin poikavuosieni ystävän Väinö Mattilan kovasti virneessä olevat kasvot.

”Jo nyt on perkele”, huudahdin. ”Sinä täällä”, jatkoin. Väinö ojensi sormikkaasta riisutun oikean kätensä. Tervehdimme pitkään kuin ainakin vanhat kaverit, jotka tapaavat vuosien jälkeen.

”Olen menossa jiiär viiteenkymmeneen. Tulen suoraan Niinisalosta. Eikös rykmentti jossakin näillä seuduin sijaitse?”

”Ei ole pitkä matka. Tätä polkua kun seuraat, niin pääset esikunnan korsulle.”

”Tämäpäs nyt sattui. Oletko sinäkin rykmentin miehiä?”

”Kevyt peesto kympissä, tulenjohtueessa.”

”Aijai, teistä ei oikein jalkaväessä tykätä. Kun tulenjohtueen miehet tulevat etulinjaan, se tarkoittaa yleensä rytinän alkamista.”

”Niinhän se taitaa olla”, naurahdin. ”Vaikka aika hiljaista se on ollut, molemmin puolin.”

”No, täytyy lähteä hipsimään. Kun on parempaa aikaa, niin mennään kanttiiniin korvikkeelle ja jutellaan oikein ajan kanssa. Saat kertoa kaiken myös Saksan reissustasi.”

”Ilman muuta. No terve sitten vaan ja koetahan pärjäillä.”

”Samaa sinulle.”

4.

Makasin korsussa laverilla ja luin Rintamalehteä. Aseveli Antti Kumpulainen ryntäsi myrskynä sisään.

”Täällä vaan vilhuillaan”, hän huudahti heti oven suljettuaan. Kumpulaista kutsuttiin yleisesti *Vilhuilijaksi*, koska hänen lempisanontojaan olivat: ”Kyllähän mää vilhuilin.”

”Yrjö, viiskymppisestä lähti vanginsieppausporukka”, Antti jatkoi. ”Mennään katsomaan, kun tuovat ukkoja. Niiden pitäisi kohta tulla.”

Nousin istualleni ja aloin hamuilla manttelia ylleni ja saappaita jalkoihini.

”No lähdetään. Tässä parempaakaan tekemistä…”

Painuimme keskelle talvista pimeyttä. Kuu loisti repaleisten pilvenharsojen lävitse. Pakkasta oli jokunen aste.

”Pojat valitsivat hyvän kelin”, Kumpulainen sanoi.

”Taitaa olla oikeaa vilhuilua”, virnistin.

Lähestyimme jo etuvartiota. Kivääri olallaan seisova vartiomies kuuli saappaittemme narinan lumessa, käännähti salamana ja heitti kiväärin käsiinsä. Piippu osoitti uhkaavasti suoraan meitä kohti.

”Tunnussana.”

”Karjalan”, Antti sanoi.

”Karhu”, vartiomies vastasi. ”Huh huh, onneksi olette suomalaisia. On vähän hermot kireällä, kun odottelen omia tuolta edestä.”

”Onko mitään vielä kuulunut”, kysyin.

”Jotain kolinaa ja kiroilua olin kuulevinani, mutta onneksi ei yhtään laukausta. Toivottavasti onnistuvat.”

Tuijotimme silmät kipeiksi hämärän keskellä levittäytyvää ei-kenenkään-maastoa. Espanjalaisia ratsuja eli pukkien päälle levitettyjä piikkilankaesteitä näkyi tummina hahmoina. Siellä oli myös miinakenttä ja joitakin vihollisen kaatuneita, jotka tuijottivat mitään näkemättömin silmin tähtitaivaalle. Me tiesimme miinojen sijainnin, mutta vihollisella niistä ei ollut hajuakaan.

”Hei, nyt taitaa kuulua jotain”, Antti sanoi. Hän asetti oikean kämmenensä oikean korvalehtensä taakse. Minäkin höristin korviani.

”Sieltä mitään…”, aloitin, kun Antti nosti sormensa poikittain suunsa eteen. Vaikenin. Hetken kuunneltuani minäkin olin erottavinani jotakin. Ihan kuin ähellystä ja suksien rahinaa. Tuijotin pimeyteen. Samassa edessä näkyi jo pientä liikettä ja kuulin selvää kiroilua. Ei mennyt kuin muutama minuutti, kun lumipukuiset hahmot näkyivät selvemmin. Vartiomies otti jälleen kiväärin olaltaan, poisti varmistimen ja asetti tukin olkaansa vasten. Harmittelin, etten älynnyt ottaa omaa asetta mukaan. Antillakaan ollut muuta kuin paljaat kourat.

”Voivat olla ryssiäkin”, vartiomies kähisi.

Hahmot lähestyivät hurjaa vauhtia. Jokaisella oli konepistooli nostettuna hihnasta selkään. Kaksi miestä veti ahkiota, jolla makasi ilman lumipukua oleva liikkumaton sotilas.

”Tunnussana!”, vartiomies karjaisi.

”Karjalan”, edestä kuului selvällä suomen kielellä. ”Omia ollaan.”

”Karhu”, vartiomies vastasi.

Ensimmäiset kaksi miestä hyppäsivät taisteluhautaan. Molempien kasvot olivat kuin Hangon keksit. Ahkiota vetäneet pysähtyivät reunalle ja alkoivat hitaasti työntää sillä ollutta miestä meidän käsivarsille. Kiirehdimme ottamaan vastaan. Sotilaalla oli puna-armeijan univormu, kasvoilla oli selviä verinoroja.

”Kuolleenko te tänne raahasitte”, vartiomies ihmetteli.

”Vähän annettiin puisella patukalla opetusta, kun ei muuten tuntunut uskovan. Kyllä se siitä tokenee.”

”Mistä te tuon ryssän löysitte”, minäkin utelin.

”Oli vartiossa. Saamari, mieli teki ottaa ukon koopee muistoksi, mutta ei ehditty. Tuli sen verran äkäinen lähtö.”

”Onneksi kaikki meni hyvin.”

Venäläinen alkoi toipua. Hän piteli päätään ja ääntelijotain. Sitten hän nousi istumaan. Hän nosti katseensa ja nähdessään suomalaiset sotilaat, kavahti selvästi. Silmissä välähti ja käsi hakeutui taskuun. Ele jäi puolitiehen, kun vartiomies otti kiväärin olaltaan.

”Mitä se aikoi kaivaa”, yksi sieppaajaporukan jäsenistä sanoi. Hän heilautti vangin käden sivuun ja työnsi omansa tilalle.

”Hei, uudenkarhea Tähti-pistooli.”

”Helpompi tuo on salakuljettaa kotiin kuin konepistooli.”

”Ihan varmasti. Mutta hei, nyt lähdetään. Ukko esikuntaan ja kiireellä. Tästä on luvassa 14 vuorokauden loma.”

Neljä miestä lähti kuljettaen vankia keskellä. Kaksi oli ottanut aseensa selästä. Konepistoolien piiput osoittivat venäläistä.

"Eiköhän mekin, Yrjö, tästä lähdetä", Kumpulainen sanoi.

"Minullekin tulee kohta vaihto."

"Johan tämä tuli nähdyksi", vastasin.

Antti lähti pitkin polkua edellä ja minä perässä. Ehdimme ottaa jokusen askeleen, kun kuulimme venäläisen patterin ampumat lähtölaukaukset.

"Jo nyt on saatana", Antti kirosi ja heittäytyi lumihankeen. Samassa edessä räjähti. Multapaakkuja ja kuusenoksia lensi niskaamme, mutta sirpaleet surrasivat kaukana. Neljää kranaattia seurasi välittömästi uusi tuli-isku. Painuimme litteiksi kuin lahnat rakkaan isänmaamme lumisohjoiseen syleilyyn.

"Kostavat, perkele", Antti kähisi ja nosti hetkeksi päätään. Uusi räjähdysten pauhu sai maan keinumaan.

Vastaakohan oma patterimme, tuumin. Maalit oli laskettu valmiiksi. Ei tarvittu kuin tulikomento. Toivoin, että vastaisivat. Saisi vastapuolikin vavista vähän aikaa.

Rukoukseni kuultiin. Omat kanuunamme aloittivat tulituksen. Neljä tykkiä haukahti kumeasti ja venäläiset saivat maistaa omaa lääkettään. Sitten hiljaisuus.

"Antti, oletko kunnossa... Kävikö mitenkään", kysyin.

"Perkele, ei vitutusta kummempaa", Kumpulainen vastasi.

"Taisi ollakin oikeaa *vilhuilua*", hymyilin.

5.

Joulukuun alussa sain Könöseltä kirjeen. Oikeastaan hän vastasi minun kirjeeseeni.

”Heps kukkuu kaveri”, hän aloitti ja sai minut heti hyvälle tuulelle. Könönen kiitti kirjeestäni ja sanoi kiitosten olevan yhtä suuret kuin hevosen, mutta ei yhtä karvaiset. Hän oli opiskelemassa Tykistökoulussa ja kirjoitti opintojen sujuvan hyvin. Hänelle oli luvattu myös seitsemän vuorokauden loma jouluksi, joka tulisi olemaan ensimmäinen kotona vietetty joulu pitkään aikaan.

Könönen valitteli, ettemme voineet enää kulkea samoja polkuja mitä Saksan itärintamalla. Hän kuitenkin uskoi, että tulisimme vielä viettämään mukavan illan iloliemen äärellä.

Luin kirjeen vielä toiseen kertaan ja suljin sen sitten takaisin kuoreensa. Olin samaa mieltä; vielä koittaisi aika, jolloin joisimme maljat pohjaan.

Venäläisten lisäksi meillä oli toinenkin vihollinen: rotat. Ne olivat suuria kuin kissat ja ilkeitä kuin pirut, ja niitä oli miltei joka paikassa. Ne muodostivat niin suuren vaivan, että niiden eliminoimisesta oli luvattu ylimääräisiä lomavuorokausia.

Korsuissa alkoi hillitön rottajahti ja tappaminen. Ei kuitenkaan riittänyt, että ilmoitti likvidoineensa niin ja niin monta jyrsijää. Nahat piti viedä todisteina. Oli talvi ja jäätyneitä rotanraatoja yritettiin ennen nylkemistä sulattaa kamiinan kupeessa. Se oli niin iljettävää puuhaa, että moni

luopui suosiolla leikistä.

Rotat sen sijaan eivät luovuttaneet. Jalkaväen miehiltä alkoi oudolla tavalla kadota erilaisia varusteita. Kukaan ei tunnustanut varkautta. Lopulta kaikki tulivat siihen tulokseen, että syyllisten täytyi löytyä korsun kutsumattomien ja erittäin röyhkeitten asuinkumppaneitten joukosta. Miehet avasivat koko korsun mittaisen ja yhtenäisen makuulaverin. Alta paljastui melkoinen saalis jalkaräteistä käsineisiin ja kaikkea siltä väliltä.

Koin itsekin rottien ahneuden. Sain kotoa paketin. Laitoin sen laverini päänalusen alle. Lähinnä se piti sisällään ruokatavaraa, jota söin aina välillä hyvällä ruokahalulla.

Tulin vartiosta ja herättelin kaveria tilalle. Samalla kuulin outoa rapinaa. Otin karbidituikun ja osoitin sillä laveriani. Suuri rotta oli juuri kiskomassa rieskanpuolikasta lahon seinähirren aukosta. Oli ottanut sen paketistani, kun en ollut paikalla.

Kaikki muutkin saivat kotoa paketteja, en yksin minä. Yksi aseveljistä avasi omansa ja karmea haju täytti koko korsun.

”On tainnut jokin pilaantua.”

Paketin saanut nosti esille leipää ja säilykkeitä, ja – homeisen juustokannikan.

”Hyi helvetti, mitä ovat tänne laittaneet”, mies ähkäisi.

”Vie äkkiä pihalle.”

Juustopalaa, joka ei ollut ihan pieni, oltiin jo viemässä lapion terällä kohti tunkiota, kun yksi helsinkiläispoika ja ylioppilas loikkasi hätiin.

”Antakaas kun minäkin katson.” Hän otti puukkonsa ja leikkasi oivan palan.

”Älä helvetissä syö. Joudut vaikka sairaalaan. Ainakin istut koko ensin yön riu’ulla.”

Nautinnollinen ilme levisi nuorukaisen kasvoille.

”Voi pojat, mitä olitte tekemässä. Tämähän on mitä oivallisinta sinihomejuustoa, ranskalaista laatua parhaimmillaan.”

”Valehtelet. Haiseekin kuin mätä paska.”

”Maista itse, jos et usko.”

Uskaliaita ei tahtonut löytyä. Ensimmäisen palan haukannut katsoi kysyvänä juuston omistajaa, joka nyökkäsi. Helsinkiläispoika leikkasi uuden palan, mutta laittoi sen nyt vanikan päälle, ja haukkasi.

”Jumankauta, miten hyvää.”

”Ei voi olla totta.”

Rohkaisin mieleni, otin itsekin palan vanikkaa ja laitoin pienen nokareen sen päälle. Moista ”herkkua” en ollut koskaan ennen maistanut, en edes Saksassa. Puraisin, enkä ollut uskoa omaa makuaistiani. Miten joku voi olla näin jumalaisen hyvää. Sitten muutkin uskaltautuivat, ja hetkessä koko juustopala oli kadonnut parempiin suihin.

”Ja te olitte jo viemässä sitä tunkioon”, joku nauroi.

”Miksi tätä oli näin vähän?”

”Kirjoita kotiväellesi, että lähettävät äkkiä lisää.”

Naurunremakka täytti koko korsun.

6.

Kevät 1944 oli tullut. Edelleenkään ei juuri mitään teke-

mistä. Kortinpeluuta en harrastanut, en myöskään puhdetöitä, joita jotkut väsäsivät aina milloin vartiovuoroiltaan ennättivät. Sen sijaan luin kaiken mitä sain käsiini. Onneksi kirjoja ja lehtiä riitti. Hieman säälien katselin aseveljien tupakantuskaa. Jos sätkät loppuivat, uusia piti saada vaikka vaihtamalla voi- ja juustoannoksensa. Itse en ollut koskaan sortunut moiseen paheeseen. Omat annostupakkani vaihdoin aina ruokatarpeisiin.

Nurkassa oleva radio oli ainoa yhteys ulkomaailmaan. Se olikin aina äänessä.

Kevään aikana sain kokea henkilökohtaisesti kaksi yllätystä: minut ylennettiin alikersantiksi ja kutsuttiin rykmentin II Pataljoonan komentajan, majuri Olavi Mannisen puheille. Käsky oli lähteä heti. Ihmettelin, mitä pahaa nyt olin tehnyt. Olin jo ilmoittanut ylennyksestäni ohjesäännön mukaan omalle lähimmälle esimiehelleni. Kutsu näin korkea-arvoisen upseerin eteen, vaikkakin entisen opettajani, ei ollut ihan jokapäiväistä.

Tarkistin, että asepuvussani kaikki napit olivat kiinni ja saappaat edes säällisessä kunnossa. Ilma oli lämmin, en laittanut manttelia. Uusi kanttinauhan palanen hohti olkapäälläni puhtauttaan entisen kovasti tummuneen korpraalin natsan vieressä.

Komentokorsulla ilmoittauduin ensin adjutantille. Nuori luutnantti komensi minut heti sisälle. Manninen istui työpöytänsä takana. Seisahduin ovensuuhun ja marssin kolmen askeleen päähän, kuten ohje määräsi.

”Herra majuri. Alikersantti Pyyhtiä käskystä paikalla.”

”Lepo, alikersantti. Istu. Minä nyt sinuttelen vanhasta tot-

tumuksesta, kun muistan sinut hyvin kouluajoilta. Maistuuko tupakka?"

Pyöritin päätäni, ja tulin vielä enemmän ymmälleni. Mistäs tuuli nyt puhalsi...

"En ole koskaan polttanut, herra majuri."

"Jaahah, sehän on oikein hyvä se."

Manninen piti pienen tauon. Hän tuijotti minua hetken. Aloin tuntea oloni jo vaivaantuneeksi.

"Yrjö", Manninen aloitti viimein. "Olen pitänyt sinua vähän silmällä. Oikeastaan jo koulussa kiinnitin huomiosi sinun oma-aloitteisuuteesi, samoin suojeluskunnassa. Jos sanon suoraan, niin olet mies minun makuuni. Tiedän, mitä teit Saksassa. Olen myös sitä mieltä, että tykistössä lahjasi menevät täysin hukkaan. Siksi haluan sinun siirtyvän minun pataljoonaani."

Olin kuin puulla päähän lyöty.

"Herra majuri", änkytin, kun pystyin jälleen jotain sanomaan. "Tämä on todella jotain... En tiedä mitä sanoisin."

"Voit sanoa ihan yksinkertaisesti joko *kyllä* tai *ei*. Ei se sen vaikeampaa ole", Manninen sanoi naurahduksen kanssa.

"Herra majuri, jo alokkaana toivoin pääseväni jalkaväkeen, mutta jostain kumman syystä minut heitettiin rannikkotykistöön. Ei, en väheksy sitä aselajia tippaakaan, mutta katson olevani vain jalkaväessä oikeassa paikassa... Kuten Saksassa. Tämä on minulle suuri kunnia."

"No hyvä sitten... Mutta ei tässä vielä kaikki. Lähetän sinut ensi kuussa Upseerikoulun jalkaväkilinjan valmennuskurssille."

Nyt uskoin jo näkeväni unta. Vaihtaisin ensin tykistön punaiset kauluslaatat jalkaväen vihreisiin ja jos kaikki menisi kuten suunniteltu oli, olisi niissä myös hyvin pian kaksi ruusuketta vänrikin arvon merkkeinä. Rinnan yli kulkisi komentovyö, *rähinäremmi*. Sopisi siitä kotopuolen tyttöjen kiskaista tuore upseeri vaikka aittansa uumeniin kauniissa kesäyössä.

”Kiitän, herra majuri.”

”Muuta minulla ei ollutkaan. Paperit tulevat patteriin aikanaan ja asia on sitten sitä myöten selvä. Voit poistua. Toivon näkeväni sinut pataljoonassani tuota pikaa.”

Nousin ylös että tuoli kolahti. Tein moitteettoman asennon. Myös Manninen nousi. Kättelimme.

Kymmenes luku

1.

Pääkaupunki avautui silmieni eteen aurinkoisena ja yhtä komeana kuin aina; kuin alkanutta kesää kunnioittaen. Puihin oli ilmaantunut lehtiä. Kaikki hohti vihreyttään.

Istuin Kappelin terassilla ja katselin Espan puistossa käveleviä ihmisiä. Suurin osa miehistä oli sotilaspuvuissa, myös saksalaisia vormuja näkyi joukossa. Naiset olivat tälläytyneet jo kesäleninkeihin, olivat kovasti raikkaita ja kauniita. Kelpasi siinä mukavalla tuolilla mukavassa paikassa heitä seurailla ja silmäillä.

En ollut suinkaan yksin. Vastapäätä istui hyvä ystäväni ja paras aseveljeni, kersantiksi ylennetty Kalevi Könönen. Jälleennäkemisen kunniaksi olimme tilanneet grogit giniä, vaikka siihen kummallakaan ei ollut suuremmin varaa puhumatta jalommista aineista.

Könösen tapaaminen ei ollut ainoa syy juhlaan. Meidät kummatkin oli kutsuttu Helsinkiin yhtä ainoaa tarkoitusta varten: meille oli luovutettu Rautaristiin kuuluvat kunniasoljet. Ne olivat nyt asianmukaisella paikallaan kiinni kummankin rintapieltä komistavissa Rautaristin nauhoissa. Eivätkä olleetkaan mitä tahansa metallin palasia, vaan valmistettu aidosta kullasta, jollaisia meille suomalaisille ei jaettu kuin kaksi kappaletta: Könöselle ja minulle.

Seremonia vain oli ollut melko koruton: kapteenin arvoi-

nen upseeri oli luovuttanut soljet, pitänyt lyhyen puheen ja tarjonnut lämmintä kättä. Onneksi matkat olivat ilmaiset ja päivärahatkin oli jaettu ennen lähtöä.

Oli pöydällä muutakin: Saksan armeijan virallinen lehti *Ehrenblatt des Deutsches Heeres*, jossa oli luettelo erityisesti kunnostautuneista sotilaista. Sieltä löytyivät myös meidän nimemme. Jo Saksassa saatu, itsensä Hitlerin allekirjoittama diplomi oli huoneeni seinällä Suolahdella.

Mukana oli seurannut saksankielinen saatekirje. Se oli päivätty 28. helmikuuta 1944:

An den
SS-Schützen Pyyhtiä
1.Kpk./ 6872.

Ihr name ist im "Ehrenblatt des deutschen Heeres" vom 25.August 1943 veröffentlicht worden. Im "Ehrenblatt des deutschen Heeres" werden die Namen derjenigen Soldaten genannt, die sich auf dem Schlachtfeld durch besondere Tapferkeit hervorgetan haben. Der SS-Verbindungsstab Finnland überreicht Ihnen in der Anlage einen beglaubigten Auszug aus dem Ehrenblatt für Ihre eigene Werwendung.

Ströhm, SS-Sturmbannführer

Jotain sellaista siinä sanottiin, että kiitettiin osoittamastani urheudesta Tsikolan taistelussa ja siksi niin omani kuin Könösenkin nimi oli 25. elokuuta 1943 ilmestyneeseen avii-

siin painettu. Aivan ruosteessa ei vähäinen saksankielen taitoni vielä ollut.

"Ollaan päästy itseämme arvokkaampaan seuraan", Könönen keskeytti hetken kestäneen hiljaisuuden.

Nyökkäsin kohti lehteä.

"Niin näkyy, sanoi sokea", vastasin naurahduksella.

"Mutta eiköhän oteta."

Minua ei tarvinnut kahta kertaa kehottaa. Kun laskimme jo melko vajaat lasit valkoisen liinan peittämälle pöydälle, Könönen oli jälleen äänessä:

"Meinaavat sitten tehdä sinusta oikein upseerin."

Olin saapunut pääkaupunkiin Kuittisista Upseerikoulun valmennuskurssilta, jonne Manninen oli lupauksensa mukaan minut lähettänyt. Könönen palveli panssarijoukoissa Kannaksella. Kummallakin oli kahden vuorokauden loma. Saimme viettää sen miten mielimme. Yöpaikka oli löytynyt Helsingin keskustassa sijaitsevilta kasarmeilta.

"Katsotaan nyt", hymähdin. "Ei se ole vasta kuin pelkkä kurssi. Upseerikouluun on vielä matkaa."

"Kurssi nyt kuitenkin käytännössä tarkoittaa sitä, että kouluun sinut lopulta lähetetään. Pitänee seuraavalla tapaamiskerralla vetää luita pinoon ja kättä lippaan uudelle vänrikille."

"Sitä sinun, Kalevi, ei minun edessäni tarvitse koskaan tehdä. Ja toistaiseksi minä olen edelleen pelkkä alikessun retku ja sinä kersantti, joten minä tässä joudun asentoa ottamaan."

Nauroimme. Olimme molemmat hyvällä tuulella. Ei yksin saaduista arvokkaista ja harvinaisista kunniasoljista, vaan

myös jo hieman otsanahan alla kihertämään alkaneesta alkoholista.

”Mites Kannaksella…”

”Hiljaista on. Vähän kuin tyyntä myrskyn edellä”, Könönen vastasi. ”Ryssä ampuu silloin tällöin häirintää ja me vastaamme. Ei mitään mainittavaa.”

”Kaipaatko Saksaan… itärintamalle?”

”Eiköhän se tullut jo nähdyksi. Mitä olen lehdistä lukenut ja vähän muualtakin kuullut, aseveljillä ei taida mennä oikein mukavasti.”

”Voi olla, että Saksa häviää.”

”Minusta se on enemmän kuin todennäköistä.”

”Miten vaan Suomen käynee?”

”Sitä minäkin olen pohtinut. Mutta asemat ovat lujat. Poikia vain on minusta päästetty turhan paljon lomille. Vähän sotaväsymystäkin näkyy ilmassa.”

”Sama se on meillä. Jätkät muuta tee kuin makaavat, haisevat ja pelaavat korttia.”

Tartuin lasiini.

”Mutta ei nyt vaivata päätä noin ikävillä asioilla. Pirun mukavaa, että jälleen tavattiin.”

”Ehdottomasti, veli Yrjö. Ehdottomasti.”

Joimme maljamme pohjaan. Näinhän olimme luvanneet tehdä. Tilasimme saman tien uudet. Tarjoilijatyttö hymyili kilpaa auringon kanssa. Elämämme oli edessä.

2.

Venäläiset aloittivat suurhyökkäyksensä 9. kesäkuuta 1944. Lähtö tuli meillekin. Tulimme Homorovitsista Syvärin alajuoksulle Lotinanpeltoon. Sammatuksen kylä oli liekeissä. Vetäytyviä suomalaisjoukkoja näkyi kaikkialla. Jouduin mukaan rakentamaan kapulateitä. Työ oli yksitoikkoista ja ikävää. Vielä ikävämmäksi sen teki jatkuvasti yläpuolella pörräävät vihollisen maataistelukoneet. Ne pudottivat kaiken aikaa pommejaan ja ampuivat konekivääreillään. Kirosin elämän lohduttomuutta. Upseerikouluunkaan en ennättänyt, kun rähinä oli alkanut.

Suomalaiset olivat linnoittaneet Aunuksessa jo asemasodan aikana varsin lujan puolustusaseman tasalle Pisi–Saarimäki–Sammatus, jota kutsuttiin PSS-asemaksi. Se oli kuin sarana siltä varalta, että Itä-Karjalasta olisi joskus luovuttava. Tarkoituksena oli taata itäisellä Syvärillä, Syvärin sillanpääasemassa ja Petroskoin suunnilla olleiden joukkojen irtautuminen ja vetäytyminen kohti Suomea.

En enää edes kunnolla tiennyt, missä olin. Tulenjohtueemme oli hajallaan. Vänrikiksi ylennetyn Mattilan yhytin Sammatuksen kylää halkovalta niittyaukealta. Talot olivat kahta puolta. Molemmilla meillä oli aikamoinen kiire, sillä maataistelukoneiden armada oli ilmestynyt yläpuolelle. Silti en voinut olla virnistämättä:

”Juostaan kilpaa, Väinö… Kuin aikoinaan koulun jälkeen.”

Mattilan kasvot olivat likaisen hien värittämät. Silmistä paistoi, miten rasittunut hän oli. Silti pieni hymy eksyi hä-

nenkin huulilleen.

”Hävisit jo silloin”, Mattila vastasi ja ponkaisi täyteen vauhtiin. Karttalaukku hakkasi vasenta kylkeä vasten, kun vanha poikakaverini pinkoi minkä kintuista pääsi. Hän ei juossut pelkästään voittaakseen minut. Yksi viholliskoneista oli ottanut meidät tähtäimeen. Konekiväärisuihkut hakkasivat peltoa kummaltakin puolelta.

”Voi perkele”, kuulin Väinön huutavan hänen hypätessään ojanpohjalle. Luotisuihku tuli takaa ja ohitti kypärän vain muutamien senttien päästä. Kun kone kaartoi takaisin yläilmoihin, Väinö nosti päätään. Samassa olin hänen vierellään.

”Hävisit taas”, hän sanoi. Nyt virnistys ulottui korviin.

”Oli aika kova ajanottaja.”

”Missä sinun porukkasi piileksii?”

”En tiedä, perkele. Kuka missäkin. Kaikki aivan hajallaan. Kuittisiin pitäisi kuitenkin päästä.”

”Sinne minunkin joukkueeni on matkalla.”

Katsoimme yläilmoihin. Koneita pörräsi taivaalla enää muutama. Mattila kääntyi katsomaan kohti kylää. Hän osoitti kädellään yhtä rakennuksen isoa ikkunaa.

”Katsohan, Yrjö. Tuollaisetko meidänkin on vedettävä Suolahdelle.”

Katsoin, ja käsitin mitä hän tarkoitti. Ikkunaan oli ripustettu suurikokoinen ja kehystetty Josif Stalinin muotokuva.

”Tuollaisilla potreteilla minä pyyhin perseeni”, sanoin. ”Ainakin toistaiseksi.”

”Voi olla liian tymäkkää paperia siihen tarkoitukseen”, Väinö nauroi. ”No, eiköhän lähdetä.”

Tulimme kylän keskustaan. Hämmästyksekseni tulenjohtueemme oli siellä kokonaisuudessaan. Autot olivat lähtövalmiina.

”Pyyhtiä, saatana”, yksi upseereista kirosi. ”Sinua tässä on odotettukin.”

”Makoiltiin pellossa iivanan konekiväärisarjalta suojassa”, Mattila sanoi.

”Noh, äkkiä nyt lavalle”, luutnantti komensi.

Kättelimme Mattilan kanssa.

”Pidä itsesi ehjänä”, hän sanoi.

”Yritetään”, vastasin. ”Samoin sinä.”

Nousin toisten joukkoon. Autojen kaasuttaessa kohti länttä näkyi läheisen metsän reunassa vihollisen panssareita. Niin tulivat kuin pirssijonossa. Omat panssarintorjuntamiehemme ajoivat tykkejä asemiin.

3.

Painoin lapionterää soraiseen maahan entistä vihaisemmin. Oli mitä kaunein päivä. Oli myös kesän komein juhla: juhannus. Suomen armeija ei sitä viettänyt, vaan vetäytyi kaiken aikaa kohti koti-Suomea äkäiset vihollisjoukot raivokkaina perässään.

Olin jälleen Kuittisissa. Kuukausi sitten olin ollut samassa paikassa Upseerikoulun valmennuskurssilla. Olin varma, että sain heittää kylmät jäähyväiset koko upseeriudelle. Jos Suomi tulisi valloitetuksi, uusi isäntä ei entisiä taistelukumppaneita hyvällä katsoisi. Voisi tulla lähtö Siperiaan. Eikä

palvelu SS-joukoissa suinkaan tuonut ylimääräistä meriittiä kuin negatiivisessa mielessä. Juhannukseksi minulle oli varattu myös normaali vuoroloma. Nyt kaikkien lomat oli peruttu. Sekin vitutti.

Kirosin, kun terä osui kirskahtaen kiveen. Asemat tuli saada nopeasti valmiiksi, sillä tykkiemme tuli suojata jalkaväkeä; iskeä kranaateillamme niin, että ryssiltä lentäisi paska Moskovaan asti. Olimme laskeneet maalit valmiiksi. Antaa tulla lunta tupaan ja jäitä porstuaan. Me olimme valmiita.

”Pyyhtiä!”

Käänsin päätäni äänen suuntaan. Jaosjohtajamme, nuori vänrikki oli ilmestynyt taakseni. En ollut kuullut meteliltä hänen saappaittensa narskuntaa. Kaiken lisäksi olin jonkinlaisessa perunakuopassa, joka antoi edes hivenen näkösuojaa viholliskoneilta. Niitä oli nytkin taivaalla yhtä mustanaan kuin heinäsirkkoja aikoinaan Egyptissä. Omia hävittäjiä näkyi harvemmin.

Olimme saaneet täydennyksenä uusia miehiä kaatuneitten ja haavoittuneitten tilalle. Monet upseereista olivat siloposkisia nuorukaisia ja miehistö poikkeuksetta lähes ukkoikään ehtineitä jääriä, jotka purnasivat ja valittivat kaikesta. Nuorilla vänrikeillä ei tuntunut olevan heihin minkäänlaista otetta.

Hymy nousi väkisin kasvoille muistaessani mitä yksi vanhoista reserviläisistä oli vastannut, kun itse patteriston komentaja oli tiedustellut kuoppaa kaivaneelta tykkimieheltä, että ”asemakos se siinä syntyy”? ”Perkele, pysäkeiltä nää on viime aikoina tuntuneet”, mies oli sanonut ja luimautta-

nut sanojensa päätteeksi maahan pitkän syljen. Komentaja oli poistunut enempiä kyselemättä.

Vänrikki seisoi nyt jo aivan kaivamani kuopan reunalla. Hän oli tullut rintamalle suoraan ylioppilaskirjoituksista. Hän oli minuakin nuorempi, vaikka itsekin täyttäisin ensi kuussa vasta 22 vuotta.

”Niin”, sanoin. Herroittelusta olin luopunut jo aikoja sitten.

”Tiedän, että sinulla on omatkin kiireesi, mutta ammukset alkavat olla vähissä. Jaksatko lähteä... Ota joku kaveriksi.”

Vänrikki tiesi, etten kieltäytyisi. Nyökkäsin, vaikka en ollut komennuksesta yhtään innoissani. Tie ammustäydennyspaikalle oli kaikkea muuta kuin hyvässä kunnossa. Kaiken aikaa sai varoa myös ilmasta tulevaa vaaraa.

Vilkaisin ympärilleni. Muutaman metrin päässä lensi hiekkaa ilmaan vihaisella vauhdilla.

”Mäki-Kisko”, huusin. Ikäiseni tykkimies iski lapionsa maahan.

”Ja mitäs Pyyhtiä nyt on vailla”, hän sanoi kasvot vakavina. Jaosjohtajaa hän ei edes vilkaissut. Olin oppinut tuntemaan miehen sen verran, että kaikki synkkyys ja totisuus oli hänen puoleltaan pelkkää huumoria. Arvi Mäki-Kisko oli myös mies, joka ei pelännyt minkäänlaista tehtävää.

”Pitäisi lähteä hakemaan lisää kranaatteja.”

”Jaa että entiset on jo ammuttu ryssän persiiseen. Mikäs siinä, lähdetään. Pääsee vähäksi aikaa lapiohommista eroon ja istumaan herroiksi kuskin viereen.”

”Otatte molemmat konepistoolit”, vänrikki puuttui puhee-

seemme. Hän kuulosti huojentuneelta. Monta kertaa hän oli käskyä antaessaan saanut vastaansa pelkkää kiroilua, jopa haistattelua. Viime viikkojen aikana hän oli kuitenkin oppinut tuntemaan ne miehet, joihin voi luottaa. ”Metsissä liikkuu vihollisjoukkoja.”

”Eihän me viime aikoina olla oikein muunlaisia joukkoja nähtykään”, Mäki-Kisko sanoi muka suurestikin hämmästyneenä.

”Voitte lähteä matkaan vaikka heti.”

”Sehän vain tapahtuu.”

4.

Auto jurrasi raskaassa ammuslastissa pienellä vaihteella hiekkaista mäkeä ylöspäin. Autosotamies osasi ammattinsa, vaikka ikä ei hänenkään harteitaan painanut. Ajoneuvo eteni kaiken aikaa, vaikka vauhti ei laittanut partaa jakaukselle.

Olin noussut lavalle ja Mäki-Kisko ahtautunut koppiin. Näin olimme sopineet. Tällä tavoin pystyin havaitsemaan mahdolliset maataistelukoneet paremmin kuin jos olisimme istuneet molemmat ”herroiksi” kuskin vieressä, kuten Mäki-Kisko oli jaosjohtajallemme asian ilmaissut.

Taistelun melua kuului kaikkialta. Myös tykit olivat äänessä. Yritimme pitää kiirettä, sillä kranaatteja tarvittiin.

Istuin ammuslaatikon päällä perälautaan nojaten. Konepistooli oli jalkojeni välissä. Pidin sitä pystyssä vasemmalla kädelläni. Silmäilin taivaalle. Toistaiseksi siellä ei näky-

nyt kuin poutapilviä. Mutta suurimmaksi riesaksi osoittautuneet maataistelukoneet voisivat ilmaantua näkyviin koska tahansa. Sen tiesin kokemuksesta. Siksi silmien oli oltava niskassakin.

Auto pääsi mäen päälle ja alkoi laskeutua. Pomppasin salamana seisaalleni, hakkasin nyrkillä ohjaamon kattoon ja huusin mitä keuhkoista lähti:

”Ilmavaara!”

Kolme konetta oli ilmaantunut taakseni yllättäen kuin aamu-usva. Ensimmäiset konekiväärisuihkut ropisivat jo puitten oksissa ja lehvistössä. Auto pysähtyi nopeasti. Kuski ja Mäki-Kisko loikkasivat ulos ja metsän suojiin. Olin ennättänyt sinne jo itsekin.

”Jo nyt on saatana”, Mäki-Kisko kiroili. ”Piti noiden pirujen taas ilmaantua...”

Koneet olivat kaartaneet jo takaisin ja kaikilla konekiväärit äänessä. Emme vastanneet tulitukseen. Konepistooleilla oli turha edes yrittää panssaroituja hävittäjiä vastaan.

”Ja missäs perkeleessä ne omat koneet on?” Mäki-Kisko jatkoi. Hän kaivoi sätkän kesäpusakan rintataskusta ja laittoi palamaan. Käsi vapisi hieman.

”Toivotaan, ettei osu autoon”, kuljettaja sanoi. Hänen kasvonsa olivat vaalentuneet selvästi. ”Tulee muuten aikamoinen pamaus.”

Seisoimme ison kuusen juurella. Sen lähes maahan asti yltävät tuuheat oksat suojasivat hyvin. Katsoimme kaikki taivaalle. Yksi koneista oli aloittanut uuden lähestymisen. Näimme, miten pommi irtosi.

”Ei perkeleh”, Mäki-Kiskoi kirosi. Hän laittoi niskansa

kyyryyn. Kuljettaja heittäytyi pitkälleen. Itse siirryin varmuuden vuoksi puun toiselle puolelle. Jos sirpaleita syntyisi, eivät ne ainakaan metrin paksuista runkoa pystyisi läpäisemään.

Kranaatti ujelsi ilmassa vonkuen kuin veturin pilli. Sitten räjähti, mutta auton pelleissä ropisi vain muutama hajanainen teräskappale. Takaa tulleet toiset koneet ampuivat muutaman sarjan, mutta niistä ei ollut vaaraa. Sen jälkeen ne kaarsivat matkoihinsa.

Kuljettaja iski vauhdilla kaasun pohjaan.

Tulimme perille parahiksi. Tykkimiehet kantoivat viimeisiä ammuksia tykeille. Nuori jaosjohtajamme juoksi meitä vastaan ennen kuin olimme edes ehtineet kunnolla pysähtyä.

”Luojalle kiitos”, hän sanoi huohotuksensa keskeltä. Silmät verestivät ankarasta rasituksesta ja kasvot olivat tummuneen lian peitossa. ”Hei, pari miestä tänne lavaa tyhjentämään.”

Olimme jo kaikki ulkona. Upseerin ilme kertoi kiitollisuudesta. Mäki-Kisko sytytteli rauhallisena sätkäänsä. Kuljettajan kädet vapisivat kuin horkassa, niin että hänen sätkänsä pää ja tulitikku eivät osuneet samalle linjalle. Mäki-Kisko tarttui miehen sormiin ja antoi tulta. Kaikkialla räjähteli ja vonkui. Ilma oli niin raskas ruutikaasuista, että sitä oli vaikea hengittää.

”Jaa että Luojaa herra vänrikki kiittääkin, eikä meitä”, Mäki-Kisko sanoi ilmeettömästi. ”Vaikka mehän sen reissun teimme.”

”Niin, välillä jouduttiin juoksemaan jopa metsän suojaan,

kun ryssän koneita ilmestyi yläpuolelle", kuljettajakin tohotti.

Kevyt hymy nousi jaosjohtajamme kasvoille.

"Ei, kyllä minä teille olen ennen kaikkea kiitollinen. Pitäkää pieni lepotauko. Kohta kuitenkin tulee jälleen lähtö."

Mäki-Kisko nosti kulmakarvojaan. "Jaa lähtö. Luojalle kiitos. Olisinkin ollut kovasti hämmästynyt, jos oltaisiin tähän jääty."

5.

Ylitimme vanhan rajan Käsnäselässä. Kapteeni Yrjö Rautiainen haavoittui, kun hätäisillä pioneereilla ei ollut mukamas aikaa odottaa kaikkien tulemista puhelinpylväitä räjäyttäessään. Suomen armeija perääntyi raskaasti huohottaen ryssä kintereillään. Taistelut olivat yhtäjaksoisia.

Itse elin kuin horteessa. En enää tiennyt, olinko hereillä vai valveilla. Pienikin pysähdys ja silmät painuivat väkisin kiinni. Olin sikeässä unessa jo ennen kuin likaisten ja takkuisten hiusten peittämä takaraivo osui sammalikkoon. Joskus en jaksanut riisua edes reppua selästäni ja ottaa konepistoolia olkapäältäni. Eikä lepohetki koskaan kestänyt pitkään, kun jo yhtä väsyneet esimiehet mitä alaisensa potkivat saappaanpohjiin lähtemisen merkiksi. Paikalleen jääminen olisi tiennyt jäämistä vihollisen kynsiin: sotavankeutta tai mitä luultavimmin teloitusta siinä paikassa.

Jossain vaiheessa kuulin, että Viipuri oli menetetty. Venäläiset olivat ottaneet sen haltuunsa yhden ainoan päivän

aikana. Siinä meni äitini kotikaupunki ja Karjalan kapitaali. Kohta tuskin olisi enää koko Karjalaa, jos ryssää ei pysäytettäisi. Olin unen puutteesta jo niin sekaisin, etten enää oikein jaksanut välittää. Mieli teki edes vielä joskus levätä niin pitkään kuin haluttaisi.

Olimme kaiken aikaa jalkaväen mukana. Tulenjohtueemme upseerit laskivat maalit valmiiksi, kun tuli aika pysähtyä. Tykit ajoivat asemiin. Taakse jäi käkkärämäntyjä kasvava suo. Heittäydyimme Mäki-Kiskon kanssa selällemme. En tiedä, ehdinkö urvahtaa edes yhtä minuuttia, kun tunsin jälleen kipakan potkun saappaanpohjassa.

Vain vaivoin sain avattua silmäni. Jaosjohtaja näkyi silmissäni kuin usvan takaa. Mäki-Kisko kuorsasi autuaasti.

”Pojat”, hän sanoi, ”pakko lähteä. Ryssän laskuvarjojoukot ovat iskeneet huoltoportaaseen. Jiiveen miehet ovat jo matkalla. Mutta kaikkia asekuntoisia tarvitaan.”

Nostin vaivalloisesti itseni istumaan. Tartuin Mäki-Kiskoa hartioista ja aloin ravistaa.

”Arvi... Arvi, herää. Pakko lähteä. Ryssät iskeneet selustaan.”

Mäki-Kisko örisi jotain mistä kukaan ei saanut minkäänlaista selkoa, mutta silmiään hän ei avannut. Minun oli tehtävä töitä tosissani, että sain hänet takaisin tähän maailmaan. Kun hän viimein tajusi mitä oli tapahtunut, hän pomppasi jaloilleen kuin vieteriukko laatikosta.

Vänrikki näytti edellä suuntaa. Mukana oli muitakin tulenjohtueemme miehiä, yhtä lailla kaikki äärimmäisen väsyneitä ja rasittuneita. Taisteluiden äänet kantautuivat kor-

viin jo selvästi.

”Puskajussit ovat jo päässeet näköjään perille”, Mäki-Kisko sanoi ja haukotteli makeasti.

”Mikä on vihollisen vahvuus?” sanoin.

Vänrikki pyöritti päätään. ”Ihan tarkkaan en tiedä... puhuivat jopa pataljoonasta.”

”Pataljoonasta!” ähkäisin. ”Eikä meitä ole kuin kourallinen, tuskin edes kokonaista komppaniaa.”

”Siksi kaikkia tarvitaan.”

”Sanotaan, että yksi suomalainen vastaa kymmentä ryssää, joten sen suhteen voimasuhteet ovat kohdallaan”, Mäki-Kisko hihitteli.

Vänrikkimme ilmoittautui tiukkailmeiselle kapteenille. Tuskin hän ehti ottaa asentoa, kun kapteeni ärähti:

”Vänrikki, nyt ei ole aikaa tuollaiseen.” Kapteeni viittasi selkänsä taakse. ”Olemme saaneet ajettua ryssän takana olevaan männikkörinteeseen, mutta eivät tunnu antautuvan. Johtakaa porukkanne parhaisiin taisteluasemiin. Valmistautukaa rynnäkköön.”

”Käskystä, herra kapteeni!”

Kapteenin puhuessa olin silmäillyt taistelumaastoa. Vihollisen ruumiita oli kankaalla lähes röykkiöittäin. Rinne vietti ylöspäin ja se oli meidän kannaltamme perin ikävä asia. Joutuisimme juoksemaan ylämäkeen, kun vihollinen oli puolestaan hyvin suojautunut. Venäläisillä oli käytössään myös kevyt kranaatinheitin. Sen ammuksia tipahteli nytkin ikävän lähelle.

”Pyyhtiä”, kuulin vänrikin sanovan. Käännyin. ”Sinulla

on eniten kokemusta tällaisesta taistelusta", hän jatkoi. "Otat nämä ukot komentoosi. Tiedät miten toimia."

"Enköpähän", vastasin.

Meitä tulenjohtueen poikia oli kymmenkunta. Näytin, että asettuvat rinteeseen muutaman metrin välein.

"Arvi, sinä saat olla minun taisteluparini. Nyt sitten niille paikoille, jotka osoitin. Pysytte litteinä kuin ruutanat ja annatte tulta silmille. Kysyttävää... Kun ei kerran ole, niin sitten vain hommiin."

Etenimme puolikyyryä paikoillemme. Suojanamme oli vain harvakseltaan puita ja kantoja. Ryömimme niiden takana. Venäläisen kranaatinheittimen ammuksia räjähteli kaiken aikaa. Vihollinen ampui myös vihaisia konetuliaseen sarjoja. Luodit pirstoivat sälöjä silmillemme.

Ammuin itsekin muutaman lyhyen, mutta sitä vihaisemman sarjan. Mäki-Kiskolla oli kivääri. Hän tähtäsi tarkkaan ennen kuin laukaisi. Joka kerta hän oli varma osumasta.

"Se on laaki ja vainaa, kuten meillä päin oli tapana sanoa", hän naurahti ja vaihtoi aseeseensa täyden patruunakamman.

"Katsos, katsos, kun piippalakki nousee turhan ylös", Mäki-Kisko puhua lörpötti kaiken aikaa. Se oli hänen tapansa torjua mahdollinen pelontunne, joka meissä kaikissa eli; toisissa enemmän, toisissa vähemmän. Mutta Mäki-Kisko ei yksin puhunut, hän myös ampui, ja tarkasti. Venäläisen päähine lensi taivaalle ja samaa tietä puolet päästä.

Vilkaisin muita miehiä. Jokainen oli asettunut hyvin asemaansa. Jokainen antoi myös aseensa laulaa. Silti ryssän naku ei vaiennut. Yksi kranaateista suhahti aivan pään ylit-

se, ja sitten räjähti.

”Ei perkeleh”, kuulin Mäki-Kiskon karjaisun. ”Saatanan perkele”, hän jatkoi kiroilua. Käännyin nopeasti katsomaan mitä oli tapahtunut. Arvi painoi kämmenellä oikeaa kylkeään. Kesäpusero oli värjäytynyt siltä alueelta verestä punaiseksi.

”Saatana, miten sattuu.”

”Sirpale, helvetti”, kirosin itsekin. Tartuin Mäki-Kiskoa kainaloista ja aloin vetää häntä alemmaksi.

”Ei tässä mitään hätää, Arvi. Vien sinut jiiäspeelle”, lohduttelin tuskissaan irvistelevää aseveljeäni. ”Vain pieni raapaisu… Kohta olet jälleen jalkeilla.”

”Vai pieni raapaisu, saatana… Koko selkä kuin tulessa.” Mäki-Kisko yritti kävellä omilla jaloillaan, mutta joutui turvautumaan kaiken aikaa apuuni. Miehen kasvoista näin, että kipuraja oli ylittymässä. Mutta joukkosidontapaikkakaan ei ollut enää kaukana. Vielä muutama hapuileva askel ja kaksi lääkintämiestä kiirehti auttamaan. Luovutin Mäki-Kiskon heidän huostaansa.

”Haavoittui sirpaleesta”, selitin.

Mäki-Kisko laskettiin paareille vasemman kylkensä varaan. Housujen läpi iskettiin morfiinipiikki pakaraan. Olin jo lähteä takaisin, kun Mäki-Kisko tarttui ranteeseeni yllättävän tiukasti.

”Kiitos, Yrjö, mitä teit. Tätä en tule unohtamaan.”

”Mitäs pienistä”, vastasin. ”Varmasti olisit tehnyt saman meikäläiselle.”

”En, vaan luikkinut karkuun kuin jänis”, Mäki-Kisko virnisti. Hänen silmänsä alkoivat painua väkisin kiinni.

”Ai hitto miten raukea olo tulikaan...”

”Tiedän”, sanoin. ”No pikaista paranemista. Minä lähden hoitamaan homman loppuun.”

6.

Palatessani miehet olivat edelleen samoissa asemissa. Myös jaosjohtajamme oli ilmaantunut rinteeseen. Ryömin hänen luokseen.

”Pyyhtiä”, hän kivahti. Sylkipisaroita lensi kasvoilleni. ”Mihin helvettiin sinä katosit?”

”Mäki-Kisko haavoittui nakusta. Vein hänet jiiäspeelle.”

”Anteeksi, en tiennyt.” Ääni kuulosti vilpittömältä.

”Mikä tilanne?”

Vänrikki vilkaisi ranteessa olevaa kelloaan.

”Rynnäkkö alkaa tasan viiden minuutin kuluttua. Sitä ennen oma heittimistömme antaa iskun kukkulalle. Lähdemme ilman eri käskyä liikkeelle.”

”Tämä selvä.”

Tuskin olin ennättänyt sanoa lyhyen lauseeni loppuun, kun kranaatinheittimien lähtölaukaukset kuuluivat takaamme ja kohta edessä räjähti. Tuli-isku oli melkoinen ja se sai vihollisen painumaan entistä enemmän maan sisään. Ja silloin me iskimme.

Vänrikki luki sekunteja kellostaan, hän vilkaisi etualalla olevaa kapteenia, joka oli nostanut kätensä pystyyn. Sitten kuului karjaisu:

”Rynnäkköön! Verta pakkiin!”

Nousimme kuin teräsjouset ja huusimme minkä keuhkoista lähti. Ammuin lonkalta konepistoolilla. En tiedä, tuliko luoteja vastaan vai ei. Minut oli vallannut taisteluhumala. Adrenaliinia virtasi veressä huimia määriä. Halusin kohteeseen niin pian kuin mahdollista, halusin lyödä viholliset viimeiseen mieheen.

Ennen kuin edes tajusin, taistelu oli ohi yhtä nopeasti mitä se oli alkanut. Haavoittuneita en nähnyt, ainoastaan vihollisten ruumiita. Katseeni osui upseeriin, joka makasi suullaan sammalikossa. Koppalakki oli valahtanut silmille ja oikeassa kädessään hän piti saksalaista sotilaspistoolia Lugeria, *Parabellumia*, jonka mitä luultavimmin oli itse evakuoinut joltakin suomalaiselta. Nappasin aseen itselleni ja työnsin sen vyöhön puseroni alle. Käänsin kaatuneen venäläisen selälleen. Hänellä oli rähinäremmiin eli upseerin komentovyöhön kiinnitettynä hopeinen saksalainen rynnäkkömerkki. Evakuoin senkin. Samoin otin talteen vainajan karttalaukun. Se sisälsi kartan lisäksi amerikkalaisia lihasäilykkeitä. Ne tulivat enemmän kuin tarpeeseen. Pitäisimme illalla poikien kanssa kunnon peijaiset.

Suomalaisia sotilaita vaelteli kaatuneitten keskellä. Joukossa oli huollon miehiä, jotka keräsivät aseita ja ammuksia. Paikalle oli ilmaantunut myös lääkintämiehiämme. Omia oli haavoittunut ja kaatunut. Silloin tajusin, että jotain oli pahasti pielessä. Kaikki tulenjohtueemme miehet eivät suinkaan kävelleet kanssani.

Alkoi jo hämärtää, ja mieleni turtui. Läksin lääkintämiesten matkaan. Ensimmäiseksi näin Toivo Topulin elottoman ruumiin ja aivan hänen vierellään Taito Hautalan. Molem-

mat olivat kuolleita kuin kivi. Sydämeeni sattui. Vaelsin eteenpäin tyhjänä kaikesta. Yrjö Pullinen, aseveli SS-komppaniasta, makasi selällään ojan pohjalla luodin lävistämänä.

En halunnut nähdä enempää. Palasin takaisin. Telttoja ei ollut. Nukuin sen yön talvisodassa kaatuneiden venäläisten kivillä reunustetuilla hautapaikoilla.

Yhdestoista luku

1.

Hyvä tuntematon "aseveli"

Kuten "Rintamamies" lehdestä olette varmaan huomannut, niin ystävänne ja taistelutoverinne Kalevi Könönen kaatui juhannuksena Kannaksella ja haudattiin Jaakkiman sankarihautaan 16/7 -44. Allekirjoittanut ei siinä tilaisuudessa ollut, joten en voi myöskään selostaa sen enempää siitä. Pari viikkoa myöhemmin kävin siellä kuitenkin ja huomasin, että kukkia ainakin oli ollut runsaasti.

Tästä kaikesta olisi pitänyt jo aikoja sitten Teille kirjoittaa ja se tehtävä olisi kuulunut lähinnä Kalevin äidille, mutta hänelläkin on ollut niin paljon sitä surua ja kärsittävää tämän kesän aikana, niin ei hän ole vaan saanut aikaan.

Minulla sen sijaan, joka sivumennen sanoen olen Kalevin "morsian", vaikka Te ette sitä ehkä tiennytkään, olisi kyllä ollut aikaa, mutta olen vaan odottanut näitä kuvia, joita tilasin Helsingistä. Lähetän nyt yhden muistoksi Teillekin, sillä varmaan ette sitä ennestään omista. Mutta sen sijaan Teillä ehkä on joitakin Saksassa otettuja kuvia, joissa mahdollisesti olisi Kalevikin ja toivoisin, että lähettäisitte minulle niitä, tai filmit että voisin valmistuttaa niitä täällä. Myöskin sellaiset kuvat olisivat tervetulleita, jotka kuvaisivat niitä seutuja ja tilaisuuksia, joissa yhdessä olitte.

Ja ennen kaikkea haluaisin Teidän kuvanne, sillä minäkin haluaisin tutustua vähän "toiseenkin kuuluisuuteen", kuten sisarenne sanoo. Kertokaa terveisiä hänellekin, en voi ikävä kyllä lähettää hänelle Kalevin kuvaa, kun on niin monta muuta, sukulaistakin, joka sitä odottaa.

En tiedä, tokko tämä kirje löytää tiensä oikealle omistajalle, kun en tiedä muuta kuin siviiliosoitteen, mutta jos nyt tämän saatte, niin olkaa ystävällinen ja kirjoittakaa ja kertokaa jotain Hänestä, jonka rakkaaksi käynyttä olemusta ei koskaan enää saa nähdä ja jonka kirjeet eivät enää koskaan tuo valon pilkahdusta arkipäivän harmauteen.

Myöskin Kalevin äidille olisi varmasti tervetullutta, jos kirjoittaisitte muutaman sanan muistellen pois mennyttä asetoverianne.

Siirtolaisäidin, kaikkensa menettäneen kohtalo ei ole kaikkein helpoimpia. Meidän jokaisen pitäisi tehdä se minkä voimme ilahduttaaksemme hänen murheen murtamaa mieltään.

Jään odottamaan kirjettänne ja toivon Teille mitä parhainta vointia, sekä pikaista pääsyä siviiliin.

Syd. terveisin Elsa Kinnunen
Joensuu, Torikatu 22

2.

Olimme perääntyneet hyvässä järjestyksessä, me edellä ja vihollinen perässä. Elettiin jo heinäkuuta ja ilmat olivat sen

mukaiset. Tulimme Uomaalle ja eteen avautui silta. Sen yli oli päästävä kunnialla tai jäisimme jatkuvasti päälle painavan ryssän jalkoihin. Sen tajusivat myös viholliset, jotka yrittivät iskeä kiilan perääntymiselle hajottamalla sillan tuhansiksi päreiksi.

Sillan molemmin oli asettunut kaksi ilmatorjuntapatteria. Miehistö koostui nuorista miehistä, oikeastaan vasta poikasista. Ilmeet olivat totisia, mutta päättäväisiä.

Yläpuolellamme eivät häärineet enää yksin maataistelukoneet, vaan ilmatilaan oli ilmaantunut myös vihollisen pommikonearmada. Maataistelukoneet ryhtyivät hyökkäykseen niin matalalla, että pilotin irvistävähampaiset kasvot näkyivät selvästi. Kohteina olivat it-patterit, jotka oli saatava hiljenemään, sillä kaksi viholliskonetta oli iskeytynyt jo tulipalloina maahan. Hävittäjä pudotti pomminsa ja yli lennettyään ruilautti takana istuva konekivääriampuja vielä suomalaisia kohti pitkän sarjan.

Olin sillalla, kun yksi tykeistä sai osuman. Koulupojalta näyttänyt vänrikki kaatui, samoin hänen vierellään ollut tykkimies. Mutta muut tykit jatkoivat louskutusta. Samoin antoi oma patteristomme tuli-iskun perässämme seuranneeseen ryssän jalkaväkeen. Meteli löi korvat lukkoon, hiekkaa lensi silmiin ja suuhun. Onneksi silta pysyi ehjänä jatkuvasti taivaalta putoilevista kranaateista huolimatta, emmekä joutuneet uimasille.

Kaikkialla räjähteli ja luodit viuhuivat korvissa kuin vihaiset ampiaiset. Pääsin sillan yli ja heitin vastarannalle vatsalleni. Minulla oli konepistooli. Laskin sarjan toisensa jälkeen kohti vihollista. Myös sillan ylittäneet aseveljet an-

toivat aseittensa puhua. Suojasimme minkä ennätimme sillalla vielä olevia suomalaisia, jotka juoksujalkaa kiirehtivät luoksemme.

Illalla aseet vaikenivat, molemmin puolin, ainakin hetkeksi. Edes tykit eivät olleet äänessä. Upotimme miehistöteltan puoliksi maan sisään valmiiseen talvisodan aikaiseen kuoppaan. Haimme havuja alustaksi. Rupesimme laittamaan kamiinaa paikoilleen, kun asetoveri Arvi Sainio huomasi karbidilampun heikossa valossa maassa jotain kiiltävää.

”Pojat hei, mitäs täällä on?”

Polvistuimme kaikki tätä ihmettä katsomaan. Arvi oli ottanut kenttälapion ja siirteli sen terällä maata syrjään.

”Lamppu”, hän ähkäisi.

Eikä mikä tahansa *lamppu*, vaan moottoripyörän ajovalo. Tartuin siihen kaksin käsin, mutta se ei irronnut mihinkään.

”No jo on tiukassa”, sanoin.

Arvi kaapi maata enemmän. Esiin tulivat moottoripyörän ohjaussarvi ja kohta polttoainesäiliö. Niiden päälle oli asetettu öljykangas suojaksi. Siirsimme sen vauhdilla syrjään.

”Jumalauta, täällähän on kokonainen pyörä.”

Otimme kiireellä kaikki kenttälapiot käsiimme. Multaa lensi ilmassa kuin polttiaisia kesäiltana. Kohta monttu oli niin syvä, että saimme pyörän kiskottua esille. Nostimme sen miehissä ulkopuolelle. Sainio otti vanhat jalkarättinsä ja alkoi pyyhkiä löydöstämme suurempia likoja ja multia.

”Merkistä päätellen näyttää olevan ryssän mallia.”

”Minkä helvetin takia se on maahan kaivettu?”

”Jos tuli kiire lähtö…”

”Miksi eivät ottaneet mukaansa…”

”Piru tietää, muttei kerro.”

”Saisikohan tuon toimimaan?”

”Viedään kuskien luokse. Pitäisi niitten ymmärtää moottoreiden päälle, jos nyt yleensä ymmärtävät minkään päälle.”

Kumit olivat ehjät ja kun pahin loka oli saatu päältä pois, pyörä näytti siltä kuin sen voisi polkaista käyntiin ja hurauttaa matkaan. Sainio irrotti tulpat, pyyhki ne puhtaaksi, puhalsi niihin kerran ja kiersi takaisin paikoilleen. Sen jälkeen hän avasi polttoainesäiliön korkin ja ravisti pyörää. Bensiinin katku leijui selvänä sieraimiin ja loiskintaa kantautui korviin.

”Tässä mitään kuskeja tarvita”, Sainio sanoi. ”Sen kuin polkaistaan käyntiin.”

”No senkus polkaiset”, häntä kehotettiin.

”Perkele, koko ikäni pyörää ajanut.”

Sainio hyppäsi nahkaiselle istuimelle hajareisin, katsoi että vaihteet olivat vapaalla ja polkaisi käynnistintä voimalla. Moottori yskäisi kerran, ja sammui.

”Voi olla, että toimiikin, mutta pitää ensin puhdistaa kunnolla.”

Sainio iski jalkansa uudelleen käynnistintapille. Nyt moottori jopa hörähti. Sainion kasvoille nousi poikamainen virnistys. Hän pani oikeaan jalkaansa vauhtia, eikä mennyt kuin hetki kun pyörä pärpätti kunnolla. Ainoastaan miehen korvat olivat leveän hymyn esteenä.

”Tuli kerralla kunnon sotasaalis”, hän nauroi. ”Taidanpa ajella tällä herroiksi kotiin.”

3.

Jaosjohtaja saapasteli luoksemme. Olimme juuri saaneet teltan pystytettyä. Vänrikki katseli hetken touhujamme, aloitti sitten:

"Muutaman miehen pitäisi lähteä partioon. Onko vapaaehtoisia... Pyyhtiä?"

"No mikä ettei", vastasin, vaikka väsytti armottomasti. Elettiin jo elokuun alkua. Yöt olivat alkaneet tummua, eikä vihollinen painanut enää niin raivokkaasti päälle kuin ennen. Silti olimme edelleen sodassa ja sodassa piti aina olla hieman varuillaan.

Vänrikki silmäili ympärilleen. Kukaan ei vastannut nuoren upseerin katseeseen. Jokainen tuntui löytäneen yllättävän nopeasti muuta tekemistä.

"Enhän minä, jumalauta, voi Pyyhtiää yksin lähettää. Åfeld, radiomies, sinä ainakin lähdet. Samoin Kivinen, Hakuli ja Anttila. Tiedustelette lähimaaston. Varmistatte, ettei ryssä ole päässyt selustaamme. Kysyttävää... Jos ei ole, niin onnea matkaan. Jokaiselle konepistooliaseistus. Pyyhtiä toimii partion johtajana. Annat raportin heti palattuanne."

"Selvä kuin pläkki", myöntelin.

Jaosjohtajamme käytti kättään kesälakkinsa reunassa ja paineli takaisin. Kun vänrikistä näkyi enää pelkkä selkämys, Hakuli teki asennon ja nosti oikean kätensä Hitler-tervehdykseen. En ollut varma, oliko ele tarkoitettu minulle vai pelkästään esimiehelle. Silti mulkaisin häntä rumalla ilmeellä.

"No niin, leikkimiset sikseen", sanoin. "Ottakaa aseet ja

pari varalipasta, samoin kuivaa muonaa leipälaukkuun. Åfeld ottaa radion, kuten vänskä määräsi."

"Hitto että nukuttaa", Hakuli sanoi.

"Joka mies täällä on yhtä väsynyt", vastasin. "Nukutaan aamulla pitempään."

"Jos ei ryssä anna herätystä."

"Pulinat pois, nyt lähdetään."

Marssimme peräkanaa metsän pimentoon. En tarvinnut karttaa. Se oli pääni sisällä. Olimme olleet paikoillamme muutaman päivän ja tienoo oli iskostunut mieleeni. Venäläisten asemat olivat ainoastaan muutaman sadan metrin päässä. Hiljaisuuden keskeltä kuului lapioiden kalskahtelua ja joitakin venäjänkielisiä lauseita, naurua ja jopa laulua.

"Onko iivanat humalassa, kun noin naurattaa", Anttila epäili.

Hän puhui sipiä, tuskin edes kuulin hänen sanansa. Silti sihahdin:

"Nyt suut tukkoon."

Etenimme puu puulta. Hämäryys alkoi tehdä tepposia. Jokainen pensas näytti vihollissotilaalta. Kohta olisimme jo venäläisten asemissa. Näytin kädellä pysähtymismerkin. Laskeuduimme vatsallemme sammalikkoon ja kaivoin kiikarit esille. Kaksi vihollisen vartiomiestä oli asettunut kaatuneen puunrungon taakse. Sen päälle oli laskettu Dektarjev-pikakivääri, *Emma*. Äänenvaimentimella varustetulla kiikarikiväärillä heidät olisi helppo poistaa muonavahvuudesta, sillä miesten ylävartalot olivat reilusti rungon yläpuolella. Kaiken lisäksi he vielä tupakoivat, joka ainakin

meidän vartiomiehiltämme oli ankarasti kielletty. Mahorkan väkevä katku leijui sieraimiimme ja sätkien kiiluvat silmät loistivat pimeyden keskeltä kuin tähdet.

”Joko lähdetään”, Anttila kuiskasi. ”Ei täällä tämän enempää näkemistä ole.”

”Kohta”, sanoin. ”Kierretään vielä tuon kannaksen kautta.”

”Miten vain herra alikersantti määrää.”

Nousin varovasti jaloilleni, miehet seurasivat esimerkkiäni. Vetäydyimme muutaman metrin ettemme missään vaiheessa paljastuisi ja läksimme kiertämään. Tarkoituksenani oli palata selustamme kautta.

”Oltaisiin vaan menty suoraan”, Anttila purnasi.

”Turvat tukkoon ja silmät auki”, kivahdin.

”Älä rähise, et oo alikessua kummempi.”

Minua alkoi vituttaa jo ihan tosissaan Anttilan jäkätys. Ajattelin lähettää miehen yksin takaisin, kun edestä kuului selvää kahinaa. Myös metalli kilahteli metallia vasten. Painuimme kiireellä sammalikkoon. Vaikka yö oli tummunut, näimme puitten lomassa vilahtavan venelakkisia sotilaita. Omia he eivät olleet.

”Perkeleen perkele”, sihahdin hampaitteni välistä. ”Ryssän partio kiertämässä selustaamme.”

”Nyt ainakin lähdetään”, Anttila hätääntyi.

”Ei missään nimessä, Anttila. Nyt tapellaan.”

Käännyin toisten puoleen. ”Kun minä avaan tulen, silloin ammutte tekin. Jokainen ottaa oman maalin.”

Venäläiset tulivat kaiken aikaa lähemmäksi. Meitä he eivät olleet huomanneet. Otin ensimmäisenä kulkevan, mitä

ilmeisimmin partion vetäjän tähtäimeeni, ja painoin liipaisinta.

4.

Heilautin päällystöteltan liepeen auki, kumarruin ja painuin sisään. Karbidilamppu loi kelmeää valoa. Jaosjohtajamme ja patterimme päällikkö istuivat kumpikin kenttävuoteittensa reunoilla, hörppivät pakinkannesta korviketta ja rouskuttivat vanikkaa. Kaksi tykkimiestä lisäsi puita kamiinaan. Tein jonkinlaisen asennon.

”Herra luutnantti, alikersantti Pyyhtiä. Raportti partiomatkasta.”

”Pyyhtiä, hienoa että tulitte takaisin”, päällikkö sanoi. ”Teitä tässä on odoteltukin… Miten siellä meni?”

”Riittääkö suullinen raportti?”

”Riittää”, päällikkö nyökkäsi.

”Etenimme ensin vihollisen linjoille. Siellä olivat missä pitivät. Ei mitään erityistä. Kaksi vartiomiestä pikakiväärin kanssa edessä, polttelivat ja pulisivat kuin rauhan aikana. Partiotamme he eivät havainneet.”

”Hyvä”, päällikkö sanoi. ”Sitten…”

”Ennen paluuta päätin kiertää läheisen kannaksen kautta… Voin kartasta osoittaa, missä kuljimme ja missä kohtaa yhytimme vihollisen.”

”Yhytitte vihollisen”, jaosjohtajamme ällistyi.

”Niin. Sieltä oli tulossa ryssän kymmenen miehen partio. Olivat aikeissa iskeä selustaamme, tai ainakin huoltopor-

taaseen. Meitä he eivät huomanneet. Kun tulivat tarpeeksi lähelle, avasimme tulen."

"Omia tappioita?"

"Anttila haavoittui, mutta vain lievästi. Luoti pyyhkäisi uuden jakauksen päälakeen. Onneksi se oli pelkkä raapaisu. Hän on jo entisellään."

"Entä ryssät…"

"Ei eloonjääneitä."

"Jumalauta, Pyyhtiä, tajuatteko mitä olette tehnyt?" päällikkö karjaisi.

Hätkähdin. "Herra luutnantti, en nyt oikein ymmärrä…" Päällikkö hyppäsi seisaalleen. Hänellä oli yllään ainoastaan kenttäpuvun housut, henkselit roikkuivat reisiä vasten ja kovasti likaiselta näyttävän paidan napit olivat auki. Alta pilkisti mustia rintakarvoja melkoinen töpäs. Upseeri tuli aivan eteeni ja ojensi kätensä. Tartuin siihen hieman empien.

"Saatana, Pyyhtiä", hän kirosi uudelleen. "Pelastitte meidät kaikki. Tämä tietää kuntoisuuslomaa koko porukalle ja teille myös kersantin natsoja."

"Kiitän, herra luutnantti", vastasin huojentuneena. Ehdin jo ajatella töpänneeni oikein kunnolla.

"Annan heti raportin pataljoonaan", päällikkö jatkoi. Sanojensa päätteeksi hän läimäytti minua voimalla olkapäähän. Jaosjohtajammekin hymyili kuin puuhevonen.

"Hienoa työtä, alikersantti", päällikkö sanoi. "Voitte poistua. Jokainen partioon osallistunut on vapaa huomisen päivän palveluksesta."

"Kiitän, herra luutnantti."

Painelin takaisin miehistöteltalle. Hakuli tuli vastaan.

"No, mitä herrat sanoivat?"

"Haukkuivat silmät suut täyteen."

"Haukkuivat!" Hakuli ällistyi. Anttila makasi pää kääreessä teltan edustalla. Hänenkin silmänsä pyöristyivät. Yön pimein hetki oli jo väistynyt ja aurinko alkoi jo pilkistellä puitten lehvien takaa.

"Mitä helvettiä..."

Olin yrittänyt pitää naamani peruslukemilla, mutta sitten leveä virnistys paljasti sanani palturiksi.

"Vitsi, vitsi", sanoin. "Kiittivät ja kuntoisuusloma koko porukalle. Meikäläiselle lupasivat vielä kessun natsat."

"Jumalauta, Pyyhtiä", Hakuli sanoi naurun kanssa. "Olet sinä vaan aika poika."

"Älkää naurattako", Anttila virnisti. "Sattuu silloin päähän niin saamaristi."

5.

Seisoin Joensuun asemalla. Syyskuu oli alkanut, elettiin jo neljännen päivän aamua. Päällikkömme oli pitänyt sanansa. Epoleteissani komeili jo kolme natsaa. Olin lähdössä kymmenen vuorokauden lomalle. Selässäni oleva reppu pullisteli paljouttaan. Hieman ennen lähtöä olimme Hakulin kanssa suorittaneet tutkimusretken venäläisen jalkaväen jättämiin asemiin ja tehneet varsin mittavan löydön: useita askeja niin amerikkalaisia kuin suomalaisia savukkeita sekä

melkoinen määrä jenkeiltä saatuja lihasäilykkeitä. Olimme tehneet kristillisen tasajaon, emmekä puhuneet löydöstämme kenellekään. Kerrankin oli jotain kotiin viemiseksi. Äitimuori saisi keittää säilykelihoista makoisan vellin.

Asema kuhisi sotilaita, siviilejä ja rautatiehenkilökuntaa. Ihmisiä tuli ja meni. Puheensorina oli mittava. Sitten kuului karjaisu:

"Aselepo on solmittu!"

"Mitä hittoa!"

"Aselepo on solmittu Suomen ja ryssän välillä", äskeinen huutaja, juuri teini-iän ylittänyt, siviilivaatteissa oleva nuorukainen selitti tohkeissaan. "Juuri äsken radiossa ilmoittivat."

Rynnistimme kaikki sisälle kuin äkäinen sonnilauma. Radion ääni oli säädetty kovemmalle, rätinän ja vinkunan alta oli vaikea erottaa puhujan sanoja: ... *aseet vaienneet... rintaman... puolin... ehtojen...saksalaiset...pois maasta...*

"Vai että semmoinen tapaus tällä kertaa", vieressäni seisova ikäjermu sanoi. Hän kääntyi lähteäkseen takaisin asemasillalle, kun sattui vilkaisemaan asetakkini rintamuksessa komeilevaa I luokan Rautaristiä sekä II luokan nauhaa. "Taitaa olla, poika, parasta, että pistät nyt nuo suosiolla taskuusi tai reppuusi."

"Ehkä niin", vastasin. "En nyt kuitenkaan ihan tällä syömisellä."

Kotona kaikki oli ennallaan. Kaisu työskenteli lottatehtävissä ja Esko oli edelleen rintamalla. Vanhukset asuttivat yksin taloamme. Olin antanut tuliaiset äidille. Hän oli kiit-

tänyt tapansa mukaan kovasti hiljaisella äänellä. Olin huoneessani. Otin seinällä roikkuvan ja lasin alla olevan Adolf Hitlerin allekirjoituksella varustetun kunniakirjan käteeni, pyyhkäisin paidanhihaani pahimmat pölyt ja luin siinä olevan tekstin, ties kuinka monennen kerran:

Ich spreche dem SS-Schütze Yrjö Pyyhtiä für seine Hervorragenden Leistungen auf dem Schlachtfelde bei Tschikola am 7.12.1942.
Meine besondere Anerkennung aus.
Hauptquertier den 27. August 1943
Der Führer

Lujasti siinä kehuttiin ja kiiteltiin itsensä *Johtajan* suulla. Päivämäärä vain oli väärä. Emme olleet taistelleet Könösvainaan kanssa suinkaan 7. joulukuuta, vaan kolmea päivää aiemmin: 4.12.

Elimme kovasti kummallisia aikoja, ajattelin. Entisistä aseveljistä oli tullut yhdessä päivässä vihollisia ja vanhoista vihollisista ystäviä, mikäli sanomalehtiin ja radioon oli uskomista. Katselin kunniakirjaa mietteissäni ja laitoin sen lipastoon paitojeni alle. Odottakoon siellä parempia ja rauhallisempia aikoja. Olin varma, että Saksa häviää sodan. Sillä ei ole enää minkäänlaisia mahdollisuuksia voittoon. Tappion merkit kirjattiin jo Stalingradin luhistumisen jälkeen. Onneksi Suomi säilytti itsenäisyytensä.

Vai säilyttikö... Ryssään ollut luottamista; ikinä ollut.

Olin riisunut asetakkini ja laskenut sen vuoteelle. Otin pusakan käteeni ja irrotin I luokan Rautaristin sekä II luo-

kan nauhan. Itse risti oli laatikossa ja sai ollakin. Tuskin tulisi tilaisuutta, että voisin kantaa enää kumpaakaan kunnialla niille kuuluvassa paikassa. Ehkä joku keräilijä maksaisi niistä muutaman markan, jos rahapula sattuisi yllättämään. Tai ehkä ei sentään. Kyse oli kuitenkin I ja II luokan Rautaristeistä sekä I luokkaan kuuluvista arvokkaista soljista, joita jälkimmäisiä Saksan armeija ei ollut myöntänyt muille suomalaisille kuin minulle ja Kalevi Könös -vainaalle. Harmitti sekin, kun en päässyt käymään aseveljeni haudalla. Jaakkimakin oli jäänyt rajan väärälle puolelle. Vaikka ei Kalevi siellä ollut, ainoastaan hänen maallinen tomumajansa. Hän itse oli varmasti huomattavasti paremmassa paikassa kuin me maan päällä edelleen elävät matoset.

Alkoi tehdä mieli ryyppyä, vaikka en alkoholia liiemmälti viljellytkään. Saksassa tuli istuttua ehkä turhankin pitkiä aikoja punaviinipullojen äärellä, mutta toipilasaikana ei ollut parempaakaan tekemistä. Isäukko itse ei paljoa ottanut, ehkä hänellä olisi vielä tilkka hänelle aikoinaan tuomaani sakemannien konjamiinia.

Painelin keittiöön. Äiti oli hellan äärellä ja hämmensi liedellä kiehuvaa keittoa. Herkullinen tuoksu nosti suun täyteen sylkeä. Isä istui pöydän ääressä nenä kiinni sanomalehdessä iänikuisen vanhat lukulasinsa silmillään, joiden toista sankaa oli korjailtu eristysnauhalla.

Istahdin toiselle puolelle pöytää. Kukaan ei puhunut hetkeen mitään. Sitten sanoin:

”Onko maailmalla mitä mielenkiintoista.”

Isä käänsi sivua vihaisella liikkeellä.

”Rauhanehdot on julkistettu”, hän sanoi. ”Karjalaan ei

ole suomalaisilla enää mitään asiaa... Eikä Petsamoonkaan sen puoleen. Porkkalakin täytyy vuokrata 30 vuodeksi ryssän tukikohdaksi. Se on tykinkantaman matkan päässä Helsingistä."

En sanonut mitään. Vitutti. Oliko kaikki tappelu ollut turhaa... Miehittäisikö ryssä sittenkin maan? Ei perkeleessä...

Äiti alkoi kantaa astioita pöytään. Leipää oli iso limppu, samoin voita ja maitoa.

"Keittoa sopii jokaisen kauhoa hellalta", hän sanoi. "Ja sie pistät sen lehteis syrjään", äiti jatkoi isälle.

Täytin lautaseni ensimmäisenä. Kun olin syönyt vatsani täyteen, kysyin:

"Ei isällä ole antaa ryyppyä pojalleen."

Isä vilkaisi minua moniselitteisellä ilmeellä.

"Älä poika hyvä rupea juomaan", äiti sanoi.

"Yksi ryyppy tunnu sen enempää päässä kuin perseessäkään", vastasin.

"Kiroilemaankin olet siellä rintamalla oppinut", äiti suutahti.

Isä nousi. Hän käveli nurkassa seisovalle kaapille ja kaivoi esille hänelle tuomani konjakkipullon. Siitä oli otettu korkeintaan yhden ruokalusikallisen verran.

"Siinä", hän sanoi, kun iski pullon eteeni. "Sopii viruttaa maitolasi tiskivadissa. Pulleamahaista lasia ei herra kersantille ole nyt tarjota."

Muutamaa tuntia myöhemmin pullo oli tyhjä. Loppuillasta en muista mitään. Heräsin seuraavana aamuna omasta sängystä vaatteet ylläni ankaraan kohmeloon.

6.

Tavoitin yksikköni Kiteeltä Tasapään kylästä. Tykkejä laitettiin ajokuntoon, telttoja purettiin ja lastattiin autojen lavoille. Vaikka hyörinä oli entisenlaista, kaikesta näki että rauha oli tullut. Kun yli lensi joskus venäläinen hävittäjä, sille ei suinkaan osoitettu ilmatorjuntatykin putkia, vaan heilutettiin iloisina käsiä. Lentäjä vastasi vaaputtamalla koneen siipiä. Meno oli riehakasta ja nauru herkässä. Monen toinen jalka oli jo siviilissä.

Vain saksalaiset muodostivat enää uhan. Entiset aseveljet olivat yrittäneet vallata Suursaaren äkkirynnäköllä, mutta tulleet kunnolla torjutuiksi. Tappiot olivat olleet melkoiset. Päivä oli ollut 15. syyskuuta. Tuosta hetkestä alkaen katsottiin Suomen ja Saksan olevan sotatilassa keskenään. Mutta meitä vanhoja jermuja tuo ei koskenut. Vai koskiko…

Ilmoittauduin lomalta iltapäivällä jaosjohtajallemme. Hänen kasvonsa eivät olleet enää yhtä raihnaiset mitä ennen. Nyt hän oli jälleen oudon totinen.

Tein moitteettoman asennon ja vein oikean käteni syrjän lakkini lipan reunaan.

”Herra vänrikki, kersantti Pyyhtiä…”

Enempää en ehtinyt, kun vänrikki heilutti kättään.

”Pyyhtiä, hemmetin hienoa. Miten loma sujui?”

”Hyvin, vaikka sairastin kerran jopa krapulan.”

Jaosjohtajamme ei naurahtanut vieläkään.

”Se kasvattaa vain luonnetta… Nyt tilanne on se, että teen sinusta jaoksemme varajohtajan. Tarvitsen nimittäin erittäin kokenutta miestä avukseni. Siirrymme Tohmajärven asemal-

le, tykit lastataan vaunuihin ja siirrymme pohjoiseen tukemaan jalkaväen hyökkäystä saksalaisia vastaan."

Tieto iski vasten kasvoja kuin märällä rätillä annettu läimäys.

"Mitä helvettiä", älähdin.

"Tiedän, tiedän", vänrikki kiirehti vastaamaan. "Olet ollut mukana jo yli kolme vuotta aina Saksan itärintamaa myöten. Mutta tällainen on nyt käsky."

"Mikäs siinä sitten auttaa."

Hakuli oli tullut viereemme. En huomannut häntä ennen kuin hän virnisti:

"Pääset, Pyyhtiä, tappelemaan vanhoja kavereitasi vastaan."

"Ne, perkele, minun kavereita ole koskaan olleet... Vieläkin muistuu saksalaisen aliupseerin saapas persuksissa, kun höykytti meitä kentällä."

"*Schweiss spart Blut*", vänrikkimme sanoi, nyt jo kevyen naurahduksen kanssa.

"Ja mitähän tuokin meinaa", Hakuli kysyi.

"Hiki säästää verta", suomensin.

Tohmajärven asema pullisteli kaikenlaisesta sotamateriaalista, tykeistä ja vetovaunuista. Upseerit ja aliupseerit kävelivät asemasiltaa edestakaisin, huusivat ja melskasivat; minä heidän joukossaan. Miehistö työskenteli laiskan sutjakkaasti. Menohaluja pohjoiseen ei tuntunut olevan kenelläkään. Junaakin oli odoteltu jo monta tuntia. Ilma alkoi kiristyä pakkasesta. Lämmintä ruokaakaan ei ollut saanut kuin aamuvarhaisella. Sekin pani mielen matalaksi.

Hakuli istui tykkilavetin päällä ja poltteli iänikuista sätkäänsä. Huomatessaan minun lähestyvän hän pomppasi asentoon kuin alokas, veti jopa kättä lippaan ja ilmoitti totisella äänellä:

”Herra kersantti, tykkimies Hakuli lähdössä Lappiin sotimaan herra kersantin entisiä kavereita vastaan.”

”Älä vittuile”, vastasin.

Hakulia nauratti.

”Tiedätkö junan aikataulusta mitään?” hän jatkoi.

”En”, pyöritin päätäni. ”Eivät sitä tunnu tietävän suuremmatkaan herrat.”

”Tähänkö sitten jymähdettiin... kuin paska Junttilan talon seinään.”

”Sinulla noita vertauksia riittää”, naurahdin itsekin.

”Pyyhtiä!” kuulin jaosjohtajamme terävän äänen.

”Jokohan viimeinkin lähdetään”, Hakuli sanoi.

Vänrikki saapasteli paikalle reippain askelin. Eleissä oli jälleen tiettyä poikamaisuutta ja askelissa vauhtia. Univormu oli lähes uusi, samoin mantteli ja karvalakki. Hän tuijotti hetken meitä kumpaakin, kunnes iloinen virnistys peitti koko hyvin ajellun naamataulun.

”Pojat, tiedättekö mitä!”

”Heti tiedämme, kun herra vänrikki suvaitsee kertoa”, Hakuli sanoi.

”Tuli ilmoitus. Käsky Lapin sotaan lähdöstä peruutettu. Suunnaksi tuli Orivesi ja sen jälkeen... voi pojat perkele... kotiin!”

Ei mennyt viittä päivää kauempaa, kun olimme luovutta-

neet aseemme ja varusteemme. Saimme kouraamme tarvittavat paperit ja litterat kotiin.

Oli 18. marraskuuta 1944, lunta tippui hiljakseen ja pakkasta oli juuri sopivasti. Seisoin ulkona ja hengitin raikasta ilmaa, niin raikasta kuin se vain Suomen alkavassa talvessa voi olla.

Epilogi

Kun Saksa oli hävinnyt sodan ja Suomeen saapunut kovasti venäläisvoittoinen liittoutuneiden valvontakomissio, alkoi erilaisten ilmiantojen sarja, joista pääasiassa huolehtivat käpykaartissa olleet suomalaiset kommunistit. Luullessaan tekevänsä suuriakin palveluksia kyseiset henkilöt juoruilivat milloin kenestäkin "sotarikoksiin" syyllistyneestä rintamamiehestä. Luonnollisesti tulilinjalle joutuivat myös entiset SS-miehet.

Vainoa esiintyi myös siten, että SS-joukoissa palvelleet joutuivat ottamaan lopputilin armeijan palveluksesta, poliisista ja jopa isoimmilta rakennustyömailta ja siellä, missä he saivat pitää työpaikkansa, saattoi tiili tipahtaa yllättäen niskaan.

Ulkomaihin verrattuna suomalaiset SS-miehet pääsivät loppujen lopuksi aika vähällä. Painostus ilmeni lähinnä kuvatunlaisina ylilyönteinä tai pysyi pelkästään vaarattomalla propagandatasolla. Vuodesta 1948, kun olot Suomessa muutenkin muuttuivat parempaan suuntaan valvontakomission poistuttua maasta, kaikki tuollainen lientyi nopeasti. Mutta esimerkiksi Norjassa, jossa lähes 5 000 miestä palveli SS-järjestöä tavalla tai toisella – heistä noin 800 Nordland-rykmentissä suomalaisten aseveljinä – katsottiin jo pelkkä osallistuminen sotaan Saksan puolella niin suureksi rikokseksi, että siitä seurasi keskimäärin kolmen vuoden mittainen vankeusrangaistus.

Vasta 1990-luvulla myös SS-joukoissa palvelleille alet-

tiin osoittaa sitä kunniaa mikä heille kuului, kuten kaikille suomalaisille naisille ja miehille, jotka olivat sotatehtävissä. Oli rintama sitten mikä hyvänsä.

Sodan jälkeen Yrjö Pyyhtiä palasi Suolahdelle, hän kävi Sulkavan 1-vuotisen metsätyönjohtajakoulun ja suoritti sen jälkeen elämäntyönsä metsätyönjohtajana. Hän hankki omakotitalotontin Hankasalmelta järvirikkaan Kuuhankaveden läheisyydestä. Kauniilla hiekkakankaalla kasvoi jättimäisiä ikimäntyjä. Paikka oli rakentamiseen mitä ihanteellisin. Ainoan ongelman muodosti paikan tiettömyys, mutta Pyyhtiä ei ollut ennenkään työtä pelännyt. Aikaa myöten tontille kohosi komea pytinki, jota ympäröi kaunis puutarha. Keittiön ikkunasta saattoi kesällä seurata auringonkilon leikkimistä järven mahtavalla selällä ja syksyllä mahtavia pauhuja myrskyn pyyhkiessä ylitse.

Hankasalmella Pyyhtiä eli yli 50 vuotta.

Syksyllä 2010 Veera-myrsky oli koitua koko talon kohtaloksi, kun tuuli kaatoi katolle kolme isoa yli satavuotiasta mäntyä. Yksi rungoista upposi vintin pohjalle saakka. Myrsky oli niin kova, ettei rysäystä edes tuulen takia kuullut. Pyyhtiä raivasi itse pihapiirin, pilkkoi rungot ja kasasi ne komeisiin pinoihin. Vaikka ikää oli kertynyt jo lähes 90 vuotta, hän oli pitänyt aina itsensä hyvässä kunnossa. Elintasovatsaa ei ollut kertynyt. Vielä 88-vuotiaana hän veti tangossa kymmenen leukaa.

Pyyhtiä solmi avioliiton Kerttu Oksasen kanssa. He saivat kaksi lasta, tytön ja pojan. Yrjö siirtyi ajasta iäisyyteen 9. toukokuuta 2011, lähes 89-vuotiaana. Kerttu seurasi mies-

tään vajaat kahta kuukautta myöhemmin. Pariskunnan haudalla seisoo pronssinen kiväärimies vartiossa.

Yrjö Pyyhtiä eli pitkän, monivaiheisen ja kaikin puolin hyvän elämän. Osallistumisestaan SS-joukoissa Saksan itärintaman taisteluihin hän ei koskaan pahemmin huudellut. Niistä asioista keskusteltiin ainoastaan lasin yli entisten aseveljien kanssa. Pyyhtiä oli kuitenkin pitänyt tarkkaa päiväkirjaa, jonka pohjalta tämä teos syntyi. Siitä kiitos Tapani Pyyhtiälle. Kiitokset myös Suomen Kirjailijaliitto ry:lle ja Suomen tietokirjailijat ry:lle saamistani työskentelyapurahoista.

Lähdeaineistona olen muistin virkistämiseksi ja asioiden oikein merkitsemiseksi käyttänyt professori Mauno Jokipiin ansiokasta teosta *Panttipataljoona*, sen 3. painosta.

Suomalainen SS-pataljoona pähkinänkuoressa

Elokuussa 1940, ainoastaan reilut puoli vuotta Suomen ja Neuvostoliiton solmiman välirauhan jälkeen, aloitettiin ensimmäiset epäviralliset tunnustelut suomalaisten vapaaehtoisten värväämisestä saksalaisiin joukkoihin. Toimenpiteet liittyivät Saksan miehittämissä Tanskassa, Norjassa ja Hollannissa toimeenpantuun laajaan aktioon, jonka tarkoituksena oli saada vapaaehtoisia SS-divisioona Wikingin pohjoismaiseen rykmenttiin. Waffen-SS:ää (taistelujoukkoja) vaivasi miespula, sillä se sai vain tietyn osuuden Saksan asevelvollisista.

Suomi oli solminut Saksan kanssa kohta talvisodan jälkeen melkoisen lämpimät suhteet. Sotilaallisesta avusta keskusteltiin avoimesti. Siksi saksalaiset halusivat SS-joukkoihinsa myös suomalaisen pataljoonan. Hitler oli siihen suostunut ja vihjaillut ”Saksan jättävän muussa tapauksessa Suomen pulaan”.

Suomessa varsinainen värvääminen aloitettiin alkutalvesta 1941. Koska maamme asema Neuvostoliittoon nähden oli tuolloin äärimmäisen vaarallinen eikä entiselle vihollisella haluttu antaa pienintä vihjettä minkäänlaisesta yhteistoiminnasta Saksan kanssa, värväystä suorittamaan perustettiin peitetoimisto: Insinööritoimisto Ratas Oy. Tärkeimmän kenttätyön suorittivat eri puolilla Suomea olevat niin sanotut päävärvärit, joita oli armeijan upseereista pankinjohtajiin ja kaikkea siltä väliltä. Tarkoitus oli myös, että suomalai-

nen osasto liitettäisiin saksalaisiin joukkoihin Jääkäripataljoona 27:n perinteitä seuraten.

Keväällä oltiin jo niin pitkällä, että useiden tuhansien ilmoittautumislomakkeiden täyttäjät saivat kutsun lääkärintarkastuksiin Helsinkiin, jossa tarjokasjoukko karsittiin suunnitellun vahvuiseksi. Joukossa oli paljon reserviupseereita, suojeluskuntalaisia, mutta myös abiturientteja, ylioppilaita ja parikymmentä jääkäri-isän nuorta poikaa.

Touko-kesäkuun vaihteessa 1941 Saksaan lähti viidessä eri kuljetuserässä yhteensä 1208 suomalaista vapaaehtoista. He vannoivat sotilasvalan Hitlerille ja kun sota Neuvostoliiton ja Saksan välillä syttyi, miehet lähetettiin rintamalle. Suomalaispataljoona eteni aina Kaukasukselle saakka, mutta kärsi raskaita tappioita. Siksi jo kevään 1942 kuluessa saksalaiset halusivat Suomesta lisää miehiä.

Saksalaisten vaatimus oli 800 sotilasta, mutta syyskesällä 1942 Saksaan lähti vain täydennyskomppania *nuo 200 urhoollista*. Heidän joukossaan oli myös Yrjö Pyyhtiä.

SS tulee sanoista *Schutzstaffeln der NSDAP* (suojelumuodostelma, suojajoukko tai jopa suojeluskunta). Aluksi se edusti kansallissosialistisessa Saksassa puhtaasti poliittisia perinteitä. SS oli suuri ja varsin itsenäinen vapaaehtoisjärjestö, jonka piirissä rotuopillisilla teorioilla ja "suurgermaanisella" ideologialla oli keskeinen asema. Se oli lähinnä valtaan nousseen puolueen kenttäorgaani, jossa aseistettuja yksikköjä oli sodan syttymiseen saakka oikeastaan vain Valtakunnankanslerin kuuluisa nimikko-osasto *Leibstandarte Adolf Hitler*.

Sotavuosina näiden rinnalle alettiin perustaa taisteluteh-

täviin varsinaisia sotajoukkoja. Näin syntyi monta divisioona käsittävä Waffen-SS. Nämä valikoidut ja perusteellisesti koulutetut ja varustetut joukot niittivät mainetta alusta alkaen. Itärintamalla ne toimivat tavallisten taistelevien yksikköjen tapaan ja myös hyvässä yhteisymmärryksessä Wehrmachtin eli Saksan kenttäarmeijan kanssa velvollisuuttaan täyttävinä sotilaina. Sotilaspuvuiltaan Waffen-SS:n joukot erosivat siinä, että kokardina lakissa oli kankainen tai metallinen pääkallo ja sääriluut, toisessa kauluslaatassa SS salaman tapaan ja vyön soljessa sanat *Meine Ehre heisst Treue* (kunniani on uskollisuus).

Puhuttelussa ei herroiteltu.

Suomalaiset vapaaehtoiset sijoitettiin Wiking-divisioonan Westland- ja Nordland-rykmentteihin. Virallisesti suomalaispataljoona kantoi nimeä *SS-Freiwilligen-Bataillon Nordost*. Waffen-SS:n riveihin kirjattiin kaikkiaan 1 408 suomalaista. Sotaretken aikana heistä kaatui 255, haavoittui 686 ja katosi 14.

Seppo Porvalin teokset

Panssarikauhu, romaani
Sotilaan kunnia, romaani
Isänmaan puolesta, romaani
Sotasankari, romaani
Mannerheim-risti, romaani
Kari — tasavallan hovinarri, elämäkerta
Syöksykierre, romaani
Lena von Martens – kaikki minun roolini, elämäkerta
Kalle Päätalo – ison miehen savotta, elämäkerta
Daltonit, dokumentti
Kalle Päätalo – ison miehen savotta, äänikirja
Marskin ritarit – 191 ihmiskohtaloa, tietoteos
Katkera marssi, romaani
Hävittäjälentäjä Hans Wind – viimeinen kotka, dokumenttiromaani
Mannerheim-ristin ritarit, matrikkeli
Talvisodan sankarit, tietoteos
Naurettiin sitä ennenkin, tietoteos
Sotalentäjä Ville Salminen, dokumenttiromaani
Minä, Marokon Kauhu, romaani
Ritarit ilman ristiä, tietoteos
Ystäväni Mauri Sariola, epäromaani
Suomalaisia hävittäjä-ässiä, tietoteos
Hävittäjäveljekset, dokumenttiromaani
Uskollisuus on kunniamme, tietoteos
Ässien ässä, dokumenttiromaani
Tony Halme – Testamentti, trilogian päätösjakso, kirjoitettu haastattelujen pohjalta.
Viimeinen ässä – lentokapteeni Lasse Hattisen elämäkerta
Sotilaan kujanjuoksu – eversti Armas Kempin elämä, vuoden sotakirja
Tuomas Gerdt – Viimeinen ritari, dokumenttiromaani
Talvisodan ritarit
Täyttä häkää, Kalevi "Häkä" Häkkinen

RAUTARISTI

Yrjö Pyyhtiä oli 17-vuotias, kun talvisota syttyi 30. marraskuuta 1939. Hän kuului suojeluskuntaan ja mieli rintamalle. Sinne hän olisi päässyt samana päivänä, kun aselepo astui voimaan – 13. maaliskuuta 1940.

Jatkosodan alussa Pyyhtiä toimi taistelulähettinä tykistön ja jalkaväen välillä. Tie eteni kohti Sortavalaa läpi rajujen taisteluiden. Sissiretkellä Vodlajoelle suomalaiset hiihtivät vihollisen ansaan. Kornetti Teppo Hirvi-Kunnas hakkautui kuoliaaksi konekivääritulessa ja nimitettiin postuumisti Mannerheim-ristin ritariksi. Vain harva pelastui, Pyyhtiä oli heistä yksi.

Kesällä 1942 Pyyhtiä näki yksikkönsä ilmoitustaululla viralliselta näyttävän paperin. Siinä etsittiin 200 vapaaehtoista Saksan itärintamalle suomalaisen SS-pataljoonan vahvistukseksi. Pyyhtiä anoi ja pääsi Saksan asevoimiin. Lyhyen koulutuskauden jälkeen uudet tulokkaat heitettiin etulinjaan aina Kaukasukselle saakka.

Kaukasuksella, Tsikolan kylässä käytiin raju taistelu. Pyyhtiä ja aseveli Kalevi Könönen palkittiin I ja II luokan Rautaristeillä sekä siihen lisättävillä kultaisilla soljilla, jollaisia ei ennen heitä ollut jaettu, eikä tultaisi jakamaan yhdellekään suomalaiselle.

Seppo Porvalin 31. teos Rautaristi kertoo elävästi nuoren miehen matkasta maanpäälliseen helvettiin ja takaisin, ja uudelleen Suomen rintamalle. Aseveli Könönen kaatui Karjalan kannaksella juhannuksena 1944, mutta Pyyhtiä jatkoi etulinjassa aina katkeraan rauhan tuloon saakka, jonka jälkeen entisiä SS-miehiä ei hyvällä silmällä katsottu.

9789526665139
Luokka 99.1

REVONTULI